globalleş(tir)me terörü

kadir cangızbay

Kadir CANGIZBAY

GLOBALLEŞ(TİR)ME TERÖRÜ

1. Basım

ODAK

GLOBALLEŞ(TİR)ME TERÖRÜ / Kadir CANGIZBAY

© Odak, 2003

Bu kitabın bütün hakları Odak Yayın Evi Tic. Ltd. Şti.'ne aittir.
Telif hakları yasası gereğince, tamamı veya herhangi bir bölümü yayınlayıcısının yazılı izni alınmadan basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınamaz veya kopya anlamı taşıyabilecek hiçbir işlem yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: *Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ*

Düzenleme: Ayşe Yağmur

Baskı ve Cilt, Fersa Matbaacılık
Baskı Yılı 2003

ISBN: 975-92257-0-0

Yayın ve Dağıtım
ODAK YAYIN EVİ BASIM DAĞ. KRT. TUR. İNŞ. LTD. ŞTİ
Dögol Cad. 37/4 Beşevler / ANKARA
Tel: (312) 223 77 73 - Fax: (312) 215 14 50

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 1

YENİ DÜNYA DÜZENİ: "TARİH'İN SONU' OLUR MU; MEDENİYETLER ÇATIŞIR MI? 3

GLOBALLEŞTİRMEYE 'INTRODUCTON ET RONDO CAPRICCIOSO': ÖZELLEŞTİRME ya da 'TABU YIKICI'LARIN TABUSU 13

GLOBALLEŞME: MELEZLEŞME DEĞİL, TOPYEKÛN PAZAR-İÇİNLEŞME 17

İNSANIN CAN DÜŞMANI GLOBALLEŞME 25

GLOBALLEŞME VE KAMUSAL ALAN 45

GLOBALLEŞME Mİ, KÜRESELLEŞME Mİ? 79

TEDHİŞ Mİ, TERÖR MÜ? 93

GÖREVİMİZ, 'TERÖRLE MÜCADELE' 99

11 EYLÜL: 2001 Mİ, YOKSA 1973 MÜ? 103

'TERÖR' KAVRAMI ÜZERİNE 105

TERÖR VE İRTİCA ÜZERİNE 125

'BİLGİ ÇAĞI/TOPLUMU' MASALI 130

KİMLİKLER PANAYIRINDA BİR UCUZ ÇADIR ya da GLOBAL HAYVANAT BAHÇESİ'NİN NESEBSİZLER KAFESİ: FUTBOL 147

TAKDİM

Elinizdeki kitap, hemen hepsi daha önce, bazıları da mükerreren farklı yerlerde (gazete, dergi, kitap...) yayınlanmış yazılarımızın -ki, bunların ilk yayın yer ve tarihlerini içeride belirttik- gözden geçirilip kısmen de yeniden kaleme alınmış versiyonlarından oluşan tematik bir derleme.

Bunlar, globalleşme'yle birlikte anılan, onunla birlikte duyulur veya daha sık anılır hale gelen kavramları ele aldığımız, işlediğimiz yazılar: 'Tarihin Sonu'; 'Bilgi Çağı/Toplumu'; 'Medeniyetler Çatışması'; kültürel kimlikler, mikro-milliyetçilikler, inanç merkezli cemaatleşmeler yükseltilirken Akıl(?)ın sorgulanması/'tü kaka' edilmesi -nam-ı diğer, post-modernlikler-; ama, her şeyden önce ve her şeyin ötesinde, stratejik araç-tema olarak 'terörle mücadele'...

Yazıların hepsi farklı vesilelerle ve farklı yerlerde yayınlanmak üzere kaleme alınmış olduğu, ama yine hepsinde hep aynı bir teorik çerçeveden kalkıp, işlenen temaların hepsini hep aynı bir bütün içinde birleştirmeye de çalıştığımız için, gerek konuya giriş bağlamında, gerekse örnek ve benzetmeler düzeyinde bazı tekrarlarla karşılaşmanız kaçınılmaz. Ancak bunlar, aynı bir şeyin etrafında tekrar tekrar tur atmak değil; fakat, farklı yerlere gidecek de olsak ister istemez aynı terminalden yola çıkmak türünden tekrarlar.

YENİ DÜNYA DÜZENİ: 'TARİH'İN SONU' OLUR MU; MEDENİYETLER ÇATIŞIR MI?

"Sosyalizm öldü (mü?)": insanlara bu lafı dedirten, bu soruyu sordurtan, Sovyet Bloku'nun çökmesidir. Oysa bu çöküş, ne sosyalizmin çöküşüdür, ne de sosyalizmden kaynaklanmıştır. Olan biten aslında şudur: emeği insan dünyasının temel değeri haline getirme idealinin, insanları, ürettikleri ortak eserler bazında/ortak bir eseri üretirken oluşturdukları, yani içlerinde sadece emekleri itibariyle bulundukları, kendilerine sadece emekleriyle katıldıkları gerçek kollektif özneler bazında ele almak yerine, bu insanlara belirli ayrıcalıklar veya avantajlar tanısa da sonuçta onları belirli bir enerji kaynağı kategorisinin seriyel birimleri konumunda tutarken, kendi iktidarını da belirli/somut bir iş/eser temelinde gerçek bir kollektif özne oluşturmayan bir sınıf adına meşrûlaştıran bir bürokrasinin elinde, ritüalistik birer simge olmanın ötesinde hiç bir işleve sahip olmayan içi boş kalıplara indirgenmesi.

Bu rejimin ve blokun ne kadar sosyalist olduğu ve sosyalizmle kendisi arasındaki mesafenin ne şekilde ve nelerden dolayı ortaya çıktığı, bizi burada doğrudan ilgilendirmiyor. Söz konusu çöküşle birlikte ortaya çıkan tek kutuplu dünyada kurulduğu/kurulacağı iddia edilen Yeni Dünya Düzeni ise, insanı kendisi karşısında arızî bir konuma oturtuyor olmanın ötesinde, aynı zamanda insanların da kendi kendilerini insan kavramı karşısında arızî olan çerçevelere indirgeyip/doluşup hapsetmelerine yol açan, belki de ancak böyle olduğu takdirde/ölçüde/sürece varlığını sürdürebilecek olan bir düzendir.

'Tarihin Sonu'ndan söz edilmekte, dolayısıyla insan özne konumundan ıskat edilmektedir; oysa, tarihin öznesi insandır ve de 'insan zaten özne ama bu arada tarihin de öznesidir; dolayısıyla tarih sona erse de kendisinin özneliği devam etmektedir' değil, insanın özneliği sadece ve sadece tarih üretiyor olmasına bağlı olan bir özneliktir: insanın kendi beşerîliğini kurması, yani doğal gerçekliğin doğrudan fonksiyonu durumundaki canlı bir nesne olmanın ötesine geçip özne niteliği kazanması, kendi dışından verili/hazır/belirlenmiş olan doğal yapıları değişikliğe uğratmak, yani, tarih üretmek, dolayısıyla tarihin öznesi olmak şeklinde gerçekleşmiştir.

Bu 'yeni' düzen, insanı, Hayekgil ifadesiyle, insan tarafından tasarımlanıp düzenlenmiş olmayan, ama yine de sadece insan tarafından işletilecek olan bir düzene mahkum etmekte, buna bilimsel nesnellik adına yapmakta, tabiî bu arada insana da 'insanoğlu eşek' diye hakaret etmektedir; zira, bütün özelliği, kendisinin tasarımlayıp kurmuş olmadığı bir düzeneğin sadece işletilmesiyle, yani bu düzeneğin ihtiyaç duyduğu enerjiyi sağlamakla, bu enerjiye sağlarken de söz konusu düzenek çerçevesinde önceden kurallara bağlanmış davranışları göstermekle yükümlü olmaktan ibaret bir varlık olarak görüldüğü ölçüde, insanın, başı dönmesin diye gözü bağlanmış, kuyu çıkrığını çalıştırmak üzere habire dönen eşekçikten, eşeğin sadece kendisi değil babasının da eşek olması dışında, hiç bir farkı yoktur; ama yine de "yaşasın ekonominin evrensel kuralları/'nesnel' gerekleri ve de tabiî özelleştirme!..".

Bu düzen aynı zamanda 'bilgi çağı'yla eşzamanlılaştırılmaktadır ki, 'société d'information/informatics society' terimlerinden mülhem olarak, kendisine olumlu bir değer atfedilebilsin diye 'information'u Türkçe'ye 'bilgi' olarak çevirme cahilliği/sahtekarlığıyla malûl olması bakımından, böyle bir terimin varlığı bile Türkiye'mizin son 16-17 yıldır ne denli uğursuz bir girdabın dibine çekilmekte olduğunun tek başına göstergesi olabilir: 'informati-

on'(enformasyon) kesinlikle bilgi değil, en nötr haliyle malumat anlamına gelmekle birlikte, toplumsal gerçeklikteki işlevi itibariyle her enformasyon, muhatabının ne şekilde davranması, ne yapması gerektiğine ilişkin açıktan telaffuz edilmemiş bir talimattır da.

'Bilgi toplumu/bilgi çağı' türünden bir mithos aracılığıyla, insan için 'mümkün maksimum'un, olan bitenden en kısa sürede haberdar olması olduğu işlenirken, -özellikle de, bizimki gibi, yani internet ya da bilgisayardan yararlanabilmek için bile emperyalizmin metropol dilini öğrenmek zorunda olduğu beynine işlenmiş toplumlarda- aslında empoze edilmek istenen, insanın, değil hakkında bilgi üretilen gidişat üzerinde belirleyici olması, bu belirleyiciliklerin bilgisini dahi üretmekten aciz bir konumda bulunduğunu baştan kabûl edip, sadece, üretilmişi en önce kapan olma konusunda hemcinsleriyle ölesiye bir mücadeleye girmekten başka hiç bir çaresi bulunmadığıdır.

Globalleşme çağının insanı, sürekli tüyyo peşindeki ezelî-ebedî bir 'altılı ganyan'cı misali, bütün hayatını, kendi ölçütünü kendisi koymak yerine, her şeyiyle başkalarının nasıl davranıp neler yapacağının doğru tahmini üzerine kurmuş, dolayısıyla kendi dışındakileri sırtlarından para kazanacağı atlar olarak görürken, onların da kendisininkinin tıpkısı bir tavır içinde bulunmaları ölçüsünde, herkesin bir diğerinin atı konumunda bulunduğu, ancak sonuçta insanın kaderini atlara, üstelik de olmayan atlara bağlayıp, koştuğunu sandığı atlar yerine de aslında kendisinin koşuyor olduğu, ancak esas koşanın kendisi olduğunu bilmediği için de, karşısındaki manzaranın her an değişiyor olmasını, kendisinden bağımsız olarak işleyen bir dünyanın gidişatına bağlayıp, her yeni manzaraya kendimi uydurayım derken ister istemez gördüğü manzaranın da yeniden değişmesine yol açtığı bir 'gölgeler mağarası'nın insanı, daha doğrusu bir 'gölge insan/insan gölgesi'dir ki, bu insan türünün en iddialısının bile iddialılığının temelinde paparazzisel bir sefillik yatar;

kendi yaşamının en üst sınırını 'ilk haberdar' olmaya indirgerken, ister istemez, gerçek/asıl/sahici yaşamın da hep kendisi dışında bir yerlerde yaşanacak olduğunu peşinen kabûl etme sefilliği.

Bu yeni düzende globalleşme adı altında, sadece nesneler değil, insanların jest, mimik, kızgınlık, coşku, tutku, aşk ya da bir bütün olarak vücutlarından parça parça organlarına, kaç çocuğa hamile kalacaklarına ya da doğuracak oldukları çocuklara kadar her şey pazar-içinleşir; yani, pazarda alınıp satılan, arz-talep mekanizması çerçevesinde tümüyle kendi dışlarından konulmuş ölçütler uyarınca belirlenip biçimlenen nesnelere dönüşür. İnsan, artık her şeyiyle, aynı ve tek bir global muhasebe defterinin her biri bir diğeriyle toplanıp bir diğerinden çıkartılabilir niceliklerlerle ifade edilen mal kalemlerine indirgenirken, söz konusu pazar-içinleşmenin bir sonucu, adaletinden eğitim ya da sağlığına kadar her şeyin en fazla pazarlık gücüne sahip olanlardan yana işleyecek bir biçimde yeniden yapılandırılması, bir diğer sonucu da, mübadele hadlerinin yine sürekli olarak pazarlık gücü en fazla olanlardan yana değişecek şekilde otomatiğe bağlanmış olmasıdır. Her şeyin pazar-içinleşmesi ölçüsünde, bu sürece baştan dezavantajlı olarak, yani daha az pazarlık gücüne sahip olarak katılanlar, gerek ulusal, gerekse uluslar arası düzeyde, kendilerini her an daha da fazla dezavantajlı kılacak bir fasit daire içine girmiş olurlar: bütün yeniden yapılanmalar pazarlık gücü daha fazla olanlara göre biçimlenirken, mübadele hadleri de sürekli olarak onlar leyhine değişmektedir.

Bu durum gelir eşitsizliklerini uçurumsulaştırırken, sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik sistemlerinin resmen ve/ya da fiilen piyasa kurallarına tâbi kılınmasının etkisiyle de, insan, pazar-içinleşme sürecine ne denli dezavantajlı girmiş ise o ölçüde de pazara sürülebilecek neyi var neyi yoksa onları bir an önce pazara sürmek zorunda kalacaktır ki, bu da, insanın -sahip oldukları kullanım ve/veya değişim değerinden, dolayısıyla da belirli bir kullanım ve/veya değişim değerine sahip olup olmamalarından bağımsız olarak sahip

çıktığı, muhafaza etmeye, yaşatmaya ya da gerçekleştirmeye çalıştığı her ne var ise işte onlardan ve sadece onlardan oluşabilecek olan- manevî dünyasının, herhangi bir değişim değerine sahip olmaları kendi yapıları gereği zaten mümkün olmayan, bu yüzden de kendilerini alım-satım konusu yapmaması kendisinin pazardan elde edebilecek olduğu toplam değişim değerinde herhangi bir eksilmeye yol açmayacak unsurlarla sınırlı bir dünya şeklinde kavruklaşması sonucunu verecektir; tabiî, yine, pazara sürebileceği zaten pek fazla bir şeyleri bulunmayanlardan başlamak üzere.

Her şeyin pazar-içinleşmesinin kural, insanın pazara sürebilecek ne kadar az şeyi varsa, hayatını sürdürebilmek için kendi kendisini pazar-içinleştirmesinin de o denli kaçınılmaz olduğu bir dünyada, insanların manevî değer yükledikleri şeylerin de giderek, değiş tokuş edilmesi, dolayısıyla pazara sürüldüğünde herhangi bir değişim değerine tekabül etmesi zaten olanaksız olan şeylerden ibaret kalması ya da kişinin, kendi sahip oldukları arasından, yani 'benim' dediği her ne var ise, işte onların arasından, sadece ve sadece, kendisi isteseydi bile değiş-tokuşa konu olması fiilen zaten mümkün olmayanlarına manevî bir değer atfeder hale gelmesi de kaçınılmazdır ki, bunlar da kişinin doğuştan/doğunca kendi dışından/öncesinden hazır/verili/belirlenmiş olarak bulduğu, dolayısıyla da kendisinin bireysel beşer-dışı'na tekabül eden deri rengi, kafatası biçimi, cinsiyeti ve/ya da milliyet, etnik köken, anadil, din, mezhep, memleket ve bunların türevi olarak yerine göre tuttuğu takım, atası bildiği adam ya da hayvan vb... gibi özellikleri olacaktır.

Globalizm ideologlarının nesnel bir tespit ve/veya öngörüden çok hem bir temenni, hem de bizdeki 'enflasyon canavarı', 'trafik canavarı' terimleri türünden animist bir mistifikasyon aracı olarak formüle edip ortaya attıkları 'medeniyetler çatışması', 'kültürlerin mücadelesi' türünden kavramlara ilk bakışta hak verdirir gibi görünen olgunun temelinde yatan da, globalleşmeyle birlikte, manevî'nin giderek artan bir yoğunluk ve sıklıkla sadece ve sadece be-

şer-dışı'dan referanslı bir alana hapsediliyor olmasıdır; tabiî daha yukarıda da işaret ettiğimiz şekilde, gerek ulus-içi, gerekse uluslararası planda, daima ve daima insanların en yoksul ve yoksun olanlarından başlamak ve en şiddetli ve uç tezahürlerine de yine onlar arasında ulaşmak üzere.

Post-modern lafazanlıklar babında 'akıl çağının sonu', 'akıl-dışının özgürleştiriciliği', 'dinin geri dönüşü' olarak kendilerinden adeta sevinerek bahsedilirken, bizdeki arazî koşullarına uyarlanmış versiyonları arasında 'inancına göre yaşama özgürlüğü' ve 'çok-hukukluluk' türünden siyasal sloganların bulunduğu kavramlaştırmaların dayandığı olgusal zemin de, aynı şekilde, globalleşme çağının beşer-dışı manevîliğidir.

İnsan, manevî'yi beşerî'nin dışındaki bir yerlere, yani uhrevî ya da esatirî (bizden birer örnek verecek olursak, Ahiret ya da Ergenekon/Turan türünden) nitelikte, dolayısıyla da şimdi/burada mevcut olmayan bir 'öteki' dünyaya bağladımıydı, şimdi ve burada yaşayan gerçek kişileri maddiyatın, maddî çıkarların, paranın, iktidar tutkusunun ötesine taşıyan, kısacası insanı insan yapan her türlü ahlakî değeri bir kenara atma, görmezden gelme, askıya alma ya da araç olarak kullanma konusunda kendi kendisine tümüyle açık bir çek çıkartmış olur ki, bu aynı zamanda bu dünyanın, tam tamına kapitalizmin istediği bir biçimde, tümüyle maddî'nin egemenliğine amade, yani tıpkı nesneler (gerek cansız, gerekse canlı nesneler, yani hayvanlar) dünyasında olduğu gibi tümüyle a-moral, bir işi yaparken yegane ölçütün 'işi -ne şekilde ve ne yoldan olursa olsun- bitirmek', dolayısıyla da her şeyin meşrû, her yolun mubah olduğu bir dünya haline getirilmesi demektir.

Kapitalizmin, sömürenlerle sömürülenler arasındaki sınıfsal nitelikli çatışmalar yerine her türden etnik, dinsel, mezhepsel çatışmayı tercih edeceği, sınıf çatışmalarının üstünü bu türden çatışmalarla örtmeye, sınıf çatışmalarını elinden geldiğince bu türden çatışmalara dönüştürmeye, en azından öyleymiş gibi göstermeye çalışa-

cağı; globalleşme çağında da uluslararası silah tekellerinin en verimli arpalığı olan iç-savaşları medeniyetler çatışması formülü altında olağan ve normalmiş gibi gösterip çoğulculuk, çok-seslilik, çok-kültürlülük türünden terimler aracılığıyla, -işine geldiği yer ve zamanda- birer demokratik atılımmış gibi sunduğu mikro-milliyetçilikleri de, kendisinin muhtaç olduğu homojen zemin üzerinde şu ya da bu ölçüde engel oluşturabilecek güçteki ulus-devletleri resmen ya da fiilen tasfiye etme yolunda bulunmaz bir fırsat olarak değerlendireceği açıktır: uluslararası kapitalist bir tekel, yolunun üzerinde, diyelim tek bir Fransa'yı görmek yerine, karşısına yirmi tane Slovenya veya üçyüz tane Çeçenistan çıksın, tabiî bu ikinci durumu tercih edecektir.

Tam bu noktada belirtilip vurgulanması gereken bir husus vardır ki, ulus, kavmin devlet kurmuş hali değil, tam tersine, kavimsel mensubiyetleri hukuken, ama daha da önemlisi fiilen işlemsel olmaktan çıkartmış devletin halkına verilen addır: 'vatandaş', ulus-devlet açısından hem hukuken, hem de -çok daha önemlisi- fiilen işlemsel kılınması hayatî önem taşıyan yapı taşı/çerçeve olup, 'vatandaş'ı temel birim olarak alan bir hukukun 'olmazsa olmaz' koşulu da, 'yasa karşısında eşitlik'tir. Ulus-devletlerin ilklerinden biri olmanın yanısıra aynı zamanda prototipi de sayılabilecek Fransa'nın halkı Cermen'inden Kafkasyalı'sına ya da Viking'inden Kelt'ine (yani, Alzas'lı, Bask, Norman ya da Bröton) çok çeşitli etnik kökenin taşıyıcısı olup, Fransız diye bir kavim bulunmadığı gibi/için bu halkın oluşturduğu milleti niteleyen Fransız sıfatı da kesinlikle belirli bir kavmin adı olmayıp doğrudan doğruya ve de tam tamına Fransa'lı (France=Frans=>franç-oise, franç-aise=fransuvaz, frans-ez=>fransız) anlamına gelen bir kelimedir. Bu durumda şu da açıklık kazanır ki, başta kavimsel homojenlik olmak üzere, dinsel, mezhepsel, inançsal vb... homojenlikler temelindeki örgütlenme ve bütünleşmeler ile her türden ve her boyuttan cemaatçiliği demokratizan bir çoğulculuğun dile gelişi olarak görüp göste-

ren yaklaşımlar da, global düzeydeki pazar-içinleşme/içinleştirmenin aynı anda hem bir ürünü, hem de bir aracı olarak manevî'nin beşer-dışı'laşmasıyla -bilerek ya da bilmeyerek- organik ilişki içinde bulunan yaklaşımlardır.

Beşer-dışından referanslı manevî değerlerin, kendilerine sahip çıkan insanın niyet, istek, irade ve çabasından bağımsız olarak, kendi yapıları gereği değiş-tokuşa konu, dolayısıyla herhangi bir değişim değeri taşıyor olmaları zaten mümkün olmayan şeylere izafe edilmiş değerler olduğunu söylemiştik ki, bu da, söz konusu şeylerin sadece zaten satılamaz değil, aynı zamanda satın da alınamaz, kendisine ait olduğu kişi istese de istemese de, talibi bulunsa da bulunmasa da başkaları tarafından el konulamaz, yani kendi taşıyıcılarından ayrılamaz, ayrılması imkansız şeyler olduğu anlamına gelir: insanın, beşerî bir varlık olarak, kendisi değiştirmeye ya da başka birileri ona el koymaya kalksa da böylesi işlemlere konu edilmesi hiç bir şekilde mümkün olmayan tek şeyi varsa, o da kimliğidir.

Bir insanın kimliğinin, manevî değerleri ile tam tamına bir örtüşme içinde olması, ya da sadece manevî değerlerine referanslık eden unsurlardan oluşup onlardan ibaret bulunması kesinlikle zorunlu olmamakla birlikte, kişinin manevî değerlerinin münhasıran, değiş-tokuş edilmesi zaten olanaksız yanları temelinde kurulmuş olduğu bir durumda da, söz konusu kimliğin, kişinin manevî değerlerine referans aldığı şeylerden ibaret ve onlarla tam ve mutlak bir örtüşme içinde olmaması da imkansızdır: manevî değerlerin beşerdışı referanslılığı ölçüsünde, kişinin kimliği de, ya kendisinin beşer-altı'na tekabül eden ırksal, cinsel ya da en geniş anlamıyla kültürel (etnik, dinsel, mezhepsel vb...) mensubiyetleri ya da beşer-üstü'ne ilişkin inançları temelinde ve de sadece bunlar temelinde tanımlanmış, olacaktır. Bu durumda, söz konusu kimlik de, bireyin ya kendi dışından verilip belirlenmiş nesne yanını (ne'liğini) öne çıkartan ve/ya da -kendi ölçütlerini yine kendisi vaz'eden- bağımsız bir özne değil de 'kul' olarak taşıdığı bir kimlik olacaktır. Glo-

balleşme çağının, bir yandan etnik/kültürel kimlikler ön plana çıkıp bu türden kimlik arayışları inanılmaz bir yoğunluk ve yaygınlık gösterir, diğer yandan da beşer-üstü'ne ilişkin inançlar doğrudan doğruya birer kimliksel temel niteliği kazanırken, yukarıda da değindiğimiz gibi, yine dünyanın en yoksul ve yoksun halklarından/halkların en yoksul ve yoksun kesimlerinden başlamak üzere, her türden ırkçılık, şovenlik ve ayırımcılıkla, dinsel fanatizmlerin ve tarikatsal cemaatleşme ve marjinalleşmelerin de -bu arada takım esasında holiganizmi, marka ya da star 'fan'lığının yaygınlaşmasını da hatırlayabiliriz- çağı olarak yaşanması, kesinlikle bir tesadüf değildir.

Böyle bir gidiş aslında, 'vatandaş' kavramı temelinde kendisine hukuksal bir boyut da kazandırılmış olan insan'ın kavram düzeyindeki tekliği tuzla buz edilip, her bir insanı din, dil, ırk, cinsiyet vb... gibi arızî özelliklerinden bağımsız ahlakî bir değer olarak ele alma ilke ve idealinden uzaklaşılırken, insanlığın da Aydınlanma'nın ve Büyük İhtilal'in gerilerine doğru yol almasından başka bir şey değildir; her ne kadar globalizmin gerek profesyonel, gerekse amatör ideologları 'ah, devlet bir yeterince küçültülebilse' ortaya ne denli müreffeh bir sivil toplum çıkacağını ballandıra ballandıra anlatıp, Milat'tan sonra bile ancak 1789 yılda kurabildiğimiz İnsan kavramının parçalanmasını insan çok-sesliliğinin özgürce yaşanması olarak sunuyor olsalar da: çoğulculuk, inkarcı, tasfiyeci ve imhacı bir indirgemeciliğin panzehiri olmanın dışında, kendi içinden kaynaklanan olumlu ya da olumsuz herhangi bir değer taşımadığı gibi, insan kavramı karşısında hiç biri diğerinden daha az arızî olmayan farklılıkların, insanın kendi kendisini anlamlandırırken kendilerine dayanacağı birer mutlaklıkmış gibi kabûl edilmeleri de çoğulculuk değildir; zira her birinin sadece kendi kendisinin ölçütü olabileceği baştan kabûl edilmiş çok sayıda şey, ister bir arada, hatta içiçe bulunsunlar, isterse ayrı ayrı, hiç bir şeyin çoğulunu oluşturmazlar.

Çoğulculuk, tekil bir insan kavramından itibaren sözü edilebilecek bir şey olup, insan kavramını işlemsel kılan çerçeve de, insan hakları ve hukukun evrensel ilkeleri karşısında her insanı cinsiyet, ırk, dil, din ya da dinsizliğinden bağımsız olarak eşit derecede kucaklayacak olan vatandaş statüsüdür; tabiî, sadece bireysel özneleri değil, herhangi ortak bir iş/eserin gerçekleştirilmesi temelinde oluşan gerçek organik varlıklar durumundaki kollektif özneleri de kucaklar hale getirilebildiği takdirde/ölçüde.

GLOBALLEŞTİRMEYE 'INTRODUCTON ET RONDO CAPRICCIOSO': ÖZELLEŞTİRME ya da 'TABU YIKICI'LARIN TABUSU(*)

"Ekonominin, insanları ve insanların öznel tercih, kaygı ve ölçütlerini aşan nesnel ve evrensel işleyiş yasaları vardır; bu yasalar dikkate alınmayıp işin içine siyaset karıştırılır ve ekonomi kendi dışından getirilmiş amaçlara hizmet etmeye yönlendirilirse, ister istemez çarpık bir biçimde yapılaşıp, verimsiz bir biçimde çalışmaya da mahkûm edilmiş olur": işte size, günümüzde "özelleştirme de özelleştirme" diye tutturanların savlarını dayandırdıkları temel önkabûl.

Her şeyden önce şunu söyleyelim ki, ekonomi, ne tabiatta kendiliğinden, yani herhangi bir insan müdahalesi ve çabası olmaksızın varolan bir olgudur, ne de dünyanın dönmesi, bitkilerin yeşermesi veya ana karnındaki bir ceninin büyümesi türünden doğal, dolayısıyla da insan irade ve çabasından bağımsız olarak biçimlenen bir süreç: en nesnel ve evrensel gibi görünen kuralları da dahil olmak üzere, her şeyiyle insan tarafından varedilir ve ayakta tutulur; bu yüzden de, ister intemez insan-üstü nesnel zorunluluklar değil, doğrudan doğruya insandan kaynaklanmış öznel tercihler doğrultusunda biçimlenir.

İnsanlık tek bir insandan ibaret olmadığına ve de insanlar aynı ve tek bir insan modelinin -öznel tercihleri de dahil, her bakımdan

---

(*) Özelleştirme'nin Kavramsal Bağlamı, Özgıda-İş, sayı: 7, 1994

birbirleriyle özdeş- basit birer kopyası olmayıp, kendi tercihlerini kabûl ettirme gücü açısından da tam ve bozulmaz bir eşitlik içinde bulunmadıklarına göre, ekonomi, kendileri doğrultusunda biçimlendiği tercihlerin evrenselliğinden, yani herkes için en iyi, en doğru, en güzel ya da tek mümkün tercihler olduğundan söz edilmesi mümkün olmayan, kısacası gerek ülke bazında, gerekse dünya çapında herkesden yana değil, tam tersine, -siyasal yapı ve/veya konjonktüre göre değişen ölçülerde olsa da- daima ve daima birilerinden yana işleyen, dolayısıyla zorunlu olarak siyasal nitelikli bir olgudur: zihinsel soyutlama düzlemi hariç, gerçekliğin hiç bir noktasında ekonomi tek başına varolmayıp, daima ve daima belirli bir ekonomi-politik olarak fiilîleşir.

Ancak biz yine özelleştirme yırtınmacılarına dönelim: onlara göre "ekonominin etkin bir yapıya ve verimli bir işleyişe kavuşturulması, ancak ve ancak, salt kendi nesnel yasaları dışında başka hiç bir şeyin etkisi altında bulunmadığı bir ortamda mümkün olacaktır; bunun için de, kendisi siyasal örgütlerin en hası ve en kapsamlısı olduğundan, ekonomiye bulaştığı anda, siyasal kaygıları ön plana çıkartıp onu belirli öznel tercihlerin ipoteği altına sokması da kaçınılmaz olan devletin tümüyle ekonomi dışına çekilmesi, kısacası özelleştirme yoluyla küçültülmesi gerekmektedir".

Toplumun maddî varlığına ilişkin faaliyetlerin her türlü öznelliğin bozucu/engelleyici etkisinden kurtarılması, birey düzeyinde zaten büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir; 'iş bitiricilik'in bir erdemmiş gibi sunulmasıyla. 'İş bitiricilik'in ise tek ölçütü vardır; o da, işi bitirmek(x); hangi iş ve ne yoldan bitirilecek olduğuna bakma-

(x) Kendisi için helâl gördüğü bir işi, yine helâl gördüğü bir yoldan, yani hakkını vererek sonuca ulaştıran kişi, ellerini ovuşturup "iş bitirdim" değil, "çok şükür, emeğim boşa gitmedi, işim rast gitti, Allah utandırmadı vb..." der ya da hiç bir şey demez.

dan; yani, işin içine herhangi bir öznel (ahlâk da hukuk da, tam tamına ve en âlâsından birer öznelliktir; her türlü ideal gibi...) ölçütü kesinlikle sokmaksızın; yani, adeta bilimsel/teknik bir nesnellikle ki, bu yanıyla gerek 'iş bitiricilik', gerekse özelleştirmecilik çağımızın teknolojiperest söylemine de denk düşmüş olur; işte tam bu noktadan hareketle de ver elini 'bilgi toplumu/çağı' yutturmacası, daha doğrusu ihaneti, ayrıca da sahtekârlığı. Şöyle ki, 'bilgi' diye dilimize çevirdikleri aslında 'information'; türkçesi malûmat, daha doğrusu istihbarat edinme; yani insanın kendi dışındaki birileri tarafından olup bitirilenler hakkında, yine kendi dışındaki başka birileri aracılığıyla haberdar edilmesi durumu: pasif bir konum. Kısacası, burada söz konusu olan, emperyalizmin bizim gibi ülkeler için bestelettiği 'çiftçisin sen, çiftçi kal'ın yeni bir uyarlaması -tabiî artık, yani topyekûn pazar-içinleşme çağında artık ona da izin yok-; insanları 'bilgi üretmez/bilerek üretmez' durumda, 'üretmenin bilgisinden uzakta' tutmaya yönelik bir manevra.

'İş'i ahlâkın dışına alan, ekonomiyi de siyasetin sultasından kurtaracaktır, siyaset-üstü politikalarla; sanki siyasal tercihlere dayanmayan bir ekonomi mümkünmüş gibi. Burada yapılmak istenen, aslında, siyasal tercihler vazetme yetkisinin bu tercihlerden etkilenecek olanların, -ülke bazında halkın, çalışanların; uluslararası düzeyde de, ulusal kollektivitelerin- elinden alınmasına meşrûluk verecek ideolojik bir kılıf hazırlamaktır. Bu durum dikkate alındığında, özelleştirmenin demokratik bir açılım/atılım bağlamına oturtulmaya kalkışılması, kepazeliğin doruk noktasını oluşturur: özelleştirme sayesinde devletin üretim araçları üzerindeki merkezî kontrol gücü de azalmış olacaktır: çoğulcu bir demokrasinin olmazsa olmaz koşulu tam tamına budur; tabiî, 'küreselleşme çağı' maskaralığının söylemi çerçevesinde.

"Üretim araçlarının sahipliği ölçüsünde devlet ister istemez despotik olur, kendi öznel tercihlerini insanlara dayatır; dolayısıyla, bir yandan ekonominin nesnel gereklerini kaale almayıp maddî

zenginlik üretimini sekteye uğratırken, aynı zamanda bireyin manevî dünyası üzerinde de müdahaleci bir tavır takınır" -üretim araçlarının özel ellerde tekelleşmesi ise, sanki hiç de böyle sonuçlar vermez...: yaşasın (özelleştirme; küçülen Devlet; nesnel yasaların yönetimine bırakılmış serbest ekonomi; her türlü öznelliğin, değil Devlet müdahalesi, aklın sınırlandırıcılığından bile azade kılındığı ***sivil toplum***); yani, diyelim %36'nın %65'ten büyük olabileceği; cezanın suça değil, suçlunun verilmek istenen cezaya göre, hem de en demokratik yoldan, halkoyuyla tayin edilebileceği; yamyamlığın inanç özgürlüğü çerçevesinde inanç özgürlüğünden yana olmakla eşit derecede özgür olacağı ya da hak ve yetkilerin insanın cinsel organının türüne göre de pekâlâ belirlenebileceği sonsuz derecede serbest, hukukuna kadar çoğulcu/çok-hukuklu; böyle bir çoğulculuğa ket vurmasın diye de ister istemez, her türlü kollektif birimi insan özgürlüğünü sınırlandıran baskıcı bir çerçeve olarak görüp dışlarken, tek ve evrensel birim olarak sadece ve sadece bireyi kabûl edip, bireyciliği yücelten bir toplum; tabiî buradan da ver elini ***küreselleşme*** ve, ulusal bağımsızlık/onur ya da ulusal sınır/çıkar gibi dinozorsu bağnazlıkları tarihin çöp sepetine atacak olan post-modern ***II.Cumhuriyet***.

GLOBALLEŞME: MELEZLEŞME DEĞİL, TOPYEKÛN PAZAR-İÇİNLEŞME

Globalleşme konusuna, daha baştan handikaplı giriyoruz: İngilizce'deki globalization'ı küreselleşme diye çevirdiler ve de, ne yazık ki, bu kelime tuttu. Kelimenin kökü globe; yani, küre; ama, temeli globe değil, global; yani, küre değil, topyekûn. Topyekûn'un bildiğimiz top ile ne kadar alakası varsa, global'in de globe, yani küre ile alakası da işte o kadar.

Global, bir ele alış, hesaba katış biçimini gösterir; yoksa, ele alınanın, hesaba katılanın kendisine ilişkin herhangi bir şeyi gösteriyor, herhangi bir içeriksel özelliği belirtiyor değil. Globalize etmek, hiç bir şeyi dışarıda bırakmayıp her şeyi aynı muhasebe defteri içinde ele alınabilir, hesaba katılabilir kılmak; kısacası, o hepimizin hep bildiği "elmalarla armutlar toplanmaz"ı aşmak; tabiî, muhasebe düzeyinde; yoksa bazılarının sandığı gibi elmalarla armutlar 'melez'leşip, 'elmut' diye, artık 'hem elma hem armut/ne elma ne armut' yeni ve tek bir meyva haline geldiler de, işte o sayede değil.

Global, ya her şeyi kapsar, ya da global değildir. Bir kavram olarak global'in kaplamı sonsuz/sınırsızdır ve işte bunun için de, içleminin sıfır olması gerekir; kısacası, her şeyi kapsayabilmesi, kendisinin hiç bir şey olmamasına dayanır: global sıfatı, herhangi bir içeriksel özelliğe değil, tam tersine içeriksel özelliklerin kesinlikle dikkate alınmadığına, bunlar arasında hiç bir fark ve ayırım gözetilmediğine işaret eder.

Evet, elma elma olarak, armut da armut olarak kaldığı sürece birbirleriyle ne toplanabilirler, ne de birbirlerinden çıkartılabilirler; beş elma ile dört armut, dokuz 'elmut' değil, ama diyelim tanesi onar liradan beş elma elli, tanesi onbeşer liradan da dört armut altmış, dolayısıyla toplam yüzon lira ederler: globalleşme, global diye nitelenebilecek, yani bütün lokal/yerel, kısmî, cüz'î'lerden farklı -ve bazılarının sandığı gibi 'melez'- bir içeriğin ortaya çıkması şeklinde değil, her şeyin değişim değeri üzerinden hesaplanabilir kılınması ölçüsünde gerçekleşen, bunun için de her şeyin pazara çıkartılması/pazar-içinleştirilmesini zorunlu kılan bir süreçtir.

Pazar üzerinden her şeye ulaşılabilen, her şeyin de ancak pazar üzerinden ulaşılabilinir olduğu bir dünyayı isteyecek olanlar kimlerdir; böyle bir şey kimin işine yarar, kimden yana işler? Tabiî ki, kimin ki pazarlık gücü daha yüksek, işte onların. Şöyle ki, kullanım değeri ile değişim değeri arasında ve kullanım değeri temelinde bire birlik bir örtüşme, kısacası aynîlik söz konusu olsaydı, kullanım değeri ve değişim değeri diye iki ayrı kavram da olmaz, her şeyin sadece değerinden bahsederdik. Öyleyse değişim değerinin oluşmasında kullanım değerinden başka bir şeyin de etkisi vardır ve de bu, pazardaki tarafların pazarlık gücüdür. Bu ise demektir ki, pazarlık gücü yüksek olan taraf, aynı bir kullanım değeri karşılığında, onu elde ederken ödeyecek olduğundan daha yüksek bir değişim değeri elde edebilecektir. Bu, pazarlık gücü yüksek olan, kendisinin alıcı konumunda bulunduğu durumda, herhangi bir malın değişim değerinin, o malın kullanım değerinin altındaki bir noktada oluşmasını pekala sağlayabilir de demektir. Her şeyin ancak pazar üzerinden ulaşılabilir olduğu ölçüde de, pazarlık gücü düşük olan, her gün biraz daha güçsüzleşecek, dolayısıyla, aynı değişim değeri miktarını elde edebilmek için, her geçen gün biraz daha fazla kullanım değerini elinden çıkarmak, ve yine bugünden yarına aynı kullanım değerini pazardan satın alabilmek için her gün biraz daha fazla değişim değeri ödemek zorunda kalacaktır.

Pazarlık gücü düşük olanın kendi kendisini bugünden yarına yeniden üretebilmesi, bu yeniden üretimin her gün biraz daha küçülerek gerçekleşmesi şartıyla mümkün olacak; yok eğer "kendi yeniden üretimini bugünden yarına küçülmeden gerçekleştireceğim" diyorsa, bunu yapabilmek için, kullanım değerine sahip olmakla birlikte üretilmişlik taşımayan ya da üretilmiş ama kendisi tarafından ne üretilmiş ne de satın alınmış bir şeyleri pazara sürmesi veya onların kullanım değerine el koyması gerekecektir.

Bu söylediklerimizi ampirik (görgül, duyumlanabilir) parametrelerle ifade edecek olursak, bizimkilerin küreselleşme dedikleri topyekûn pazar-içinleşme süreci, güçlünün/zenginin her geçen gün daha güçlü/zengin, güçsüzün/yoksulun da her geçen gün daha güçsün/yoksul hale gelmesinin yanısıra, insanın kendi vücudunu birilerine süreli olarak kiralamasına tekabül eden -gününüzdeki cilalanmış adlarıyla korumalık/badigartlık/sosyete güllüğü/magazin güzelliği/'mankenlik' vb...- fedailik, fahişelik gibi işlerin yaygınlık/olağanlık kazandığı, insanların kendi ve/veya ailelerinin hayatını idame ettirebilmek için kendi organlarını, yani vücutlarının/canlarının/ömürlerinin bir bölümünü pazara çıkartıp sattığı, kendi vücutlarını hormon/silikon/bisturi desteğinde pazarda para edeceğini sandıkları biçimlere soktukları, gasp/soygunculuk/şantajın her türden meslekî faaliyet çerçevesinde sıradan bir 'iş bitirme' tekniğiymiş gibi görülür hale geldiği bir süreç olarak yol alacaktır.

Her geçen gün ancak biraz daha küçülmek şartıyla kendi kendisini bugünden yarına yeniden üretebilen kişinin, 'kendisi' olarak hazır bulduğu/kendi dışından verilmiş/belirlenmiş/biçimlenmiş varlığı, yani kendi kendisinin nesne yanını sadece bir ham/ilk madde olarak görüp/ele alıp, temeli tabiî ki bu hammadde olan, ancak bu hammaddeye indirgenmesi mümkün olmayan yeni ve daha geniş/gelişmiş bir manzume haline getirmesi ve böyle yaparken kendi nesne yanından ibaret olmayıp, artık özne boyutu da bulunan bir varlığa dönüşmesi, kısacası, kendi kendisini salt kimliksel parametrelerinden (cinsiyeti, ırkı, dini, mezhebi, etnisitesi, dili, yöre-

si/memleketi vb...) kalkılarak izah edilip çözümlenmesi mümkün olmayan bir kişilik olarak inşa etmesi bir yana, -hayatının her gününü süreklileşmiş bir yıkımı yaşayarak ve her an yerle bir olma tehdidi altında geçirmek yerine, kurtuluşu, yıkımcılarından önce davranıp kendi kendisini kendi elleriyle kendi temellerine gömerek yerküreyle hemzemin olmakta bulan bir bina misali- kendi kendisini sürekli olarak küçülterek yeniden üretirken yavaş yavaş yokolmasının alt sınırı olarak, kendisinin kendi dışından verilip belirlenmiş olan nesne yanına sarılıp sığınması, yani kendisini, kendi kimliksel parametrelerinden biri veya bir kaçı temelinde tanımlar hale gelmesi, neredeyse mukadderdir.

Kişi, kendi kendisini şu ya da bu kimliksel parametre temelinde tanımlamakla, kendisinden bağımsız olarak varolan, dolayısıyla kendi kendisinin daraltılmış yeniden üretiminden etkilenmeyip hep aynı kalacak bir kategoriyle özdeşleşmiş, bu suretle de kendi kendisinin kendi gözündeki anlamını gerçek hayattaki fiilî veya muhtemel her türlü düşüş karşısında garantiye almış olmaktadır: kişi, neyini/ne kadar kaybederse kaybetsin, diyelim türklüğü veya alevîliği nasıl olsa kaybolmayacak ve kendi kendisini ne denli bu türden bir özelliğine indirgemişse, 'kendim' dediği şey de aynı ölçüde, daralmadan/azalmadan/küçülmeden hep aynı kalacaktır; ama hiç bir zaman da büyüyememek/genişleyememek/zenginleşememek/gelişememek pahasına.

Globalleşme çağının insanı, kendisi ne ölçüde her şeye pazar üzerinden ve ancak pazar üzerinden ulaşabiliyorsa, kendisinin her şeyine de pazar aracılığıyla yine aynı ölçüde ulaşılabilecek olan insandır ve bu pazarı kontrol etme gücünden ne kadar yoksunsa, bu insan, hem kaygan, hem de gerek dikey, gerekse yatay olarak sürekli hareket halinde, üstelik yüzeyi de her an değişiklik gösteren bir zemin üzerinde, -yol almak ne kelime- sırf bulunduğu yerde durabilmek/kalabilmek için habire bir sağa, bir sola, bir aşağı, bir yukarı koşuşturmak, hareket etmek, bir bir ayağı, bir öteki ayağı

üzerinde zıplamak zorunda bırakılmış ve her an bir oraya, bir buraya zıplasa, hedef kendisi olmasın diye sürekli zigzaglar çizse veya kendisi, bizatihi bir hareketli zigzaga dönüşse bile, yine de ne zaman neresine bir darbe alacağını, ne zaman ayaklarının hemen altında birden bir çukur oluşup içine düşeceğini bilemeyen, kısacası kendisi için tümüyle karanlık bir dünyada çaresizce çırpınan, her şeyin kapkaranlık olmasından dolayı da bazen kendisinin yol aldığını zannederken, aslında zeminin kendi ayakları altından kaydığı/kaydırıldığı, ya da hep aynı yerde durduğunu zannederken de aslında zeminin yukarı doğru hareket edip kendisini yutuyor/derinlere gömüyor olabileceği, işte bu yüzden de kendisine tutunacak bir dal, üzerine tüneyebileceği en küçüğünden de olsa bir adacık arayan, bunları hazır bulamadığı veya hazır bulduğu dalın fazla dikenli, adanın da fazla sarp olduğu durumda, kendisini güvence altında hissedebilmek için böylesi bir sabiteyi ya kendi kafasından uydurmaya kalkışan ya da piyasadan satın almayı deneyecek olan insandır: topyekûn pazar-içinleşme çağı, sadece kültürel kimliklerin, mikro-milliyetçilik/kavmiyetçiliklerin, yeniden aşiretleşmelerin değil, bunların yanısıra, cemaatleşmenin, okült tarikatlerin ve de fan-klüplerin/marka fanatizmlerinin de çağıdır ki, özellikle bu sonuncusu, bu çağı fetişler çağı da haline getirecektir.

Bu son söylediğimizi açacak olursak, belirli bir markanın, takımın veya 'star'ın fanatikliğinde kendisine bir kimlik bulmaya/inşa etmeye girişen kişi, kimliğin mübadele edilemezliği ölçüsünde, pazardan, kimliğin kendisini değil sembollerini satın alacak ve bu satın alış ne denli kullanım değeri ölçütünden bağımsız olarak -satın alınan şeyin kullanım değeri taşıyıp taşımadığı kaale alınmaksızın- gerçekleşiyor, kısacası satın alınan mal ne denli kullanım değerinden yoksun/uzak, buna karşılık kendisi için ödenen değişim değeri ne denli yüksek ise, kişinin de işte o ölçüde fanatik, dolayısıyla da kimlik sahibi/kimliğine sahip çıkar olduğunun göstergesi ve kanıtı, kısacası kişiye kimlik kazandırma işlevini yerine getirmiş olacaktır.

Satın alınan sembol-nesne kullanım değerinden ne denli yoksun ve böyle olduğu ne kadar aşikarsa, kendisinin semboller piyasasındaki değişim değeri de o kadar yüksek; sembol-nesnenin değişim değeri/fiyatı ne denli yüksek ise aynı ölçüde de değerli görülecek demektir: devir artık fetişler devridir; zira fetiş, tam tamına, hiç bir kullanım değeri olmaksızın/kullanım değeri ölçüt alınmaksızın değerli görülen nesnedir. Ancak, buradaki fetişler, insanlığın en karanlık çağlarındakilerden farklı olarak, her şeyin pazar-içinleştiği, tabiî bu arada her şeyin de pazar için üretildiği, üretimin değişim değeri hedefli olarak yapıldığı bir dünyanın fetişleridir ki, bu da, insanlığın kaynaklarının kasten kullanım değeri üretmemek üzere kullanılmakta/tüketilmekte olduğu, üretimin kullanım değeri üretmemek üzere planlandığı bir dünyada yaşıyoruz demektir: globalleşen dünyada gerçekten küresel olan, yani yerküreye ve onun üzerinde yaşayanların hepsiyle varlık ve varoluş düzeyinde ilintili olan bir şey varsa, o da absürd-saçma fiilen yaşanır hale gelirken, insanların da, sonucu toptan bir yokoluş olan bir biçimde yaşamak zorunda bırakılıyor/bu yöne sevkediliyor, kısacası kollektif bir intihara zorlanıyor olmasıdır ve intihara zorlamanın gerçek adı da, aslında cinayettir.

"Topyekûn pazar-içinleşme çağı, sadece kültürel kimliklerin, mikro-milliyetçilik/kavmiyetçiliklerin, yeniden aşiretleşmelerin değil, bunların yanısıra, cemaatleşmenin, okült tarikatlerin ve de fan-klüplerin/marka fanatizmlerinin de çağıdır" dedik ve bu durum, insanlığın varlığını sürdürmesi açısından hayatî kaynakları ve üretim araçlarının kontrolünü elinde tutan ve bu sayede de sahip oldukları pazarlık gücü aracılığıyla pazara egemen olanların işine yarıyor; işine yarıyorun ötesinde teşvik ediliyor, yaygın ve kalıcı kılınmak, kısacası yapısallaştırılmak isteniyor: Huntington'lar, çatışmayı medeniyetler/kültürler arasına taşıyıp egemen/sömürgen ile sömürülen arasındaki çelişkiyi gözlerden gizlemeye çalışırken; Feyerabend'ler de, insana dayatılan absürd'ü, artık 'akıl'a bile başkaldıran ültra-radikal bir özgürlükçülüğün tezahürü ve gereği olarak -

meşrûlaştırmanın da ötesinde- yüceltip, insan'ı alt/ast-türlere bölmenin yanısıra, insanların da kendi alt/ast-türlerinin birbirleriyle özdeş bireyleri konumundaki basit canlı nesnelere indirgenmesi demek olan ırk, din, dil, mezhep ve cemaat temelindeki temsili, demokrasi yolunda bir ileri adımmış/temel bir insan hakkıymış gibi göstermenin fikrî dayanağını/zihinsel iklimini oluştururlar.

Bütün çatışma ve çelişkiler medeniyetler, kültürler, dinler, mezhepler veya ırklar arasına taşınıp, herkes işte bu alt/ast-türsel özellikleri temelinde salt kendisi/kendi 'Biz'i adına/için bir şeyler ister/elde eder hale gelsin/getirilsin ki, herkes adına karar verme tekeli de pazarın lordlarına kalsın. Burada artık, herkes kendi kendisini şu ya da bu özellik/mensubiyet/aidiyet esasında -üstelik gönüllü olarak kendi elleriyle- bir azınlık çerçevesine hapsederken, bütünün nasıl işleyeceğinin, bu azınlıklardan hepsinin hep birlikte tâbi olacakları ortak rejimin/düzenin/kuralların kendi dışlarından, bir üst düzeyden belirlendiği bir dünya vardır; zira, azınlık kelimesiyle karşıladığımız minorité/minority kavramı, sadece nicel açıdan az olmaya değil, aynı zamanda mineur/minor, yani nitel olarak ast/ikincil olma, majeur/reşit olmama, kısacası kendi kendisi hakkında bütünsel ve nihaî kararı verme yetkinliğine ulaşamamış olma durumuna da tekabül eder.

İNSANIN CAN DÜŞMANI GLOBALLEŞME(*)

Küreselleşme kelimesini ***globalization***ın karşılığı olarak kullanıyorlar. Globe, küre demek; küre ise, aynı zamanda Dünya'mızın biçimi; Yerküre tabiri de bundan kaynaklanıyor. Ancak küreselleşme'nin küre'siyle (globalization'un globe'uyla) vurgulanan eğer Dünya'mızsa, küreselleşme yerine dünyasallaşma/dünya-boyulaşma/dünya-ölçeklileşme demek daha yerinde. Yok, vurgu Dünya'nın kendisine değil de biçimine yapılıyorsa, Arapça kökenli küre yerine öz be öz türkçe top'u temel alarak topsallaşma gibi bir sözcük kullanmak çok daha tutarlı. Ayrıca şu da var ki, Dünya'nın bir cisim olarak biçimi esas alınıyor, küre de bir kelime olarak vazgeçilmez ise, küresel yerine, dilimize küre kadar yerleşmiş kürevî'den kalkarak kürevîleşme dememiz gerekir. Globalization'ı globe temelinde ve de vurgusu Dünya'nın kendisine değil de biçimine yapılarak türkçeleştirmenin ne kadar yerinde olup olmadığını ortaya koymak açısından, Dünya'mızın tepsi biçiminde olduğu veya öyle olduğuna inanıldığı durumda, söz konusu kavramı tepsiselleşme kelimesiyle işaret etmemiz gerekecek olduğunu da hatırlatalım.

Globalization'ın etimolojik temeli tabiî ki, globe, yani küre'dir ama, semantik temeli globe değil global'dir; zira global, doğrudan doğruya globe'a, yani küreye indirgenemeyecek bir anlamsal zatiyettir; aynen, top'suz topyekûn olamayacağı, ancak topyekûn'un da top'a indirgenemeyeceği gibi.

(*) Aynı isimli makale in Küreselleşme Ekseninde Türkiye İçin Stratejik Öngörüler, Bilal Karabulut (ed.), Alfa Yayınları, 2003, İstanbul

Evet, globe'suz global de olamazdı: globe, yani küre, yüzeyinin her noktası merkezine eşit mesafede bulunan, dolayısıyla yüzeyi itibariyle yakını uzağı bulunmayan, hiç bir noktası ne daha az, ne de daha çok merkezî olan, bundan dolayı da bütün noktaları itibariyle mutlak homojenlik gösteren cisim; global de, hiç bir noktayı ne daha yakın, ne de daha uzak gördüğüne göre, dışta bıraktığı herhangi bir nokta da bulunmayan, hiç bir noktayı dışarıda bırakmayan, tümü kapsayan, her şeyi aynı toplam içine dahil eden; türkçesi/kısacası, topyekûn. Ancak, her şey aynı bir hesaba nasıl dahil edilecek, nasıl aynı bir yekûnda toplanıp topyekûn kılınacak, en bilindik örneğiyle elmalarla armutlar birbirleriyle nasıl toplanır hale getirilecek; mesele, daha doğrusu işin püf noktası, işte burada...

Beş elmayla dört armut dokuz 'elmut' etmeyeceğini, yani gerçekte 'elmut' diye hem elma, hem de armut karşısında nötr yeni bir meyva türü yaratılacak olmadığına göre, buradaki toplama işi, elmanın da armutun da, kendisi ne elma ne de armut olan bir birim temelinde değerlendirilmesi, tabiî bunun için elmanın da armutun da aynı bir ölçüte tâbi kılınması, dolayısıyla her ikisinin de aslında birbirlerine indirgenemez iki ayrı zatiyet olduklarının, aralarında nitel bir farklılık bulunduğunun muhasebe/değerlendirme dışı bırakılması yoluyla/pahasına mümkün olacaktır ki, burada söz konusu olan, artık, ne elma ne de armut, fakat bunların değişim değerleridir.

Değişim değeri, ancak ve ancak pazarda ortaya çıkabilir ve pazardaki değer, doğrudan ve de sadece, pazara sürülen her ne ise, onun kullanım değeri temelinde oluşmayıp, pazarda buluşan alıcı ve satıcıların pazarlık güçlerinin de müdahil olduğu bir bileşkeye tekabül eder: globallik, her şeyin, değişim değeri üzerinden değerlendirilir kılınması yoluyla sağlanacaktır. Her şeyin, ancak taşıdığı değişim değeri kadar/değişim değeri taşıyorsa hesaba katılır/dikkate alınır, kısacası işlemsel bir değere (kıymet-i harbiyeye) sahip kılındığı ölçüdeyse, artık her şey bir yandan pazar-içinleştirilir/paza-

ra çekilirken, aynı zamanda, pazarlık gücüne kim ki daha fazla sahip, işte onun belirleyiciliği altına sokulmuş demektir.

Burada dikkat çekilmesi gereken iki husus vardır ki, bunlardan birincisi, pazarlık gücünün, pazarın içinden kaynaklanan, pazar sürecinde varlık kazanan bir güç olmadığı; diğeri de, artı-değerin ancak değişim değeri söz konusu olduğunda ortaya çıkabilir olduğu, dolayısıyla pazar-içinleşmenin aynı zamanda, pazar için üretilmiş olsun olmasın, her şeyi, kendisi üzerinden artı-değer elde edilebilir hale getirecek olmasıdır. Her şeyin değişim değeri temelinde değerlendirilir olduğu bir dünyada ise, o güne kadar değişim değeri elde etmek için bulunulmayan faaliyetler, yani insan bireyinin kendi kendisinin basit yeniden üretimini sağlamak üzere, kısacası insanın bugünden yarına ve bu kuşaktan bir sonrakine kendi varlığını idame ettirirken gerçekleştirdiği faaliyetler de, değişim değeri elde etmek üzere gerçekleştirilir veya kendileri üzerinden artı-değer elde etmek amacıyla pazara sürülür, alınır-satılır, sonuçta da tüketilir hale geleceklerdir.

Kişinin, kendi kendisinin basit yeniden üretimi çerçevesinde gerçekleştirdiği faaliyetlerin de şu ya da bu ölçüde değişim değerine sahip hale gelmeleri, bu faaliyetler aracılığıyla gerçekleştirilen şey kişinin kendisinin yeniden üretimi olduğuna göre, burada pazara sürülen artık doğrudan doğruya kişinin kendisidir ki, bu da, pazar-içinleşmenin insanın kendisini de kapsadığı anlamına gelir. Bu noktada, Guinness Rekorlar Kitabı'na girebilmek için, bir gazetenin sponsorluğunda özel bir hormon kürü görüp, sekiz çocuğa birden hamile kalan/bıraktırılan ingiliz kadınını, yine bir ingiliz çiftin Londra'daki bir sanat galerisinin vitrininde bir haftalığına sevişmeye yatmalarını, 'Biri Bizi Gözetliyor'larda insanların gündelik hayatları satılır bir mal haline getirilirken, bazı Güney Doğu Asya ülkelerinde beş-altı yaşlarından itibaren turistlere kiralanmak üzere, Brezilya ve benzeri ülkelerde de, cenin halindeyken ilaç/aşı hammaddesi, doğurulduktan sonra ise nakillik organ kaynağı olarak

kullanılmak üzere çocuk ürettirmenin olağan bir ticarî faaliyet haline geldiğini hatırlayabiliriz.

Evet, artık can da, pazar için üretilir, pazara sunulur, pazardan alınır, kısacası değişim değeri üzerinden hesaba katılır bir meta konumundadır. Oysa can, kendisini veren açısından, bu dünyadaki hiç bir şeyle değiş tokuş edilemeyecek bir şeydir; zira canı veren, canı karşılığında kendisini isterse bütün Dünya verilecek olsun, canını verdiği anda artık onları alabilecek durumda, yani bu dünyada bulunuyor olmayacaktır. Bu aynı zamanda demektir ki, canı alan, bu dünyada hiç bir şey karşılığında satın alamayacağı bir şeye ulaşmış olmaktadır. Canı verenin bu alış-verişte elde ettiği değer sıfır olduğuna göre, alan tarafın elde ettiği şeyin değişim değeri sonsuzdur. Öyleyse, can alış-verişinde, canı alan tarafın canı veren tarafa verilen canın karşılığında sonsuzluğu verebilmesi gerekir ki, böyle bir şeyin mümkün olmadığı, en azından sadece bu dünyadan ibaret olup 'öteki dünya'yı da içermeyen bir paradigma çevçevesinde gerçekleşemeyeceği açıktır. Söz konusu alış-verişin, öteki bir dünyayı da kapsayan bir paradigmaya yerleştiriliyor olması halinde ise, 'öteki dünya' insanın oikos'una (oikos: İ ngilizce'deki home anlamında ev, yaşanan yer) dahil olmadığına göre, burada gerçekleşen artık, ekonomi(oikos>oiko/eko-nomi)-dışı bir süreç olup, konumuz itibariyle bizi doğrudan ilgilendirmemektedir.

Alış-verişe konu olan şey insan canı olduğunda, alış-verişin gerçekleşmesi aynı zamanda taraflardan birinin artık var olmaması şartına bağlı olduğuna göre, burada gerçek bir alış-veriş gerçekleşmiş, yani bir pazar teşekkül etmiş olmayacaktır: globalleşme, ancak ve ancak her şeyin değişim değeri üzerinden hesabedilebilir, bunun için de yine her şeyin pazarda yer alır hale gelmesi ölçüsünde gerçekleşecek; ancak, her şeyin (tabiî, bu arada insan canının da) pazarda yer alır hale geldiği nokta, aynı zamanda, birbirleriyle değiş-tokuşta/mübadelede bulunmaları şartıyla pazarın fiilen varlık kazanabilecek olduğu taraflardan birinin artık varolur olmaktan çıkmış olacağı noktadır da...

Buradan ilk çıkaracağımız sonuç şu olacaktır: globalleşme, her şeyin pazar-içinleşmesi şeklinde gerçekleşmekle birlikte, dinamiğini de yine pazarın içinde bulan bir süreç değildir. İkinci sonuç ise, pazardaki arz öznesinin birey olduğu yolundaki teorik, bireyin de ancak pazar ortamında özne olabileceği yolundaki doktriner iddiaların aksine, pazar-içinleşme global bir nitelik kazandığı ölçüde, mübadelenin de, bireyi aşan, yok sayan/eden partnerler arasında gerçekleşebilir hale geleceğidir. Tabiî bu cümle şöyle de yazılabilir: pazar-içinleşmenin gerçekten global bir nitelik kazanabilmesi, gerçek/yaşayan insan bireylerini aşan, yok sayan/eden aktörlerin pazara müdahil olmalarıyla mümkün olur. Kısacası, globalleşme, insan canı temelinde mübadelenin olanaksızlığı engelini aşıp insan canını da pazar-içinleştiremediği ölçüde tam olarak gerçekleşmesi olanaksız, işte bu yüzden de insan canını pazara süren güçlerin varlığına muhtaç ve ancak onların desteğiyle varlığını sürdürebilecek/sürdüren bir olgudur: globalleşen dünyada insan canı da pazar içinleşmekte, ancak, mübadeleye konu olan meta, doğrudan insan canı veya insanın fiziksel varlığıyla doğrudan ilişkili olduğu ölçüde, değişim değerini tahsil eden, ister istemez, bireyin kendisi değil, onun dışındaki birileri olmaktadır.

İnsanın, en başta kendi canı olmak üzere, pazara sürdüğünde karşılığında kendisine verilecek olanları almasını/kullanmasını olanaksız kılan şeylerin de pazar-içinleşmesine uzanan bir globalleşmenin varlığını sürdürmesi, ancak ve ancak, pazardaki aktörlüğün gerçek bireylerden, örgütlenmiş insan gruplarına aktarılması pahasına mümkün olacaktır. Bu noktada şunu da söyleyebiliriz ki, globalleşme aleyhdarlıkları, ulus-devletin etkisizleşmesi/erimesi/sönmesi endişesine dayalı 'ulusalcı/milliyetçi' bir tavırdan kaynaklananların üzülmelerine aslında hiç mi hiç mahal yoktur; zira, kelime anlamı itibariyle 'tek/yek bloklaşma' da demek olan globalleşme çağında, globalizan güçlerin ulus-devletlere olan ihtiyaçları hiç bir zaman olmadığı kadar acil ve zorunludur.

Dilimizde "canımı pazarda bulmadım" şeklinde bir söz vardır ve hakikaten can pazarda bulunmaz: pazarda, belki her şey bulunabilir ama, can kesinlikle bulunmaz; daha doğrusu hiç kimse canını pazara sürmez; yani mübadele konusu yapmaz/yapamaz. Can üzerinden bir mübadele hiç bir zaman gerçekleşemez; çünkü, kişi, kendi canını değişim değerine tâbi kılıp başka bir şeylerle değiş-tokuş etmeye niyetlense bile, verdiği canın karşılığı isterse Dünya'nın bütünü olsun, sözkonusu karşılığı hiç bir zaman kendini tahsil edemeyecektir/kullanamayacaktır; zira, -yukarıda da belirtmiştik- canını verdiği anda, kendisi artık hayatta/bu dünyada bulunuyor olmayacaktır. Bu durumda can, yani insan hayatı, topyekûn pazar-içinleştirmenin önüne dikilmiş, dolayısıyla da globalleşmeyi akamete uğratmış olmaktadır: topyekûn/global, ya istisnasız her şeyi kapsar; ya da -tek bir istisna dahi olsa- artık topyekûn/global değildir. İşte, tam da tamına bu noktada devlet, özellikle de -demografik temelini 'vatandaş/yurttaş' statüsü çerçevesinde hukuksal açıdan homojenleştiriyor olması bakımından- ulus-devlet, globalizmin ve globalleştirmeci odakların imdadına yetişir: askere alma/askerlik yaptırma/savaşa sokma/cepheye gönderme ve idam etme, kısacası 'vatandaş'ının canı üzerinde tasarrufta bulunma güç/yetki/tekeli sayesinde/ölçüsünde, başkalarının verdiği canın karşılığını tahsil edecek, dolayısıyla canın da mübadele konusu edilmesini, dolayısıyla pazar-içinleşip, herhangi bir mal kalemi misali, değişim değeri üzerinden toplam yekûna/global hesap defterine belirli bir nicelik olarak dahil edilmesini o mümkün kılacaktır.

Globalleşme, ulus-devletin, değil zayıflamasına/ortadan kalkmasına yol açmak, tam tersine, canına can katacaktır; ancak kendisini, her gün biraz daha ulusalcı-milliyetçi kılmak zorunda bırakarak. Zira, teker teker insanların canı üzerinden yapılan bu mübadeleyi meşrû kılabilmek üzere, 'millî/ulusal menfaatler/çıkarlar/güvenlik' teması, belki de hiç bir zaman olmadığı kadar ön plana çıkartılacaktır. En başta eğitim ve sağlık olmak üzere, sosyal nitelikli hizmetlere ayrılan kaynakların daraltılması ölçüsünde, pazara su-

nulacak canın maliyeti açısından mukayeseli üstünlüğe, yani aynı malı daha ucuza maletme imkanına sahip olacak olan devlet, böylesi bir strateji izlemenin kaçınılmaz bedeli olarak her gün biraz daha artıp derinleşecek olan kendi iç sorunlarını can alarak/zora başvurarak çözmeye yönelirken, ağırlığı/önceliği de, büyük ölçüde, hem kendi halkına karşı kullanmak, hem de bir ihraç ürünü olarak piyasa sürmek üzere 'gurka' yetiştirmeye verecek; ancak, bu arada kendi kendisini de pazar-içinleştirmiş, yani bedelini kim öderse onun tarafından kullanılacak bir mal haline getirmiş olacaktır.

Bu durumda ulus-devlet, globalleşen dünyanın kurbanı değil, tam tersine, en has ajanı olarak iş görmekte, ve sadece can değil, insanların pazarda bulmadıkları için/bulamayacakları ölçüde pazara da çıkartmayacakları yurt/memleket, hava, su, sağlık vb... her ne var ise, işte onları değiş-tokuş konusu yapıp pazar-içinleştirmenin yegane, dolayısıyla da vazgeçilmez aracı/aracısı niteliğini kazanacaktır: Afganistan'a gönderilen canları silah altına alan Mösyö Global diye birisi olmadığı gibi, Irak'ta ve/veya İncirlik civarında canı yanacak/gidecek olanları bir alacak-verecek kalemi olarak pazarlık konusu yapan, veya 'siyanürlü altın'cılara karşı, soluduğu havayı, içtiği suyu, karnını doyuran toprağı korurken aslında sağlığını/canını pazar-içinleşmenin, yani globalleştirilmenin dışında tutmanın mücadelesini veren Bergamalıları yargı kararlarına rağmen sindirmeyi üslenecek olan da yine Mösyö Global diye biri değil, anlı şanlı ulus-devlettir. Başka bir ifadeyle, globalleşmenin, ister insan hayatı veya sağlığı, isterse Dünya'nın geleceği söz konusu olsun, değişim değeri taşımıyorsa hiç bir şeyi hesaba katmayan/her şeyi ancak taşıdığı değişim değeri kadar hesaba katan dünyasında, ulus-devletler, globalleşmeye rağmen değil, globalleştirmek üzere varlıklarını sürdüreceklerdir; tabiî, sırf -fiziken ve/veya ruhen- "ölmeyim" demeleri dahi kendilerini globalleştirici güçlerin karşısında bulmalarına yetecek olan insanları bastırıp yıldıracak, daha da olmazsa yok edecek mahallî karakollar olarak.

Her şeyin, değişim değeri üzerinden niceliklere indirgenip aynı ve tek bir hesap defterine sığdırılabilir kılınmış olduğu bir pazar-dünyada, değişim değeri kullanım değerinden bağımsızlaşırken, iki uç durum olarak, bir yanda, hiç bir kullanım değerine sahip olmaksızın değişim değeri taşıyor olmak, diğer yandan da mutlak/sonsuz/olmazsa olmaz bir kullanım değerinin sıfır değişim değerli, yani hiç bir muhasebe defterinde hesaba katılmayacak şekilde kayıt dışı bırakılması mümkün hale gelmiş olacaktır. Ancak, değişim değerinin kullanım değeri karşısındaki başıboş kalması, yani kullanım değeri temelinde belirleniyor olmaktan çıkması, başka hiç bir şey tarafından da belirlenmiyor olduğu anlamına gelmez. Tam tersine, değişim değeri, kullanım değeri karşısında bağımsızlaştığı ölçüde, -daha önce de belirtmiştik- kimin ki pazarlık gücü daha yüksek, işte onun tarafından belirlenir hale geliyor demektir.

Her şeyin pazar-içinleşip pazarlık konusu edilebilir hale gelmesine tekabül eden globalleşme, herkese eşit mesafede cereyan eden nötr bir olgu değil, kim ki daha fazla pazarlık gücüne sahip, işte ondan yana işleyen, ve de onun tarafından stratejik hedef ittihaz edilip kendisi dışındakilere dayatılan bir süreçtir. Örneğin, ithal ikamesi yerine ihracatı temel alan 'kalkınma modelleri' telkin, teşvik ve empoze edilir ki, kullanım değerine ulaşmanın yolu pazardan geçsin; dolayısıyla kim ki en fazla pazarlık gücüne sahip, işte onun belirleyicilik alanına girsin; girsin de, her şey, dış ticaret hadleri üzerindeki manipülasyonlar aracılığıyla, güçlü olan lehinde gelişsin.

Ülkeler-arası düzlemde çevre ekonomilerin ihracat odaklı olarak yeniden yapılandırılmalarının yanısıra, ülkeler-içi düzlemde de, temel/başat ölçütü kullanım değeri olan çerçeveleri parçalamaya yönelik projelerin uygulamaya konulması, globalleştirici aktörlerin global stratejilerinin birbiriyle eklemli iki momenti olup, bunun böyle olduğunu kavramak açısından, ne yazık ki biz Türkiyeliler, en şanslı konumda bulunanlardanızdır: Amerika'dan telkinli/teş-

vikli/destekli, muhtemelen de emirli/planlı 12 Eylül rejiminin, bir yandan 'dünyaya açılma' sloganı eşliğinde sanayimizi -dış ticaret hadleri açısından manipülasyona açık/kaybetmeye mahkum geri teknolojili ürünler bazında- tümüyle ihracata endekslerken, diğer yandan da kör gözüm parmağına nitelikli yasak ve baskılar aracılığıyla etnik ve/veya bölgesel bazda 'düşük yoğunluklu' bir savaşı provoke edip, terörle mücadele adına mera yasağından gıda ambargosu, orman yakma, köy yakma veya boşalttırtmaya, çok çeşitli yollarla, hem geçimlik ekonomi çerçevelerini yok edip insanlarını pazara sürgün etmesi, hem de ülkeyi gıda ürünlerini bile ithale mecbur/pazara mahkum kılması, Dünya'daki tek-bloklaşma/globalleşme sürecinin hız ve şiddet kazanmasıyla eş-zamanlılık gösterir ki, bunun sadece bir tesadüf olduğuna inanmak için 12 Eylül çocuğu olmak bile yetmez. Her şeyin pazar-içinleştirilmesi suretiyle değişim değerinin kullanım değerinden bağımsız kılınmasının kimlere yaradığını anlamak için ise, 12 Eylül rejimiyle kendisine yapısallık kazandırtılan son 20-25 yıllık süreç içinde Türkiye'nin ihracatının miktar bazında aşağı yukarı 900 kat artmasına karşılık, gelir bazındaki artışın ancak 14-15 katta kalmış olduğunu hatırlamak her halde yeterlidir.

Değişim değerinin kullanım değeri karşısında bağımsızlaşıp, pazarlık gücü yüksek olanın belirleyiciliği altına girmesi ölçüsünde, kullanım değeri isterse sıfır olsun, belirli bir değişim değerine ulaşılması, artık pekala mümkündür. Burada ilginç bir fenomen yaşanır: değişim değeri kullanım değerinden bağımsızlaşıp, kullanım değeri bir nirengi noktası olmaktan çıktığı ölçüde, değişim değeri, kendi kendisinin yegane nirengi noktası haline gelmeye yönelir. Ancak dahası da vardır: neyin ki değişim değeri yüksek, bu, onda aynı ölçüde bir kullanım değeri bulunduğunu vehmettirir ki, bu da, söz konusu illusoire (göz yanılgısı/şaşkınlığı ürünü) kullanım değeri temelinde yeni davranış tarz ve kalıpları ortaya çıkarken, bunların çevresinde de kendilerini destekleyecek yeni sosyal-kültürel de-

ğerlerin oluşmasına ve/veya mevcut değerler hiyerarşisinin bunları da destekleyecek bir biçimde değişikliğe uğramasına yol açar.

Çağ, artık ***image*** çağı; en çağdaş uğraşı, uzmanlık, hatta 'bilimsel' araştırma alanı da ***image-making***'tir (imaj inşa etme/yaratka/kazandırma) ve bu kesinlikle bir tesadüf değildir; zira, bu faaliyet dalının üzerinde varlık kazandığı alan, tam da tamına, değişim değeri ile kullanım değeri arasında değişim değeri aleyhine ortaya çıkan örtüşmezlik alanıdır: değişim değerinin kullanım değeri karşısındaki kopukluğunun üzerini örtüp, bu ikisi arasındaki boşluğu dolduracak, daha doğrusu görünmez kılacak olan, ve/veya kendisinin araya sokulması suretiyle, değişim değerinin kullanım değeriyle bağının gevşemesini/zayıflamasını ve belki de tümüyle yok edilmesini mümkün kılacak olan, imajdır. Bu noktada, konumuza ilaveten şunu da söyleyelim: 'kitle kültürü' ve/veya 'popüler kültür' diye bir şeyler varsa, bunlar, ya, değişim değeri ile kullanım değeri arasındaki kopuşun ve de imaj unsurunun bu kopuş bağlamındaki yer ve işlevi temelinde incelenecektir, ya da yapılan şey 'çok bilmiş' bir şarlatanlığın ötesine geçemeyecektir.

Değişim değerinin kullanım değerinden bağımsızlaşmasının mümkün kıldığı bir uç durum daha vardır ki, o da kullanım değerinin değişim değeri cinsinden hiç bir karşılığı bulunmuyor olmasıdır. Örneğin, havanın, suyun -kendileri olmasaydı hayatın da olamayacak olması açısından- mutlak ve sonsuz bir kullanım değerleri vardır. Ayrıca, diyelim bir otomobil motorunun çalışabilmesi/otomobilin otomobil olabilmesi açısından, bu unsurlar arasından havanın yine sonsuz ve mutlak bir kullanım değerine sahip olduğu açıktır; ama, aynı havanın herhangi bir değişim değerine sahip olmadığı da aynı derecede açıktır; dolayısıyla, her bir şeyin, ancak taşıdığı değişim değeri ölçüsünde hesaba katıldığı bir dünyada, söz konusu temiz havayı, gerek korumak, gerekse onun kirletilmesini önlemek üzere herhangi bir şey yapmanın hiç bir rasyonel sebebi bulunmuyor olacaktır. Böyle bir havayı sağlayan, eğer bir ormansa,

global hesap defterinde yer alması, sağladığı temiz havanın kullanım değeri değil, kendisinden elde edilecek odunun -o da eğer pazara sürülüyorsa- fiyatı temelinde, yani temiz hava sağlamak açısından sahip olduğu kullanım değerinin yok edilmesi ölçüsünde söz konusu olacaktır ki, burada kullanım değeri ile değişim değeri arasında -düz orantılı bir ilişki bulunması ne kelime- mutlak bir ilişkisizliğin de ötesinde, ters orantılı bir ilişki vardır. Başka bir örnek vermek gerekirse, globalleşmiş bir dünyada/dünyanın globalleşmişliği ölçüsünde, doğduğundan askerlik çağına geldiği güne kadar kendisinin yetiştirilip okutulması için toplam, diyelim 20 000 dolar harcanmış bir Amerikalı er yerine, her birine sadece biner dolar harcanmış 19 Türkiyeli erin Kore, Somali veya Afganistan'da ölmesi/ölüme gönderilmesi, tercihe şayanlığı tartışılmaz olan bir seçenektir.

Bu noktada artık şunu da söyleyebiliriz: globalleşen bir Dünya'dan veya Dünya'nın globalleşmesinden söz etmek de aslında dil düzeyinde ortaya çıkan ideolojik bir çarpıtmadan başka bir şey değildir; zira globalleşme, mevsimlerin gelip geçmesi türünden herkese eşit mesafedeki nötr bir süreç/akış olmayıp, birilerinin, insanları her şeyi pazar için yapar, her şeyi/şeylerini pazara sürer hale gelmeye mecbur etmeleri, insanlara ancak böyle yaparlarsa hayatlarını idame ettirebilecekleri koşulları dayatmaları şeklinde/yoluyla gerçekleşen bir olgudur. Bu ise, globalization'ın Türkçe'deki doğru karşılığının -küreselleşme tabiî ki değil, ama- globalleşme de değil, globalleştirme olması gerektiğini gösterir. Globalleştirme süreci içinde insanlar hayatlarını değişim değeri üzerinden sürdürebilecekler; dolayısıyla, neleri var neleri yoksa hepsini/her bir şeylerini, değişim değeri elde edebilmek üzere pazara sürecekler, ancak, pazara sürebilecekleri/sürdükleri ne kadar az şey varsa pazarlık güçleri de aynı derecede az olacağından, pazar-içinleşme süreci içinde, yoksul yoksulluğu ölçüsünde artan bir hızla daha da yoksullaşırken, insanların kendi fizikî varlıklarını da ya süreli olarak ya da kısmen pazara sürmeleri ve/veya kendi kendilerini pazarda en faz-

la talep celbedeceğini, yani en fazla değişim değeri getirebileceğini, kısacası para edeceğini sandıkları/düşündükleri bir biçime sokmaları kaçınılmaz ve olağan hale gelecektir: Arjantin'de gençler aç kalmamak için/açlara kurşun sıkmak üzere yılda 10 kat artan bir hızla askerlik mesleğine intisap eder, bizde ise badigardlık üniversite diploması aranan itibarlı bir meslek, travestilik/transseksüellik bir furya, silikonlu dudak, meme ve kalça millî estetiğin olmazsa olmaz bir parçası haline gelirken, her şeyin pazar-içinleşmesinin, insanı, vücudundan da daha derin bir yerlerine kadar nasıl istila edebileceğinin bir örneği olarak, 'silikon'ları, öğrencilerinin de, hocalarının da -aslında aynı bir ortak dile sahip; ayrıca bu durumu da biliyor olmalarına rağmen- ya hiç, ya da tam bilmedikleri bir dilde öğretim, hem de yüksek öğretim/bilim öğretimi yapmak olan üniversite(!)lerimiz...

Globalleşmeyi, bu vechesi itibariyle, herkesin kendi kendisinin kapitalisti olmaya yönlendirilmesi/zorlanması olarak da değerlendirebiliriz: kapitalist, artı-değeri işçinin emeğinin ürünü üzerinden elde eder; ama bunu ancak pazarda elde edebilir; zira, artı-değer, pazara sunulan her ne ise, onun kapitaliste maliyeti ile pazardaki değişim değeri arasında/lehine oluşan farka tekabül eder. Kendi kendisini, mümkün olan en yüksek değişim değerini elde etmek üzere pazarda talep celbedecek veya talep celbedeceğini düşündüğü şekilde biçimlendiren insan da, kapitalistinkine benzer bir artı-değer elde edebilme hayali içindedir; daha doğrusu, globalleşme çağının yükselen değeri bireycilik kılıfı altında kendisine hem telkin hem de empoze edilen budur. Ancak, her şeyden önce şu vardır: kapitalistin artı-değer elde etmesi için, pazara sürdüğü metanın, kendisine olan maliyetinin üzerinde bir değişim değerine ulaşması yeterlidir; yani, artı-değerin ortaya çıkması için, kullanım değerinin de üzerinde bir değişim değeri teşekkül etmesi gerekmez; değişim değeri kullanım değerinin altında kalsa da, kapitalist artı-değer elde etmeye devam edecektir; yeter ki, maliyeti değişim değerinin altında tutabilsin. Oysa, kendi kendisi üzerinden artı-değer elde et-

mek üzere kendi kendisini pazardaki talebe göre biçimlendiren insan, kendi kendisinin ne denli büyük bir payını pazar-içinleştirmişse, kendi kendisini yeniden üretmesinin maliyeti ile kendisinin kullanım değeri arasında da aynı ölçüde bir örtüşme meydana gelecek; kişi, kendi kendisini bütünüyle pazar-içinleştirdiği durumda ise, söz konusu örtüşme tam ve mutlak, buradaki yeniden üretim maliyeti ile kullanım değeri de aynı ve tek bir şey haline gelmiş olacaklardır ki, işte bu yüzden de, söz konusu kişinin kendi kendisi üzerinden herhangi bir artı-değere ulaşabilmesi ancak ve ancak, kendisinin pazardaki değerinin, yani kendi değişim değerinin kullanım değerinin üzerinde teşekkül etmesi halinde mümkün olacaktır.

Kişinin kullanım değerinden daha yüksek bir değişim değerine sahip olması ne demektir ve böyle bir şey nasıl gerçekleşebilir diye sorarsak, bunun cevabı, söz konusu kişinin, kendisini olduğundan daha değerliymiş, yani yapmadığı şeyleri yapmışmış, yapamayacağı şeyleri yapabilirmiş gibi göstermesi; benzetme yerindeyse, sadece orasına burasına değil kendi varlığının/varoluşunun bütününe silikon taktırması; kısacası, insanları/insanların gözlerini aldatması suretiyle olacaktır ki, işte tam tamına burada, globalleşme çağı ile imaj yaratma merak ve gayretinin yaygınlık ve yoğunluk kazanması arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu bir kez daha yakalarız: imaj, daima ve zorunlu olarak, o an ve o nokta itibariyle mevcut/gerçek olmayan, dolayısıyla belki de hiç bir zaman mevcut olmamış ve/veya olmayacak bir şeylerin imajıdır ve imajın Türkçe'deki karşılığı da zaten tam tamına hayal, yani 'olmayanın görüntüsü'dür.

Kendi kendisini pazara sürmüş olan kişinin pazardaki değişim değerinin, kendisinin kullanım değerinin altında kalması da mümkündür. Bu durumda, kişinin, bir meta olarak kendi varlığını bugünden yarına devam ettirebilmesi, ancak ve ancak, pazarladığı metanın üretim (kendi kendisinin yeniden üretiminin) maliyetini, pazardan elde ettiği değişim değerinin düzeyine indirmesi koşuluyla mümkün olacaktır ki, buradaki meta kişinin bizzat kendisi oldu-

ğuna göre, üretim maliyetinin düşürülmesi, doğrudan doğruya kendi kendisini bugünden yarına daha bir küçülerek yeniden üretmesi/kendi kendisini bugünden yarına yeniden üretebilmek için her gün biraz daha küçülmesi demek olacaktır. Söz konusu küçülme ise, her gün biraz daha az yemek, konfor veya güvenceye tekabül edebileceği gibi, kişinin kendi varlığı/varoluşu/hayatı içinde kendi başına/adına karar verip biçimlendirdiği alanın/parçanın küçülmesi, kendi kendisi üzerindeki tasarruf hakkının her gün biraz daha daralıp zayıflaması, yani kişinin kendi kendisinin efendisi olmaktan her gün biraz daha çıkıp, başka birilerinin oyuncağı, papağanı, aleti, ajanı, maşası, tetikçisi, paralı askeri vb... haline gelmesi şeklinde de tezahür edebilecektir.

Kendi kendisinin kapitalisti olup, kendi kendisi üzerinden artıdeğer elde etme hayali peşinde kendi kendisini pazar-içinleştirirken globalleşme/globalleştirme çağının o pek yüceltilen değeri bireyciliğin de en uç noktalarına ulaşan insanımıza bu yönde ümit ışığı yakan, aslında kullanım değeri ile değişim değeri arasındaki ilişkinin gevşeyip, yerine göre de kopmasıdır; ancak buradaki kopma/gevşeme, kendiliğinden değil, her şeyin pazar-içinleşmesi sonucunda/ölçüsünde meydana gelmiş bir kopma/gevşemedir. Her şeyin pazar-içinleşmesi ise, kim ki pazarlık gücüne daha fazla sahiptir, işte onun kendi belirleyicilik alan, güç ve payını arttırması da demek olduğuna ve sözde oto-kapitalistimiz bu pazara emek bazında kollektif bir güç olarak değil de, kendisinin kullanılabilirlik alanının esnekliği dışında hiç bir pazarlık gücü bulunmayan bireysel/mikroskopik bir unsur olarak girmiş olduğuna göre, istisnaî durumlar/dönemler hariç, kendisinin pazardaki değeri, yani değişim değeri, başlangıçta kendisinin ümit kaynağı olan kopma/gevşemenin bir sonucu olarak, kendi kullanım değerinin değil de, sahip olduğu bireysel pazarlık gücünün fonksiyonunda, dolayısıyla da aslında kendisi yüksek bir kullanım değeri taşıyor olsa bile (kendisini ne kadar kullandırtırsa kullandırtsın), yine de düşük bir düzeyde teşekkül edecektir.

Globalleşen, globalleşsin; ama, "kendimi değişim değeri üzerinden hesaplanmış basit bir yekûna indirgetmem" diyenin tutacağı yol da, global'in karşı kutbudur diye lokal'e, yani yerel'e sığınmak/sarılmak/yapışmak hiç mi hiç değildir. Zira globalleşme, içeriksel değil, işlemsel bir kategoridir; yani, bir uçta global, diğer uçta da global'in tersi konumda bulunan bir şeyler yok, hiç biri global olmayan şeylerin, değişim değeri temelinde niceliklere tercüme edilerek sembollere dayalı sanal bir homojenliğe emilmeleri vardır. Şöyle de söyleyebiliriz: globalleşmiş bir dünya, yerellerin ortadan kalktığı değil, tam tersine, yerellerin kendi dışlarındakileri kucaklamak/onlara açılmak yerine kendi içlerine gömüldükleri, kendi üstlerine kapandıkları, kısacası kendi aralarında bütünleşme gücünden yoksun oldukları/kaldıkları ölçüde, kendisi yerel olmayan/kendi kendisini yerelliğine indirgememiş bir güç tarafından, dolayısıyla da kendi dışlarından -bütünleştirilmek, kesinlikle değil- aynı bir terazinin (değişim değerinin) kefesine konmak üzere aynı bir torbaya/bohçaya tıkıştırıldıkları bir dünyadır: yerele sarılıp/kendisini yerelle sınırlandırıp yerelde bir melce arayan, ister istemez, kendi dışını/dışındakileri kavrama/kucaklama, kendisini onlarda, onları da kendisinde devam ettirme gücünü de aynı ölçüde peşinen kaybetmiş olacaktır.

Sırf yerellerden -üstelik, hep yerel olarak kalmaları globalleşmenin işine gelecek olduğundan, **yerelci**leştirilmeye de çalışılan yerellerden- oluşan bir dünyayı, yolcularının tümünün şu ya da bu arızî farklılık temelinde kendilerine ayrılmış özel kompartımanlara doluşup, kapıyı da "aman başkaları/ötekiler girmesin" diye kendi üzerlerinden kilitlerken, aslında hep birlikte seyahat ettikleri/yol aldıkları/üzerinde bulundukları katarı/treni aynı ve tek bir katar/tren yapan ortak alanı, yani hem her bir kompartımanın dışında ve her birine eşit mesafede yer alan, ama hem de bu sayede katarı bir uçtan bir uca katederken katar boyunca devamlılık gösterip katarın

bütünlüğünü sağlayan/temsil eden vagon koridorlarını* boş bırakarak, kendileri hiç bir münferit kompartımanın mensubu olmayan kondüktörlerin tekeline -köpeksiz köy misali- terketmiş oldukları bir katara da benzetebiliriz.

Burada artık şunu belirtebiliriz: globalleşmemenin yolu yerele sığınmak/kapanmak değil, evrenselleşmektir. Ancak şunu da vurgulayalım ki, genellikle sunulduğu/sanıldığı gibi bir yerel-evrensel dikotomisi yoktur; yani bir yanda yereller, diğer yanda da evrensel olmak üzere bir ikilik söz konusu değildir. Bu durumu örneklendirmek üzere, diyelim, bir yanda İngilizce, Fransızca, Türkçe, Ermenice vb... gibi münferit, dolayısıyla evrensel/tümel değil de sınırlı, kısmî, cüzî diller, diğer yanda da bütün bunları aşan Evrenselce/Evrence diye bir dil yoktur; "erkeklik ve kadınlık da kısmîdir/cüz'îdir" deyip, evrensel olmak üzere tercih edeceğimiz evrensel bir cinsiyet olmadığı gibi, hiç biri insanın evrensel deri rengi olmayan siyah, beyaz veya sarının dışında ve her üçünden de farklı evrensel bir deri rengi de bulamayız. Bir örnek daha verirsek, bir yanda Fransa, Belucistan, ABD vb... gibi münferit, dolayısıyla evrensel olmayan yerel ülkeler var, ama bir de bütün bu münferit ülkelerin dışında, onlar gibi yerle-zamanla sınırlı olmayan, yerellikötesi, evrensel bir ülke, diyelim Beşeristan diye bir yer de yoktur. Ayrıca, siyah, beyaz ve sarı derili insanlar var ama bunlar arasında evrensel olan beyazlıktır/beyazlardır; erkek ve dişi olarak iki cinsiyet var ama, evrensel olan dişiliktir/dişidir; yüzlerce ülke var ama, bunlar arasında bir tek Türkiye veya Lüksemburg evrenseldir diyemeyeceğimiz de açıktır.

Bu arada şuna da değinelim: "globalleşen Dünya'da İngilizce evrensel dil haline gelmiştir" türünden laflar edenler de vardır. Oysa, Şekspir'in dili olarak değil, ama globalleştirme odak ve ajanla-

---

(*) Bu, aynı zamanda kamusal'ın, üzerinde varlık kazanabileceği yegane alandır

rının faaliyetleri çerçevesinde kullanıldığı biçimiyle İngilizce, evrensel dil olmak bir yana, yukarıdaki tren/katar benzetmesi üzerinden gidersek, vagonun koridorundaki kondüktörün, kompartımanlarına kapanmış yolculara pencerenin dışından bir şeyler anlatmak üzere yaptığı el kol hareketleri misali, basit haber/malumat/talimat iletiminde kullanılan, en fazla nida seviyesine ulaşabilen, dolayısıyla da, değil evrensel dil olmak, 'langue' -münferit durum ve nesnelere işaret eden herhangi bir iletişim kodu değil de, sadece kavramlara işaret ederek işleyen, dolayısıyla, kavramlaştırmayı başarabilen yegane varlık durumundaki insana münhasır iletişim kodu- anlamında dil olduğu bile tartışılır bir iletişim kodu olmanın ötesinde pek bir şey değildir; ama, yerellerden hiç biri, zaten tanımı gereği evrensel olamaz.

Yerellerden hiç biri evrensel olamaz ama, evrenselin evrenselliği de yerel olmamasından değil, tam tersine her yere yerleşebilir, yerellerin her birine girebilir, bunların her birinde kendisine yer bulabilir olmasından kaynaklanır. Yine tren/katar örneğimize dönersek, evrenseli, kamusal/umumî koridor-özel kompartımanlar dikotomisini barındıran bir paradigma çerçevesinde hiç bir zaman yakalayamayız: evrensel ne yerellerin/cüzîlerin/kısmîlerin/arızîlerin toplamıdır, ne de 'kendisiyle yerel olan arasında hiç bir devamlılık bulunmayan'dır. Şöyle de söyleyebiliriz, her şeyin, tabiî bu arada insanın da pazar-içinleştirilmesi demek olan globalleşmeye, ne kendi kompartımanımızdan ve kompartımanımız adına, diyelim Türk, Eskimo, zenci, eşcinsel veya solaklar olarak/adına karşı koyabiliriz, ama ne de bunlardan hiç biri olmayan soyut bir insan adına. Bu arada şunu da hatırlayalım ki, gerçek, yaşayan, kısacası somut insanlara en büyük zulüm ve baskılar hep soyut bir insan tanımı/modeli/ideali adına yapılmış; soyut, yani o anda orada bulunmayan, orada o an bulunanların hiç biriyle özdeş olmayan bir insan adına o gün orada bulunan/yaşayan milyonlarca insana hayat dar edilmiş veya insanlar doğrudan doğruya canlarından edilmişlerdir.

Öyleyse, bizim burada, insanın değişim değeri üzerinden basit niceliklere indirgenmesine ve ancak temsil ettiği nicelik kadar/ölçüsünde hesaba katılır kılınmasına karşı çıkarken kendisine sarılacağımız evrensel değer, can olacaktır. Şöyle ki, "insan" dediğimizde, pekala birileri çıkıp "hangi insan; nasıl bir insan?" diye bizden bir tanım isteyebilir ve biz "insan, insandır ve evrensel/ezelî-ebedî bir insan tanımı yapmak kimsenin haddine düşmez" desek bile, bunu bizim eksikliğimize/aczimize verip ortaya belirli bir insan tanımı koymaya kalkanlar olacaktır. Oysa "can" dediğimizde, böyle bir soruya muhatap bile olmayız; zira, can candır, o kadar; siyah can, beyaz can, entellektüel can, lumpen can vs... diye bir şey olmaz. En kötü ihtimalle, belki birileri "kimin canı?" diye sorabilir; biz de "insan canı" deriz; bunun ardından bir de "hangi insanın canı?" diye sormaya kalkarsa, artık bizim de ona "pis cellat; seninkisi hariç, herkesin canı" deyip, gereğini yapma hakkımız doğmuş olur.

Evet, "can" dediğimizde, bu ne zenginin canıdır, ne de beyazın; ne kadının canıdır, ne de erkeğin; ne solağın canıdır, ne de sağlağın; ne Yahudinin canıdır, ne de Arabın... "Bu, ne zencinin canıdır ne de beyaz/kadın/solak veya Arabın" dedik ama, buradaki can, kendisi ne beyaz ne de zenci, ne kadın ne de erkek, ne solak ne de sağlak, kısacası gövdesiz/bedensiz, yani gerçekte var olmayan bir insanın canı zaten olamaz ve bir kere "evrensel değer, candır" dedikten sonra, tutup da ona sahip olmayı, zenci veya beyaz, kadın veya erkek, solak veya sağlak, gerçek/yaşayan insanın kendi kendisini söz konusu münferit özelliklerinden soyması -ki bu, fiilen imkansızdır- koşuluna bağlamak ise hiç olmaz: "can" dedikmiydi, zorunlu olarak, mutlaka ve mutlaka ya zenci ya beyaz, ya erkek ya kadın, ya Türk ya Eskimo vb... olan ve bunlardan ancak ve ancak bir teki olabilen kısmî, cüz'î, arızî nitelikteki somut insanların, söz konusu münferit özelliklerinin bir tekinden ve bir nebzecik dahi soyunmak zorunda kalmaksızın yaşarkenki canlarını kastetmiş oluruz. Şöyle de söyleyebiliriz: can, kendisinden sonra "ama" getiril-

diğinde, hiç söylenmemiş durumuna düşen bir kelimedir; dolayısıyla, bir kere "can" dedikmiydi, artık, benim, salyangozu değil yemek, görmekten bile iğrenirken **can**ımın kuzu pirzolası çekiyor olması ile Fransızın, -bence, kemiği bile yenilesi- kuzu pirzolası karşısında "aman bu koyun koyun kokuyor" deyip, Allah'ın sümüklüsüne **can**ının gitmesi, birbirleriyle eşit derecede meşrû; bana zorla salyangoz, Fransıza da zorla kuzu eti yedirilmesi ise yine eşit derecede gayri-meşrû hâle gelmiş demektir. Yine ancak "can" dedikmiydi ki, artık olmayan ve/veya henüz olmamış insanların global yekûnlarının bile bir tek cana eşit olamayacağını peşinen ilân etmiş oluruz: can, kendi dışından hiç bir ölçüt kabûl etmeyen yegane şeydir.

Can, verildiği anda, karşılığında hiç birşey alınamayacak olan, dolayısıyla herhangi bir değişim değerine sahip olması mümkün olmayan yegane şey olması itibariyle her şeyin pazar-içinleştirilmesi demek olan globalleşmenin de, ötesine geçemeyeceği nihaî sınırı oluşturur. Ancak fiiliyatta pazar-içinleştirme canı da kapsıyor ise, burada artık ekonomik bir süreç değil, doğrudan doğruya bir cinayet var demektir. Globalleşmeye karşı çıkılacaksa, bu karşı çıkışı, globalleşmenin hiç de globalizm ideologlarının ileri sürdüğü gibi ekonominin serbest akışı içinde kendiliğinden ortaya çıkarak kendi doğasından kaynaklanan nesnel kurallar doğrultusunda işlemekte olan nötr bir süreç olmayıp, tam tersine, kaynağını da, desteğini de, gücünü de ekonomi dışından alan ve de insanlara zorla dayatılan bir düzene tekabül ediyor olmasının yanısıra, insana ve hayata karşıtlığının, her türlü ahlakî değeri dışlarlığının, kısacası gayri-meşrûluğunun da en tartışılmaz biçimde ortaya çıktığı bu nokta temelinde başlatmak gerekir. Burada tekrar altını kalın kalın çizerek ve normatif bir önerme olarak değil, doğrudan doğruya, can temelindeki bir mübadelenin fiilen olanaksız olmasından kaynaklanan bir durum olarak şunu belirtelim ki, canın hiç bir değişim değeri olamaz; dolayısıyla, pazar-içinleşme canı kapsayamaz; ama, pazar-içinleş-

me de, kendi kapsamı içine almaya gücünün yetmediği tek bir şey dahi olsa, gerçek anlamda global olamaz; zira, global kavramı istisna kabul etmez; dolayısıyla canı da pazar-içinleştirmeksizin, globalleşme, yoluna devam edemez/varlığını sürdüremez ve işte bu yüzden de, pazar-içinleşmenin, canı da kapsar hale getirilip getirilmemesi, globalleşme açısından bir 'olmak-olmamak' sorunudur ki, globalleşmenin önünün kesilmesini de insanlık için bir 'olmak-olmamak' (ölüm-kalım) meselesi haline getiren de, zaten tam tamına budur.

GLOBALLEŞME VE KAMUSAL ALAN(*)

Globalleşmenin maddî temeli, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişme. Ancak teknoloji, gelişme yönü/biçimi/hızı kendi içinden belirlenmiş yansız bir veri değil; yani, teknoloji, ne bir ruha sahip de nereye doğru gideceğine kendisi karar veriyor, ne de bir doğal olgu da, hangi aşamalardan geçip, sonuçta ne tür bir biçime ulaşacağı nesnel bir düzenlilik çerçevesinde baştan belirlenmiş. Öyle olsaydı, örneğin, önce, bağımsız ev üreticileri zapturapt altına alınmak üzere aile boyu tezgahlarıyla birlikte sonradan fabrikaya mekan olacak binalarda biraraya getirilip, fabrika boyu tezgahların geliştirilmesine de ancak bundan sonra başlanmış olmaz; tam tersine, önce çok-işçili tezgahlar gelişip, üretimin fabrika formu da bu teknolojik gelişmenin izdüşümünde varlık kazanmış olurdu: globalleşmenin dünyayı tek bir pazar çerçevesinde birleştirmenin ötesinde, dünyanın kendisini bizatihi 'pazar'a, yani bütün an ve noktalarında sadece piyasa kurallarının geçerli olduğu bir varlık alanına dönüştürmeye yönelik bir süreç niteliği taşıması, teknolojinin kendi içinden kaynaklanan bir zorunluluk değil, tam tersine, globalleşmeyi mümkün kılan teknolojinin, kapitalist üretim tarzı çerçevesinde, kapitalist sınıfın hedeflerine hizmet edecek şekilde, onun talepleri doğrultusunda gelişip biçimlenen bir teknoloji olmasının sonucudur.

(*) Profesörlük Takdim Çalışması in **Komprador Rejimin Anatomisi**, Öteki Yayınevi, 1996, Ankara

Globalleşmiş dünya, her yerin pazar, her şeyin pazar için var ve de herkesin pazarda olduğu bir dünya olacaktır. Zira kapitalistin yegane hayat kaynağı artı-değerdir ve artı-değerin varlık kazanması ancak ve ancak üretimin pazar ile olan ilişkisinde mümkün olur. Kapitalistin kapitalist olarak kalması artı-değere el koyduğu sürece/ölçüde mümkün olduğuna göre, kapitalizmin varlıksal açıdan zorunlu yönelimi de, pazar için üretimi mümkün olduğunca genişletmek, her şeyi pazar için üretilir ve/veya üretimin her türlüsünü pazar için gerçekleşir kılmak, dolayısıyla, varlığını üretimden alan, üretilerek varolan, varlığında üretilmişlik payı taşıyan her şeyi 'pazar'lık bir mal haline getirmek olacaktır. Başka bir ifadeyle, kapitalizmin maksimal hedefi toplumsal yeniden üretimin tümünü, her bir an ve noktasında artı-değer de üretilebilecek bir 'pazar için üretim'e dönüştürmektir.

Sadece sanayi tesislerini değil, aynı zamanda en temel sağlık ve eğitim hizmetlerini de kapsayan bir 'özelleştirme/devleti küçültme' söyleminin her zaman ve her yerde 'globalleşmeci' söylemle eklemlenmiş olarak ortaya çıkması da, buradaki 'pazar-içinleştirme'nin global niteliğine kanıtlık eden bir husustur. Ancak şu da vardır ki, her şeyin pazar için üretildiği durumda, üretilmiş her şey 'pazar'lık bir mal, ama işte tam tamına bu yüzden pazarın kendisi de artık yok olacaktır. Şöyle ki, pazarın varlık kazanabilmesi için sadece arz yetmez, talebin de olması gerekir; tabiî talebin olması için de bir talep öznesinin, yani özne olarak insanın bulunması; oysa, beşerî boyutu itibarıyle insan da, doğal bir veri değil, üretilmiş ve her an yeniden üretilmeyi gerektiren bir varlıktır: insan, üretimin her türlüsünü pazar için gerçekleştirirken, ister istemez kendisini de 'pazar'lık bir mal, alınır-satılır bir şey, değişim değerine sahip olsun diye kendi dışından konulmuş ölçütler uyarınca biçimlendirilen, dolayısıyla belirlenmişlik boyutundan ibaret bir varlık, kısacası bir nesne olarak yeniden üretmiş olacaktır.

Bu noktada şunu söyleyebiliriz ki, globalleşmenin maksimal sınırları, insanın kendi kendisini bir özne olarak yeniden üretmesinin minimal, dolayısıyla pazar için üretimin optimal sınırlarıyla mutlak, birebirlik bir çakışma halindedir. Başka bir ifadeyle, insanın özne yanı ne denli minimal sınırları içine hapsedilebilirse, globalleşmenin önü de o denli açılmış olacaktır. Ancak burada şöyle bir sorun vardır: insan için minimal öznelik dozunun ne olduğu nasıl tespit edilecektir ya da bu dozu doğrudan ölçmek mümkünmüdür? Burada yapılacak şey, insan hangi durumda, ne yaptığı zaman kendi öznelik dozunu en üst düzeye ulaştırıyor, önce bunu tespit edip, sonra da bu her ne ise, onu bertaraf etmektir.

İnsanın, kendi varlığındaki öznelik dozunu en yüksek noktasına çıkarttığı an, tarih ürettiği andır: insan tarih üretirken, kendi kendisini de bir özne olarak yeniden üretir; dolayısıyla, globalleşmenin idealindeki insan, tarih üretmeyen, yani tarihin öznesi olmaktan çıkmış bir insan olacaktır. Şöyle de söyleyebiliriz: minimal özne'lik dozuna tekabül eden özel bir insan figürünü pozitif yoldan çizip tarif etmek ve hayata geçirmek tabiî ki mümkün değildir; ancak, her türlü 'artı'nın bütünüyle 'artı-değer'e dönüştürülmesi ve/veya, sadece ve sadece 'artı-değer'e dönüştürülebilir 'artı'ların üretilmesi, aynı zamanda hiçbir 'artı'nın 'artı-değer' dışına kaçıp insanın öznelik boyutuna eklenemiyor, insanın öznelik payını arttıramıyor olması, dolayısıyla beşerî gerçekliğin de (doğadaki diğer canlıların mevcut doğal düzenlilik çerçevesinde hayatlarını/nesillerini, dolayısıyla da söz konusu düzenliliği idame ettirmesi misali) basit yeniden üretim temelinde sabitlenmesi, yani içinde yaşanılan an itibariyle kendisi artık tarih olmayacak bir gerçekliğe dönüşmesi/dönüştürülmesi de demek olacağına göre, 'tarihin sonu' -gerçekten gelmiş/gelmekte/gelebilirdi ya da değildir, ama mutlaka- gelmelidir, getirilmelidir ya da kendisine doğru gidilmelidir; tabiî, globalleşmenin 'selamet'i açısından.

'Tarihin sonu' kavramı, daha bir terim olarak bile temel bir çarpıtılmışlık/çarpıtıcılık taşır: tarih kendiliğinden varolan, kendi varlıksal temelini kendi içinde taşıyan bir gerçeklik ya da önceden belirlenmiş bir senaryo uyarınca gerçekleşen bir süreç değildir ki, bir 'son'u olsun; kendi içinde bitmesi, tükenmesi, son noktasına ulaşması ya da sona ermesinden söz edilebilsin. Tarihsel gerçeklik, insanın mevcut yapıları, yani belirli bir an itibariyle kendi öncesinden/dışından verilmiş/belirlenmiş olan yapıları kendi müdahalesi ve bilinçli çabasıyla değişikliğe uğratmasıyla varlık kazanan bir gerçekliktir. Bu durumda insan, tarihsel gerçeklik üretmekle, kendisini de içeren, ama tümüyle kendi öncesinden/dışından verilmiş/belirlenmiş bir gerçekliğe değil de, artık üzerinde kendisinin de belirleyicilik payı bulunan bir gerçekliğe hayat vermiş, dolayısıyla kendi varlığına ek (artı) bir öznelik payı katmış olur ki, bu da, insanın, hem kendi kendisini, hem de ister istemez içinde yer aldığı beşerî gerçekliği, hazır bulmuş olduğu gibi değil, fakat genişleterek yeniden üretmesi demektir.

Tarihin öznesi olmak, yani tarih üretmek, insanın kendi kendisini özne yanı itibariyle genişleterek yeniden üretmesi demek oluyorsa, insanın yine bir özne, ancak öznelik dozu mümkün olan en alt düzeydeki bir özne olarak varolması da, kendi kendisinin yeniden üretimini genişletilmiş değil, basit yeniden üretim olarak gerçekleştirmesi halinde mümkün olacaktır. Basit yeniden üretime evrensel bir ölçüt getirmek mümkün değildir; ancak şunu da bilmekteyizdir ki, basit yeniden üretim, insanın kendi kendisini, kendisinin kendi öncesinden/dışından verilmiş/belirlenmiş olarak hazır bulmuş olduğu haliyle, yani belirlenmişliğinden, dolayısıyla da nesne yanından ibaret bir varlık olarak yeniden üretmesi demektir. Öyleyse insan, ne denli kendisinin nesne yanına dayanan, yani kendi eyleminden, tercihinden ve iradesinden bağımsız olarak içine doğduğu toplumsal çerçevede sahip kılınmış olduğu beşerî özelliklerden ibaret bir kimliğe sahip olursa, kendi yeniden üretimini de basit yeniden üretime o denli yaklaştırmış olacaktır: insan için ba-

sit yeniden üretim, 'kim'liğinin 'ne'liğine, yani kendisinin/'ben, kendim' dediği varlığın/gerçekliğin, tümüyle kendi dışından verilmiş, karşısında nesne konumunda bulunduğu yanına/sadece ona indirgenmiş, ondan ibaret kalmış olması durumuna tekabül eder.

İnsan, tarihin sıfır noktası itibariyle de sadece kendi basit yeniden üretimiyle, yani kendi kendisini, kendi dışından nasıl verili bulduysa hiçbir değişikliğe uğratmaksızın hep aynı şekilde üretmekle yetinmiş olsaydı, ne tarih üretebilmiş, ne beşerî gerçekliğe hayat verebilmiş, dolayısıyla ne de kendi kendisini beşerî bir varlık olarak fiilîleştirmiş olabilir, tam tamına 'canlı bir nesne' olarak kalmış olurdu; zira, insanın doğada kendisi olarak hazır bulduğu tek şey, tümüyle doğal düzenliliğe tâbi, dolayısıyla doğal gerçekliğe tümüyle emili canlı bir nesne durumundaki zoolojik varlığıdır. Başka şekilde söylersek, insan, tarihin sıfır noktası itibariyle de 'kim'liğini 'ne'liğine indirgemiş, yani, kendi kendisinin nesne yanının özelliklerini kendisi karşısında aşkınlığa sahip değişmez veriler olarak kabûl etmiş olsaydı, kendi kendisini bütün zamanlar için, antropoitler familyasından zoolojik bir tür olmaya da mahkum etmiş olurdu. Bu aynı zamanda demektir ki, globalleşmenin maksimal sınırlarına ulaştığı ve/veya buna imkan verecek bir dünya, hayvanlar için kendi doğal 'ne'likleri, yani türleri ne denli mutlak bir aşkınlığa sahipse, insanlar için de kendi beşerî 'ne'liklerinin, yani insan bireyinin kendi öncesinden ve dışından verilmiş/belirlenmiş nesne yanına ilişkin (etnik, dinsel, mezhepsel, dilsel ve kendilerine beşerî bir anlam yüklendiği ölçüde anatomik, fizik vb...) özelliklerinin bu birey karşısında benzer bir konumda bulunacağı bir dünya olacaktır.

Oysa insan, tam tamına, 'ne'lik-aşar'lığıyla insandır; yani, en başta kendi doğal/zoolojik 'ne'liği olmak üzere, kendisinin kendi öncesinden/dışından belirlenmiş nesne yanından ibaret kalmamasıyla/kalmamış olmasından dolayı/kalmadığı ölçüde insandır. Dolayısıyla insanı insan, yani beşerî bir varlık yapan, şu ya da bu kültürel 'ne'liğe sahip olması değil, hangisi olursa olsun bir kültürel

'ne'liğe sahip olmasıdır ki, bu da mevcut ve/veya mümkün kültürel 'ne'liklerden hiç biri ile insan arasında zorunlu bir bağ bulunmadığı anlamına gelir. Bu 'ne'liklerden hiç birinin insanın insan olması açısından zorunlu olmaması, aynı zamanda, bu 'ne'liklerin hepsinin de insan karşısında zorunsuz, dolayısıyla arızî olması demektir. Bu durumda, her biri eşit derecede arızî olan bu 'ne'liklerin insan karşısında aşkın bir konuma oturtulmaları, aslında insanın, kendisi için arızî olana hapsedilirken, aslî olan üzerinde tasarrufta bulunma hakkının da kendi dışındaki bir mercinin tekeline aktarılmasından başka bir şey olmayacaktır.

Arızî olanın, aslînin yerine geçirilip, insanın da kendisi için aslî olanın dışındaki bir alana sürülmesi, ister istemez ideolojik bir çarpıtmaya dayanacaktır: *"modern dünya, insanı nesneleştiren bir dünyadır; hayatın bütün an ve alanları mümkün olan en rasyonel biçimde düzenlenmek istenirken, insan bir kenara atılmış, yani insanı insan ve herbir insanı da o insan yapan bütün özellikler, dolayısıyla da özellik farklılıkları tümüyle yok sayılmış, kısacası insanın öznelliği ayaklar altına alınıp, insan, tümüyle kendi dışından, kendisinden bağımsız bir rasyonellik doğrultusunda çizilmiş çerçeveleri dolduracak amorf bir nesne, yine kendi dışından kurulmuş mekanizmaların işletilmesinde kullanılacak canlı bir hammadde konumuna indirgenmiştir. Bu dünyanın nesneleştiriciliği ve bu nesneleştiriciliğin nereden kaynaklandığı açıkken, insanın da böyle bir dünya karşısında basit bir nesne, hem de kendi içinde hiçbir bütünlüğü bulunmayan un-ufak bir nesne haline gelmemek, kısacası bu dünyanın oyununu bozup, bir insan olarak 'kendi kendisi' kalabilmek için nasıl bir tavır almak, ne şekilde davranmak zorunda olduğu açıktır: kendi kendisinin en az nesneleşmiş, dış dünya tarafından kendisine dayatılan rasyonelliğe en az boyun eğmiş yanlarına, yani kendisinde bulunan, kendisine ait olan, kendisinin sahip olduğu, ancak kendilerine, kendisinin dış dünya ile olan ilişkileri çerçevesinde herhangi rasyonel bir açıklama getiremediği, kendisindeki mevcudiyetleri dış dünyanın rasyonelliği doğrultusunda belirlen-*

miş olmayan özelliklerine, bu özelliklerle bağlantılı olan duygu, inanç, kanı, zevk, tercih, eğilim ve adetlerine sarılmak, onları ön plana çıkartıp, kendi kendisini bunlar esasında tanımlamak, başka bir ifadeyle, dış dünyanın nesneleştirici rasyonelliğine, kendi öznelliğinin irrasyonel ucunu sivrilterek karşı koymak".

Bu tür bir söylem aslında, oyun içinde oyun da değil, oyunlar içinde oyunlar içerir: modern dünyanın nesneleştiriciliği, bu dünyanın rasyonelliği ön plana alıyor olmasına bağlanmakla, kapitalizm aklanmış, daha doğrusu, insanın nesneleştirilmesi konusunda problematik dışı bırakılmış olmaktadır. Oysa, her şeyin, tabiî giderek insanın da nesneleşiyor olması, toplumun topyekûn yeniden üretiminin giderek artan bir biçimde pazar-içinleşiyor olmasının, yani pazar için üretimin, toplumsal yeniden üretimin bütünü içindeki ağırlığının artmasının bir sonucudur; pazar için üretim ve üretimin bütünüyle pazar-içinleştirilmesi ise, bütün insanlar için geçerli tek ve evrensel bir rasyonelliğin gereği değil, sadece ve sadece kapitalizm açısından rasyonel olup, modern dünyanın böyle bir rasyonellik doğrultusunda yapılaşmış ve işliyor olması da, bu dünyanın bir sınıf egemenliği dünyası, yani kapitalist bir burjuvazi tarafından egemen olunup onun sınıfsal çıkarları doğrultusunda biçimlendirilmiş bir dünya olduğunun göstergesidir.

Nesneleşmenin müsebbibi olarak rasyonelliğin kendisi gösterilmekle, bütün bunlar bir kalemde gözlerden gizlenmiş olmakta, ancak böyle bir hokus-pokusun gerçekleşebilmesi için de, buradakinden daha evrensel uzanımlı temel bir hokus-pokusa başvurulmuş olması gerekmektedir:

-birincisi, sadece belirli bir sınıf açısından rasyonel olan, rasyonelliğin kendisi gibi gösterilmekle, sanki insanlığın bütünü için geçerli tek bir rasyonellik varmış gibi yapılıp, hem bu rasyonelliğin göreliliği, hem de göreli bir rasyonelliğin neredeyse evrensel kılınmış olmasının temelindeki sınıf egemenliği gözlerden gizlenirken, başka toplumsal sınıflar ya da sınıfsız bir toplum açısından rasyonel

olabilecek her şey peşinen irrasyonel, dolayısıyla kapitalizminkinden farklı bir rasyonelliğin var olması ve/veya egemen kılınması peşinen olanaksız ilân edilmiş olmaktadır;

-ikincisi 'birilerinin aklı'na değil de, doğrudan doğruya akla küfredilmekle, güya kendisine karşı çıkma görüntüsü altında, tek bir Akıl'ın varlığı, dolaylı bir yoldan, tartışılmaz, şüphe götürmez, apaçık, kendiliğinden belli bir veri, yani bir bedahet konumuna yükseltilmiş olmaktadır ki, bu da burjuvazinin, kendi egemenliğini meşrûlaştırmak üzere, kendisi tarafından dünyaya dayatılan rasyonalitenin kendi sınıfsal rasyonalitesi değil de, bütün insanlar için aynı bir Akıl'ın, yine bütün insanlar için eşit derecede geçerli evrensel buyrukları, yani yegane mümkün rasyonalite olduğunu ileri sürebilmek için aşağı yukarı ikiyüzelli yıldır yapmak istediği, ama ve hiçbir zaman tam olarak başaramamış olduğu şeydir.

İnsanın nesneleşmesinin panzehiri olarak irrasyoneli önermek, aynı zamanda, kendisinin nesneleşmesine yol açan kapitalist rasyonaliteyi, rasyonelliğin yegane mümkün biçimi, dolayısıyla da tek ve evrensel bir Akıl varmış da, işte ondan kaynaklanıyormuş gibi kabûl etmek, böylesi bir aklın varlığını tartışılmaz bir veri ve zorunlu hareket noktası olarak görüp göstermek demektir. Ama bizi burada esas ilgilendiren husus, insana, kendi kendisinin nesneleşmemiş yanı olarak gösterilip kendisine sarılması önerilen yanının, yani kendisine rasyonel bir açıklama getiremediği yanının, beşerî bir varlık olarak her bir insan bireyi açısından kendisinin mutlak nesne yanına, yani tümüyle kendi öncesi/dışından verilmiş/belirlenmiş yanına, kısacası bizim burada insanın beşerî/kültürel 'ne'liği olarak adlandırdığımız yanına tekabül ediyor olmasıdır: insanın, bu dünyaya gelip, kendisine belirli bir kültürel 'ne'lik nakşedildikten sonra kendisine dönüp baktığında -zaten ancak bütün bunlar olup bittikten sonradır ki, kendim diyebileceği, kendisine 'kendim' diye dönüp bakabileceği asgarî bir varlığa sahip olabilir-, gerçekten de kendisine rasyonel hiçbir açıklama getiremeyeceği ilk şey kendisi-

nin niye var olduğuysa, hemen ikincisi de, kendisinin niye kendisi olduğu, yani 'kendim' dediği varlık olarak varolduğu, [deri rengi, kafatası biçimi, cinsiyeti, dili, dini, mezhebi, soyu-sopu ve de ağzını sulandıran (fransız için salyangoz), midesini bulandıran (benim için 'sümüklü böcek'), kulağına/gözüne hoş gelen, nefsini uyandıran, içini karartan vb... her bir şey itibariyle] bu varlığın niye kendisi olduğudur. Başka terimlerle söylersek, insan bir kere kendisinin bu dünyada beşerî bir varlık olarak bulunmasını bir veri olarak kabûl ettimiydi, kendisi ile kendisi olarak hazır bulduğu varlığın 'ne'liği arasındaki ilişkiden daha mutlak, mutlaklığı ölçüsünde de irrasyonel hiçbir şey yoktur: ben, 'ben'imdir; zira 'ben'imdir; işte, o kadar.

İşte böyle bir ideolojik zemin üzerindedir ki, insanların 'ne'likleri temelinde hak öznesi olmalarını -sınırsız bir çoğulculuk ve demokrasi adına- öngörüp, tabiî buna bağlı olarak çok-hukukluluk adlı vahşet vizesini de özgürlükçü bir adımmış gibi ortaya süren tarikatçı/cemaatçi toplum modellerinin gündeme getirilmesi söz konusu olacaktır. Globalleşmeden yana işleyecek her türlü ideolojik mekanizmanın şiarı, ister istemez "insan ne olursa olsun, ama yeter ki 'ne'liğinden ibaret olsun" olacaktır ki, bu da bir yandan 'ne'liğe -tabiî kültürel (etnik, dinsel, mezhepsel, yerine göre aşiretsel, yerel, cinsel, mesleksel vb...) 'kim'lik adı altında- insan karşısında mutlak bir belirleyicilik atfedilmesini, kendisinin insanın 'öz'üymüş gibi gösterilmesini, diğer yandan da bütün 'ne'liklere, her türlü ölçütten bağımsız bir mutlaklık statüsü tanınmasını gerektirir: artık kültürler, medeniyetler, insanların kendi ürünleri ve insanların gerek doğayla, gerekse birbirleriyle olan ilişkileri çerçevesinde belirlenen/biçimlenen, dolayısıyla insan karşısında göreli olan çerçeveler değil de, tam tersine, sanki kendiliğinden varolan, kendi ruhunu kendi içinde taşıyıp, kendisini de farklı insanlara taşıtan, dolayısıyla insanlar arasındaki ilişkileri belirleyen, birbirleriyle olan savaşlarını bu insanlar aracılığıyla sürdüren insan-üstü/tarih-ötesi öznelermiş gibi ele alınırken, laiklik, kadın-erkek eşitliği, yasa karşısında

eşitlik gibi ilkeler ve bunlara bağlı olarak 'vatandaş' kavramı ve hukuku gibi insanı 'ne'liğinden bağımsız olarak ele alan çerçeveler de, soyut bir Akıl adına, insanın kendi öznelliğini dolu dolu yaşamasına engel olup ruhsuz bir ceset halinde nesneleşmesine yol açan Jakoben/pozitivist cendereler olarak ilân edileceklerdir.

'Ne'liklerin ön plana çıktığı bir dünya, sözde bir çoğulculuk ve çeşit zenginliği görünümü altında, insanların, insan açısından her biri eşit derecede arızî, dolayısıyla hiç biri insan için aslî olana açılmayan, bu bakımdan da, hepsi hep birlikte insanlığın bir alt katında yer alan kompartımanlara doldurulmuş olduğu bir dünya olacaktır. Mevcut ve mümkün beşerî/kültürel 'ne'liklerden hiçbiri insan için mümkün yegane 'ne'lik ya da insan olmak için zorunlu koşul olmadığına göre, niceliksel olarak bütün insanları kapsıyor olsa dahi, münferit 'ne'liklerden hiç birinin, insan için aslî olanı tek başına temsil edemeyeceğini, dolayısıyla niceliği ne olursa olsun nitel açıdan bir azınlığa (minorité = astlık, 'bir altta'lık, 'alt katta'lık, reşit/yetkin olmama durumu) tekabül edeceğini ve de aslî, arızîlerin toplamı olmadığı gibi, azınlıkların toplamının da çoğunluk (majorité) etmeyeceğini dikkate alırsak, bu dünya, herkesin kendi 'ne'liği esasında bir azınlık mensubu olduğu ve bu statüsü çerçevesinde ne denli söz ve/veya hak sahibi olursa olsun, hiç kimsenin hiçbir zaman çoğunluk mensubu haline gelemeyeceği, yani azınlıktan çoğunluğa geçme olanağının bulunmadığı, dolayısıyla da, bütün çoğulculuğuna rağmen kesinlikle demokratik olmayan bir dünya olacaktır.

Herkes belirli bir 'ne'likte, bütün 'ne'likler de azınlıktadır; dolayısıyla, kendi 'ne'liğini ne denli serbestçe ortaya koyup bu 'ne'lik adına ne tür hak ve avantajlardan yararlanıyor olursa olsun, hiç kimse, bir azınlık olarak içinde yer aldığı ana gövdenin, yani global yapının bütünü ve bütünsel işleyiş tarz ve kuralları üzerinde etkili olma, söz söyleme hakkına sahip olmayacaktır. Kısacası, globalleşmiş bir dünyada, insanın kendisine tâbi olduğu ve kendisi de bir in-

san ürünü olan beşerî düzenlilik karşısındaki konumu, doğal düzenlilik karşısındaki konumundan pek de farklı değildir: kendi dışından belirlenmiş, kendisi üzerinde hiçbir belirleyicilik payının ve böyle bir paya sahip olma şansının bulunmadığı, dolayısıyla kendisini değiştirmeye kalkmak yerine, her şeyden önce kendisini olduğu gibi kabûl edip, hangi koşullarda kendisinden en fazla yararlanabileceğini ortaya çıkartacağı ve bu bulgular ışığında kendisini kendine değil, kendini kendisine göre ayarlayacağı bir düzenlilik.

Bu düzenlilik çerçevesinde, insanın bir hak öznesi konumuna sahip olmasının koşulu, kendi kendisini 'ne'liğine indirgemesidir ki, bu aynı zamanda, insan kavramının toplumsal yapılar düzeyinde her türlü karşılıktan yoksun kalıp, kendi içinden parçalanması demek olacaktır: nasıl ki, gerçekte hayvan diye özel bir hayvan türü bulunmayıp, hayvan kavramı, hiç biri, ne kendisinin hayvan olduğunun bilincinde, ne de ortak bir hayvanlık bilincine sahip olan farklı türden hayvanların tümü hakkında kendi dışlarından ve üstlerinden yapılmış bir soyutlamanın ürünüdür, globalleşmenin maksimal sınırlarını ulaştığı ya da böyle bir şeyi mümkün kılacak bir dünyada insan kavramı da buna benzer bir kavram, yani gerçeklik düzeyinde karşılığı bulunmayan soyut içerikli bir kavram durumuna düşmüş olacaktır.

Böyle bir dünyanın, aynı zamanda, sınır tanımaz fanatizmlerin de dünyası olması, kaçınılmazın da ötesinde, zorunludur: 'ne'likaşar'lığı söz konusu olmayan bir canlının, yani bir hayvanın, 'ne'liksel olmayan yanı sıfır olan bir 'kim'liğe sahip olmak için özel bir çaba harcaması gerekmez. Diyelim, bir kedinin kendi kendisini, yani 'kim' olduğunu sadece ve sadece 'ne' olduğu temelinde tanımlamak üzere, kendi kendisini, kedi olmasının zorunlu kılmadığı halde kendisinde bulunan özelliklerden arındırmasına, onları ayıklayıp kendi dışına veya bir kenara/ikinci plana atmasına gerek yoktur; zira, kendisi zaten sadece ve sadece kediliğinden ibarettir; tam bir kedi, sadece kedi ve en kedi olabilmek için ayrıca bir de

türselci/türiyetçi, yani kedi milleyetçisi, kedilik fanatiği şoven bir kedi olması gerekmez. Oysa, 'ne'lik-aşar bir canlının, yani beşerî bir varlık olarak insanın, böyle bir 'kim'liğe, yani salt 'ne'liği temelinde oluşmuş bir 'kim'liğe sahip olabilmesi için kendi 'ne'liğinin şoveni olması, yani kendi 'ne'liğine kayıtsız-şartsız bir üstünlük tanıması, bu 'ne'liği her türlü ölçütten bağımsız, hiçbir ölçüte vurulmaz, dolayısıyla kendi kendisinden başka hiçbir ölçüt ve değer tanımaz bir üst-ölçüt/değer olarak görüp, kendisine mutlak bir tutkunluk göstermesi gerekecektir. Yukarıdaki örneğimize dönersek, bir kedinin, tümüyle, hep ve sadece kediden ibaret bir varlık olması için ayrıca kedi*ci*, kedilik şoveni veya fanatik bir kedi olması gerekmez ama, insanın kendi 'kim'liğini 'ne'liği temelinde tanımlaması, ona indirgemesi ancak söz konusu 'ne'liğin fanatiği de olmasıyla mümkün olacaktır.

Burada artık, ancak bir 'ne'liğin fanatiği olunduğu ölçüde bir 'kim'liğe sahip, kısacası bir 'kimse' olunabilecek demektir ki, bu aynı zamanda kapitalist rasyonalitenin de en uç noktasına kadar hayata geçirilmesine imkan verecek bir durumdur: 'ne'lik, ancak ve ancak nesneler için söz konusu olabilir, yani her 'ne'likin varlıksal içeriği, mutlaka ve mutlaka bir nesnedir; 'kim'liğin 'ne'lik temelinde kuruluyor olması ise, 'kim'lik ile nesneler arasında mutlak bir konvertibilite (karşılıklı olarak biribirine tercüme edilebilirlik, bir diğerinin cinsinden ifade edilebilirlik) bulunduğu anlamına gelir; her ne kadar her nesne mutlaka pazarlık bir mal/meta değilse de, her metanın mutlaka bir nesne olduğunu dikkate alırsak, 'kim'lik ile nesnelerin birbirleri karşısında konvertibl olduğu bir dünyada, 'kim'liğin de -kendisini sembolize eden nesneler biçiminde- pazarda satılabilir, pazardan alınabilir, dolayısıyla pazar için üretilebilir, kısacası pazar için üretimin sınırlarının 'kim'lik üretimini de kapsar hale gelmiş olacağı açıktır.

'Ne'lik fanatizmi temelindeki bir 'kim'lik modelinin bir başka sonucu daha vardır ki, o da insan eyleminin, 'amel'inin, yani yapıp-

etmeler dünyasının a-moral (immoral, yani belirli bir ahlak anlayışına aykırı anlamında değil; cansız nesneler, bitkiler ve hayvanlar için olduğu gibi hiçbir ahlakîlik boyutu taşımama anlamında) bir varlık alanı olarak tanımlanmasıdır. Şöyle ki, hangi münferid ahlak anlayışı söz konusu olursa olsun ve bu anlayış neyi veya neleri erdem olarak görüyor olursa olsun, etik anlamında ahlakın konusu insanı erdeme kavuşturmaktır; 'ne'lik fanatizmi ise, tam tamına insanın kendi 'ne'liğini en büyük erdem olarak kabûl etmesidir ki, böyle bir durumda insanın artık yaptığı şeylerle erdeme ulaşması, erdeme ulaşmasını sağlayacak şeyler yapması ya da yapacağı şeyleri erdeme ulaşacak biçimde yapması söz konusu olmayacaktır; zira erdem, yaptığı değil, olduğu şeydedir; olduğu şey, yani 'ne'liği bizatihi erdemdir.

Ahlâkîlik 'olunan'a hapsedilmekle, 'yapılan' her türlü ahlâkîlikten bağımsız kılınmış olmaktadır: globalleşmiş/globalleşen dünyanın insan eylemine ilişkin yegane ölçütü, bizdeki dile getiriliş biçimiyle, 'iş bitiricilik'tir; bitirilen işin ne olduğundan ve nasıl bitirildiğinden tümüyle bağımsız olarak. Bunun karşılığında, 'olunan' da, 'yapılan'dan tümüyle bağımsız, 'yapılan' ne olursa olsun, kendisi bundan hiçbir şekilde etkilenmeyen değişmez bir kütle haline gelmiş olmaktadır. Burada kendisiyle karşı karşıya olduğumuz insan, kendi gerçekliği (gerçeklik = réalité <-res = şey, nesne) ile hakikati (doğru bildiği) arasında mutlak bir örtüşme bulunan bir insandır: kendi kendisinin üzerine sımsıkı kapanmış, kendi içinde tümüyle homojen ve olağanüstü yoğun, kendi dışına ise tümüyle kapalı biyo-psişik bir topak. Bu insanın kendi gerçekliği ile hakikati iki ayrı şey değil de, sanki aynı ve tek bir şey gibidir. Bu durumda, söz konusu insanın kendisi de sadece gerçekliğinden ibaret bir canlıdır. Herhangi bir hayvandan pek farklı bir varlık olmayacak; daha doğrusu tek farkı, hayvan ***in se*** bir hayvanken, kendisinin ***per se*** bir hayvan olması olacaktır; zira, kendisinin gerçekliği, aynı zamanda hakikatidir de.

Globalleşme çağının bireyleşmiş, bireyliğine sahip çıkan insanı olarak yüceltilecek olan insan işte bu insandır. Bu insan, yine bizdeki tabiriyle, 'kalıp yıkıcı' da olacaktır; yani, her türlü yeniliğe açık, tabu tanımaz, dinamik, vizyon sahibi vb... Bu insanın, kalıpları yıkmak adına yaptığı, iddia ettiği gibi, kendisini kalıplardan kurtarmak değil, tam tersine, bir yandan, kendi kendisini, kendilerini birer kalıp olarak hissedemeyeceği derecede kendisine kendi biçimlerini tam tamına vermiş olan kalıpların tekeline teslim ederken, diğer yandan da, bu kalıplar dışında kalan ve kendilerini birer kalıp olarak algılayabildiğine göre, aslında kendisine hiç veya yeterince kalıplık etmiş olmayan, yani kendisinin içine iyice işletilmiş/kendisi tarafından iyice içselleştirilmiş olmayan diğer bütün kalıpları, yani normları geçersiz, bu normların temelindeki değerleri de yok sayıp, kendisi ile kendisinden farklı olanlar arasındaki bütün köprüleri atmaktan başka bir şey olmayacaktır.

Nasıl ki herhangi bir hayvanın hiçbir beşerî normu kaale almıyor, hiçbir beşerî değere ya da diğer hayvanların davranış kalıplarına saygı göstermiyor olması onun özgür olduğunun değil, tam tersine, tümüyle kendi dışından verilmiş tek bir kalıba, yani kendi türünün zoolojik kalıbına hem de mutlak bir biçimde tâbi olduğunun göstergesidir ve de hayvanlar arasında herhangi bir ortak hayvanlık bilinci, ortak hayvan normları, hayvanlık hukuku gibi şeylerin oluşamaması da tam tamına bu yüzdendir, globalleşme çağının birey/insanı da, işte buna benzer bir durumda olacaktır. Kendisinin yeniliğe açık, geniş ufuklu, vizyon sahibi olarak görülmesine yol açan ise, bu insanın, insan dünyasında yer alıp da kendi 'ne'liği dışında kalan canlı ya da cansız, somut ya da soyut, normatif ya da pozitif bütün unsurlara eşit derecede uzak, dolayısıyla bunların hepsini, işin içine başka hiçbir ölçüt katmaksızın sadece ve sadece değişim değerleri üzerinden ele alıp, her şeyi pazar'lık bir mal ve pazarlık konusu olarak görüyor olmasıdır: gerek insanlar, gerekse insan ürünü ya da insana ait her şey karşısındaki tavrı, monokiniyi de peçeli/çarşaflı kıyafeti de eşit rahatlıkla sergileyen bir mankenin tavrına benzer: tam bir profesyoneldir; ama sadece işinde değil, ha-

yatın bütünü karşısında/hayatının bütün anlarında; dolayısıyla bu insan için hayatının bütün ilişkileri zaten sadece bir iştir, tabiî 'business' anlamında.

İnsanlar tarafından doğrudan birer kalıp olarak algılanması en zor, hatta çoğu zaman imkansız olan normlar, kişinin içine doğmuş ve kendisini biçimlendirmiş olan kültürün/kendi kültürünün normları, kısacası kültürel normlardır. Kültürel normların karşı ucunda ise entellektüel normlar bulunur: bir normun doğrudan doğruya dışsal bir kalıp olarak algılanması, o normun entellektüel bir norm olduğunun kanıtı olamaz; ama bir normun, kendisini dışsal bir kalıp olarak algılatabiliyor olmaksızın entellektüel bir norm niteliği taşıyor olması da hiç mi hiç düşünülemez. Bu durumda 'kalıp yıkıcılık'ın bizatihi bir değer olarak ortaya sürüldüğü bir ortamda, bundan en çok zarar görecek olan şeyin entellektüel normlar, dolayısıyla da toplumun entellektüel düzeyi olacağını söyleyebiliriz. Buna karşılık, birer kalıp olarak doğrudan algılanmalarının güçlüğü ölçüsünde kültürel normların egemenliği/kültürel normlara teslimiyet, neredeyse mutlaklık derecesine ulaşırken, bu türden normlar esasındaki bağnazlıkların da, toplumu adeta bir insan alt-türleri panayırına dönüştüreceği açıktır: belirli bir 'ne'lik esasında herhangi bir alt-türe mensup olmak, hem genel kural, hem de belirli bir hukuksal statüye sahip olmanın koşulu, en azından olağan yolu haline gelmiştir.

Böyle bir ortamda, 'ne'liklerin ölçüt olarak alınmayıp, insanların tek ve ortak bir skala üzerinde yer almalarının öngörüldüğü yegane yer ise, pazardır. İşte bu yüzden de pazar, globalleşmenin dünyasında, *tür kuvvetindeki 'ne'likler* esasında parçalanmış olan insanı yeniden bir araya getirebilecek, bu parçalanmışlığın telafi edileceği tek yer olarak görülür, gösterilir. Globalleşmeci söylem çerçevesinde, serbest piyasa ekonomisinden yana olmanın, sadece ekonomik/siyasal bir tercih değil, aynı zamanda adeta ahlakî bir yükümlülükmüş gibi sunuluyor olmasının temelinde de, pazarın dünya çapında serbestleşip tek bir pazar haline gelmesine, insanları bü-

tünleştirip dünyada kalıcı bir barışın kurulmasını sağlayacak sihirli değnek ya da mucizevî formül olarak bakılıyor olması yatar. Oysa pazarın 'ne'likleri ölçüt olarak almaması, insanlar arasında fark gütmeyen demokratik bir ortam oluşturmasından değil, hiçbir şey arasında, bu arada insanla hayvan, hayvanla bitki, bitkiyle taş-toprak ya da herhangi bir diğer doğal ya da insan ürünü nesne, ancak en önemlisi, hayat (can) ile ölüm (ceset, ceset parçaları/nakillik organlar) arasında hiçbir fark gözetmemesinden kaynaklanan bir durumdur: pazarda sadece 'ne'liklere değil, 'kimse'ye de yer yoktur ya da pazarda insan bir kimse olarak, yani kendisinin "kendim" dediği varlıkla örtüşen nitel bir birim, bir zatiyet (kendilik, entité) olarak değil, diğer her şey gibi, sadece taşıyıcısı olduğu değişim değeri kadar, yani kendisinin metaya tercüme edilebilirliği ölçüsünde, nesne cinsinden ifade edilebilen bir yekûn olarak yer alır.

Globalleşmenin dünyası, insanın kendi 'ne'liğine tıkılı olmayacağı tek yerde, yani pazarda da, ancak ve ancak nesne olmak koşuluyla yer alabildiği bir dünya olacaktır: bu dünya, insanın hem 'ne'liği dışına uzanıp, hem de insan kalmasına izin veren her türlü alandan yoksun bir dünyadır. Şöyle de söyleyebiliriz: globalleşme gerçekleşecekse, paradigması sadece iki parametreden, yani bir 'ne'likler, bir de pazardan ibaret olan bir dünyada gerçekleşecektir(*). Bu ise, globalleşmenin dünyası, bütünlüğü kendi dışından

---

(*) Doğrudan doğruya kapitalizme, kapitalist metropollerin emperyalizmine veya kapitalizmin ürünü olarak insanın nesneleşmesine karşı çıkışlarını belirli bir 'ne'lik (etno-ırksal/kültürel/dinsel/mezhepsel/yöresel vb...) temeline oturtan hareket, akım ve ideolojilerin, söylem düzeyinde ne denli radikal, eylem düzeyinde de ne denli şedit ve kural tanımaz olurlarsa olsunlar, globalleşen bir kapitalizm karşısında herhangi bir tehdit oluşturmayıp, sınıfsal çatışmalar karşısında daima tercih edilir, hatta pek çok zaman da desteklenir bir alternatif olarak görülmeleri de, işte bu paradigma çerçevesinde varolup, ister istemez bu paradigmanın yeniden üretimine katkıda bulunuyor olmalarıyla açıklanabilir.

sağlanan bir dünya olacak demektir. Şöyle ki, insanlar sadece 'ne'-likleri temelinde ele alınmakta, 'insan', -'hayvan' kavramının kedi, timsah, fil vb... gibi somut canlı türleri karşısındaki durumu misali- gerçeklik düzeyinde somut hiçbir karşılığı bulunmayan bir soyutluk durumuna düşerken, 'ne'likler de ister istemez tür katına yükselmiş olacaklardır.

Globalleşmenin dünyası artık, farklı türden canlıların, kendi ürünleri olmayan, kendi dışlarından kurulmuş/verilmiş ortak bir düzenliliğe tâbi olarak üzerinde yer aldıkları ve aralarında da aynı bir düzenliliğe tâbi olmaktan başka hiçbir bağın bulunmadığı bir dünyadır. Bu şekilde, bu dünyayı bu dünya yapan düzenlilik, bu düzenliliğe tâbi olarak varlıklarını sürdürürken aynı zamanda bu düzenliliği de her an yeniden üretmiş olanların, yani insanların dışından verilmiş, dolayısıyla insan tarafından değişikliğe uğratılması mümkün olmayan tarih-ötesi bir mutlaklık konumuna oturtulup dokunulmaz, tartışılmaz, evrensel ve de kalıcı kılınmış olmaktadır. Oysa insan, gerçek bir türdür; hangi 'ne'likten olurlarsa olsunlar bütün insanlar da bu aynı türün mensubudurlar: insanın türsel tekilliği, 'ne'liksel çoğulluğundan daha az gerçek/sahici değildir. Buna karşılık, globalleşmenin paradigması, insanın sadece 'ne'liksel çoğulluğunu dikkate almakla, insan gerçekliğinin, söz konusu çoğulluk ile insanın türsel tekilliği arasındaki çakışmazlık alanına tekabül eden bölümünü yok saymış, dolayısıyla aslında insana ait bir alanı, sanki insan-dışı belirleyiciliklere tâbi bir alanmış gibi gösterilmeye hazır kılmış olmaktadır.

Çoğulculuk konusunda sınır tanımaz mutlak bir demokratlık kılıfı altında, insan 'ne'liklerine adeta tarih-ötesi bir mutlaklık atfedilirken, insanın türsel tekilliği görmezden gelinir. Oysa insanın özgüllüğü, şu ya da bu 'ne'likte ya da insanın türsel özelliklerinde değil, zoolojik düzeyde tek ve aynı bir türsel veriye sahip iken kendi çabasıyla bu verinin ötesine geçip, doğada hazır bulmuş olmadığı kültürel 'ne'liklere hayat vererek kendi kendisini çoğullaştırmasında, yani kendi zoolojik 'ne'liği karşısında özneleşip tarih üretmiş

olmasında yatar. Bu durum gözardı edildiğinde insanın kendisi de, sadece türsel tekilliğinden ibaret kalmayıp, kendi kendisini farklı kültürel 'ne'likler halinde çoğullaştırması sonucunda ortaya çıkan, bu yüzden de kendisini beşerî anlamıyla insan yapan yanına tekabül eden alanın, yani söz konusu örtüşmezlik alanının dışına alınmış olmaktadır.

Bu alan, tür ile 'ne'likler arasında yer alır; dolayısıyla, ne tür, ne de 'ne'likler (kültür) esasında tanımlanması mümkündür; ne de insanın, sadece türünden ya da 'ne'liğinden ibaret bir varlık olarak bu alan içinde yer alması: insan, gerçeklik düzeyinde hiçbir karşılığı bulunmayan tür-üstü bir kategori haline getirilmekle, 'ne'likler ilk bakışta her ne kadar bir üst kata, yani türler katına taşınmış gibi görünseler de, aslında insan diye bir tür var ve bu durum değişmiyor olduğuna göre, 'ne'likler bir üst kata değil, tam tersine insanlar bir alt kata taşınmış; insanlığın, ister zoolojik, ister kültürel hiçbir 'ne'liğe indirgenmesi mümkün olmayan ortak zemini de insanlardan boşaltılmış, insan müdahalesine kapatılmış olmaktadır. Kişinin kendi 'ne'liği dışına uzanamaması ölçüsünde kendisine kapalı olan bu alan, 'ne'liğine gömülmüş insan için, adeta insan dünyasına dahil olmayan, dolayısıyla düzenleniş ve işleyiş tarzı itibariyle hiçbir 'ne'lik ayırımı gütmeksizin bütün insanlar karşısında aşkınlığa sahip değişmez bir veri niteliği taşıyor olacaktır.

Buradaki dünya, insanların 'ne'liklere hapsoldukları bir dünyadır; 'ne'liksel çoğulluk ile türsel tekillik arasındaki çakışmazlık alanı ise, -insanı bütün bu 'ne'liklerden sadece bir tekine indirgemek ya da aslîyi arızîlerin, zorunluyu zorunsuzların vb... toplamıymış gibi görmek mümkün olmadığına göre- 'ne'liklerle doldurulması, 'ne'likler temelinde düzenlenmesi, bu temelde bir işleyiş biçimine sahip olması mümkün olmayan, dolayısıyla insanlar,'ne'liklerine gömülmüşlükleri ölçüsünde, kendisinin üzerinde insan olarak yer alamazlarken, kendisi de ister istemez insansız kalmış olacak olan bir alandır.

Bu alan, somut hayvanlarla hayvan kavramı arasındaki alan gibi zihinsel soyutlama ürünü bir alan değildir; insan gerçekliği çerçevesinde, 'ne'liksel çoğulluk ve türsel tekilliğin, yani iki somutluğun arasında yer alır; dolayısıyla kendisi de somut, pratikte bir an dahi boş kalması söz konusu olmayan bir alandır; işte bu yüzden de, kendisinin 'ne'liklere kapalı, insanların da 'ne'liklere gömülü olmaları ölçüsünde, dolduruluş, düzenleniş biçimi itibariyle insanları insana değil de, insan-dışına bağlayan, yani 'ne'likleri ölçüt almamasının yanısıra, artık hiçbir insan değerinin de ölçüt olarak alınmadığı bir varlık alanı olarak, bütün insanların karşısına dikilmiş olacaktır.

Böyle bir düzenlilik, insanın sadece zoolojik verisinden ibaret olmadığı tarihsel-toplumsal bir çerçevede geçerli olacağına göre, doğrudan doğruya doğa kaynaklı bir düzenlilik tabiî ki olmayacaktır; ama, insan karşısında mutlak, genelgeçer ve değişmez bir belirleyiciliğe sahip olabilmesi için de, doğrudan doğruya insan ürünü, insan tarafından kurulmuş, dolayısıyla yine insan tarafından kırılıp yıkılması mümkün bir düzen değilmiş gibi de gösterilmesi gerekecektir. Öyleyse bu düzenlilik, *insan tarafından fiilî kılınan, işletilen, kendisine hayat verilen, ancak insan tarafından yapılmış olmayan* (mealen, Hayek) bir düzenlilik olacaktır; yani, doğal değil, ama doğal kadar evrensel, mutlak ve bağlayıcı; doğrudan doğruya beşerî bir ürün de değil ama, ancak beşerî dünyada, insanda ve insanla varolabilen bir düzenlilik. Tabiî burada, hemen hatırımıza, yapısalcı antropolojinin de, beşerî gerçekliğin bütününü, yani tarihi, kültürü, toplumu, kısacası insanı, hayvandan bu yanda, ama tarihin de öte yanında, yani varolması 'saçlı kellik' kadar imkansız bir yere yerleştirdiği gelir ve kültüre tarih-ötesi bir mutlaklık tanıması bakımından bu yaklaşımın, globalleşme çağı kapitalizminin ideolojisine esin ve beslenme kaynağı olduğunu düşünürüz.

İnsanların tümü için geçerli olacak düzenlilik, insan-üstü bir mutlaklık düzeyine çıkartıldımıydı, daha doğrusu, insanların tümü

kendi münferit 'ne' likleri temelinde, *"-Oh, ne güzel; bizim ve sadece bize ait, dolayısıyla içlerinde ne biçim özerk olacağız!..."* dedikleri insan-altı kovuklara yerleştirildimiydi, 'ulus-devlet'in de artık genel düzenlilik doğrultusunda çalışacak yerel bir işgüderlik aygıtı olmanın ötesinde herhangi bir işlevinin bulunmayacağı bir dünyadayız demektir. Devletin küçültülmesi demokratik bir aşama olarak sunulurken, dünyanın bütününün işgüderlik boyutunu aşmayan devletler temelinde yeniden yapılanması da, ruhunu -tabiî, kültürel (etno-dinsel-mezhepsel) 'ne'likler esasında- yeniden aramaya çıkmış bir insanlığın manevî rönesansı olarak kutlanıp kutsanacaktır. İnsanın, kendi türsel tekilliği ile beşerî çoğulluğu arasındaki çakışmazlık alanı dışına sürgün edilmesi bir yana, bu alanın insan için en girilmez bölge olarak ilân edildiği bir dünyanın varlığı söz konusudur ki, işte tam tamına burada, globalleşmiş bir dünyanın aynı zamanda, kamusal alanın sıfır noktasında bulunduğu bir dünya da olacağını söyleyebiliriz: ***kamusal***, '***özel*** de olabilecek olmayan' demektir; ***özel*** de olabilecek iken ***kamusal*** olan ise, aslında ***kamusal*** değil, devletleştirilmiş olandır; dolayısıyla, ***kamusal*** ancak ve ancak, ***özel***in sınırları içine giremeyecek olan, ***özel*** tarafından doldurulması ise zaten varlık yapısı itibariyle olanaksız bir alan üzerinde varlık kazanabilecektir ve insan dünyasında bu nitelikte olan tek bir alan vardır ki, o da, söz konusu çakışmazlık alanı, yani insanın 'ne'liksel çoğulluğu ile türsel tekilliği arasında kalan alandır.

Globalleşmiş bir dünyada, kamusal alana yer olmadığı gibi, insan için de, ya 'ne'liğine gömülmek, ya da, değişim değerinden ibaret bir nesne olarak pazarda/pazara 'serilmek' dışında herhangi bir varoluş tarzı öngörülüyor değildir. Bu durumda, *kamusal alan, insanın, 'ne'liğine gömülüyken, yani, tek ölçütü kendi 'ne'liği, kendisi de 'ne'liğinden ibaret iken üzerinde yer alamayacağı, ancak, üzerinde yer almak için de 'ne'liğini yok saymak zorunda/üzerindeyken 'ne'liğinin yok sayılacak olmadığı bir alandır* diyebiliriz. 'Ne'lik, 'olunan'la sınırlı olduğuna, insan ise 'ne'liğinden ibaretken kamusal alanda yer alamadığına göre, bu alan ister istemez, 'olu-

nan'a değil, 'yapılan'a ilişkin bir alan olacaktır. Ancak şu da vardır ki, kamusal alanda 'yapılan', 'olunan'dan bağımsız, ondan kopartılmış bir 'yapılan' değildir: bu alan insanın 'ne'liğine değil, *'ne'liğinden ibaret insana* kapalı olup, kendisi 'ne'liğinden ibaret, ölçütü de 'ne'lik olmadığı ölçüde insan, kamusal alanda da kendi 'ne'liğini taşıyor, dolayısıyla bu alandaki 'yapılan', ister dstemez 'olunan'ı da kapsıyor, daha doğrusu bu ikisi birbirlerini karşılıklı olarak içeriyor, bağlıyor ve tanımlıyor olacaktır. Öyleyse, bu alanda 'yapılan', insanın kendi dışından konulmuş ölçütleri temel alarak biçimlendirdiği bir 'yapılan' olmayacaktır; zira 'olunan'dan kopartılmış değil, onu da kapsamaktadır: burada insan, her ne yapıyorsa, bu yaptığıyla kendi kendisini de yapmakta olup, yaptığının içinde kendisi de vardır. Ancak, bu 'yapılan'ın, 'olunan' esasında belirlenmiş, yani insanın münhasıran kendi 'ne'liğinin basit yeniden üretimine yönelik bir 'yapılan' olması da söz konusu olamaz; zira, kamusal alanda bulunmanın koşulu, zaten 'ne'liğin ölçüt alınmamasıdır.

Bu durumda şunu söyleyebiliriz: kamusal alanın 'yapılan'ı, insanın ne kendisinin basit yeniden üretimine, ne de değişim değeri elde etmeye, dolayısıyla ne kendisi için, ne de başkaları için kullanım değeri yaratmaya yöneliktir; yani mutlak bir hasbîlik (ne burada ve şimdi, ne orada ve sonra, ne kendisi, ne de başkası için herhangi bir çıkar gözetmeme; désintéressement) taşır ki, bu sayede de, bencilliğin de, elcilliğin de ötesinde, insanın, -belirli bir 'Biz' açısından belirli bir yer ve anda geçerli olan somut koşulların pragmatik gereklerine hapsolmaksızın, taktik gütmeksizin- 'insan' adına biçimlendirmiş olduğu bir 'yapılan'dır. Tabiî bu, söz konusu 'yapılan'ın her türlü pragmatik değerden yoksun olduğu ve *'burada/şimdi'* yaşanmakta olanlara bigane kalma temelinde biçimlendiği anlamına gelmeyip, tam tersine, buranın ve şimdinin sorunlarını, yerel ve geçici çerçeveler içinde dağılıp yokolmaya bırakmayıp evrensel bir sorunsal çerçevesinde kalıcı ve genelgeçer ilkelerin yol göstericiliğine bağlama kaygısından kaynaklanır.

Buradaki 'yapılan', 'insan adına'lığından dolayı, ister istemez dogmatik bir renklenime sahiptir ama, söz konusu 'yapılan'ın, belirli bir 'taraf'ın, belirli koşullar çerçevesindeki hem geçici, hem de parçasal/parçacı/parçalayıcı çıkarlarını hedeflemiyor olması bakımından da, kamusal alan, bir yandan, etik, estetik ve entellektüel değerlerin nüfuzuna tümüyle açık, diğer yandan da zaman ve mekan üzerindeki ve 'ne'likler düzeyindeki sınırların ötesine geçmeye elverişli bir alandır. İşte bu yüzden de, kamusal alan, medeniyetin kendisi değil, ancak, medeniyetin zorunlu zeminidir. Zira, burada kültür, 'yapılan'dan kopuk bir 'olunan' çerçevesinde eylemlilikten yoksun katı/geçirimsiz/opak bir nesne halinde statikleşmemiş, tam tersine, 'yapılan'a içkin, bu içkinliği ölçüsünde de, insanın olağan, gündelik, sıradan davranışları aracılığıyla toplumsal gerçekliğin yeniden üretilmesi çerçevesinde de fiilîleşir hale gelmiş olacaktır. Bu durumda, bir yandan kültürün kendisi, somut insan eylemine ilişkin değerlerle beslenip dinamikleşerek, bu değerlerin insan eylemi aracılığıyla maddeye/toplumun fiziksel boyutuna zerkolunmasına imkan veren bir özsu niteliği kazanırken, diğer yandan da, toplumsal gerçekliğin, en somutundan en soyutuna, bütün katları itibariyle aynı özsuyla beslenip, bütün noktaları itibariyle de kendi içinde geçirgen, bütün tezahürleri birbirleriyle eklemli, dolayısıyla mekan içinde sürekliliğe, zaman içinde de kalıcılığa sahip bir bütün haline gelmesini sağlamış olur. Artık burada, şunu söylemenin, mümkün olan en yüksek meşrûluk düzeyine ulaştığını düşünüyoruz: *"üretimin tümüyle pazar-içinleştirilmesi temelindeki bir globalleşme medeniyetin de sonu olacaktır."*

***

Bu alan, yani söz konusu çakışmazlık alanı, birileri gelsin de beni sahiplensin diye boş olarak bekleyen bir alan olmadığı gibi, kendisini kamusal alana dönüştürmek isteyenlere de, kendisini yok sayan ya da ilhak edip beşer-dışı bir alanın (beşer-üstü: ilahî; beşer-altı: ırksal; Paretogil anlamıyla rezidüel/kalıntısal; libidinal vb...)

insan dünyası içindeki uzantısı haline getirmek isteyenlere kıyasla herhangi bir öncelik/ayrıcalık tanıyacak ya da daha bir kolaylık gösterecek değildir. Ancak şu da vardır ki, böyle bir çakışmazlık alanının varlığından söz etmek dahi, onun kamusal alana dönüştürülmesinin bir parçası, dolayısıyla bu söz etme işi, kamusal alanın oluşturulmasının varlıksal/varlık yaratan momentidir. Söz konusu çakışmazlığın parametreleri, yani bir yandan insanın türsel tekilliği, diğer yandan da insanın beşerî/kültürel çoğulluğu ne denli vurgulanır ve böyle bir çakışmazlığın, arızî, tesadüfî, geçici, kısmî, yerel, konjonktürel bir durum değil de, insanın beşerî bir varlık olmasının yegane evrensel ve zorunlu tezahürü olduğunun altı çizilirse, kamusal alan sadece tanımlanmış olmaz, aynı zamanda varlık da kazanmış olur: kamusal alan, insanın 'insan' olarak tanımlandığı yerdir ve de insanın kendi kendisi hakkındaki tanımı, varlık alanının, genellikle sanıldığı gibi epistemolojik değil, doğrudan doğruya ontolojik düzeyinde yer alır.

Nasıl ki, insanın türsel tekilliğinin geri plana itilip, 'insan'ın işlemsel çerçevelerden yoksun kılınması kamusal alanın varlıksal temelini ortadan kaldırmış olacaktır; insanın 'ne'liksel çoğulluğunun gözardı edilmesi ve işlemsel çerçevelerden yoksun bırakılması da, bundan farklı bir sonuç verecek değildir: vatandaş kavramı, kültürel 'ne'liğin, kişinin fiziksel varlığına paralel bir 'beşerî gövde' statüsüne yerleştirilip, kendi sahibi karşısında bile -kendi kendisini yoketmeye yöneldiği takdirde- dokunulmaz kılınmasını sağlayacak biçimde zenginleştirilmeli; daha doğrusu, vatandaş kavramının içinde zaten mevcut olan bu boyut, şiddetle ve ısrarla vurgulanmalıdır. Zira, vatandaş'ın ne kendisi bir kimliktir, ne de 'ne'liksiz bir kimliği öngörür; tam tersine, bir kimliğe sahip olmak için, kendisi her 'ne' ise, ondan başka hiçbir şey olmak zorunda olmayan, yani 'ne'liği güvence altına alınmış insandır.

Vatandaş'ın, 'ne'liksiz bir kimlik olarak ele alınması ise, adı konulmamış bir 'ne'liğin insanlara dayatılıyor olmasından başka

bir şey olmayacaktır. Bu şekilde anlaşıldığı ölçüde, vatandaş kavramı, işlemsel bir kategori olmaktan fiilen çıkmış, tabiî bu arada, gerek kendisi, gerekse kendisinin çağrıştırdığı ve/veya dayandığı (Fransız İhtilali'nden laiklik ilkesine, Aydınlanma'dan metrik sisteme) her şey de, bütün itibarını yitirmiş olacaktır. Bu ise, globalleşmecinin arayıp da bulamadığı fırsattır: 'vatandaş'ın olmadığı yerde, devir de artık, despotizme karşı çıkma görüntüsü altında, despotluğun faturasını doğrudan doğruya vatandaş kavramının kendisine çıkartarak, bir yandan despotizmin sponsoru ve gerçek patronu durumundaki toplumsal sınıfları aklarken, diğer yandan da, -ellerinde tam da globalleşmenin istediği türden bir çok-türlülük modeli- demokrasi şampiyonluğuna soyunan nevzuhurların devri olacaktır. Bunların gözünde 'insan'dan söz edip, 'ne'liklerden bağımsız çerçevelere öncelik vermek, adeta tek tip bir Hayvan yaratacağım diye, bütün hayvanları kesip biçmeye girişip, canlılara zulüm, yeryüzünün zenginliklerini mahv, doğanın dengesini de yok etmekten pek de farklı olmayan, üstelik sonuçta da kesinlikle başarısızlığa mahkûm, hem ziyankar, hem de despotik bir sapkınlık; buna karşılık, olsa olsa, zengince bir hayvanat bahçesi açısından anlamlı olabilecek bir yapılanma tipi de, çoğulculuğun bütün erdemlerini kuvveden fiile taşıyacak evrensel demokrasi modelidir. Kullandıkları söylemin anahtar kavramı ise 'sivil toplum' olacaktır; ama tabiî, zihinde inşa edilmiş teorik bir enstrüman değil de, sanki somut bir toplumsal formasyon tipiymiş gibi... Burada çoğulculuktan söz edilmekte, ancak, çoğulculuğun ve ister istemez çoğulluğun ön koşulunun, neyin çoğulluğu söz konusuysa, işte onun tekilinin mevcudiyeti olduğu gözardı edilmektedir.

Hangi tekile dayandığı, dayandığı tekilin ne olduğu, bu tekilin tekilliğinin neye dayandığı açıkça tespit, tarif, teyid ve de ilan edilmiş olmayan her türlü çoğulculuk, aslında farklı tekillerin kendi dışlarından tasarımlanıp kurulmuş ortak bir çerçeve içindeki zorunlu birlikteliklerinden başka bir şey olmayacaktır; tıpkı bir hayvanat bahçesinde olduğu gibi. Bütün hayvanlar kendi tür('ne'lik)lerine

göre farklı kafeslere tıkılmış (kendilerine farklı statüler, çerçeveler tahsis edilmiş) ve bu kafeslerin her biri barındırdığı hayvan türüne göre farklı düzeneklerle donatılıp farklı beslenme, bakım, temizlik ve yola getirme rejimlerine ('sivil toplum'ların çok-hukukluluğu) tâbi kılınmışlardır; bu yüzden de, hayvanat behçesinin sınırlarının kendi kafeslerinin ön cephe demirleri hizasından geçtiğini/hayvanat bahçesinin kendi kafeslerinin ötesinde başladığını sanıp, kafeslerini kendi ayrıcalıklı özerklik alanları olarak göreceklerdir: globalleşmenin dünyası, her bir sakininin, kendisini bu dünyanın marjında yer alan sadece kendisine özgü bir dünyada yaşıyormuş gibi görüp, globalleşmenin dünyasını kendisine taşıyan, kendisini de bu dünyaya entegre edip bu dünyanın bir sakini yapan ortak alanlara hiç bulaşmadığı ölçüde kendisini bu dünyanın dışında tutabileceğini düşündüğü bir dünya olacaktır.

Tabiî burada söz konusu olan, gerçek dünyanın, salt mikrososyal düzeyde yer alan bir tasavvurudur; yani insan, dünyaya kendi bulunduğu yerden baktığında neyi görebiliyor ve o anda ne hissediyorsa işte ona ve sadece ona bağlı olarak oluşturulmuş bir tasavvurdur: buradaki dünya, bireylerin tutum ve davranışları dışında hiçbir belirleyiciliğin geçerli olmadığı, yani hiç bir makro yapısı bulunmayan, dolayısıyla da, bütün varlık alanı kişiler arası ilişkilerden ibaret bir dünyadır -sanki-. Bu dünyanın insanı ise, Samuelson'un unutulmaz örneğindeki insan, yani kendi talep ettiği ücreti düşürerek diğer talipler arasından işe girenin kendisi olduğuna bakıp, herkes talep ettiği ücreti düşürse işsizliğin ortadan kalkacağını zanneden insandır: tam göbeğinde bulunup, tümüyle kendisinin düzenliliğine tâbi olduğu bir dünyayı, kendi dışından seyrediyor olduğunu sanmaktadır; tıpkı, zaten içlerinde bulunduğu için kendi kalıplarını kalıp olarak hissedemeyen, dolayısıyla kendisinin de kalıplar içinde olduğunu farkedemeyen 'kalıp yıkıcı'mız gibi.

Bu türden bir dünya tasavvurunu egemen kılmanın mekanizmaları üzerinde düşündüğümüzde 'bilgi çağı, bilgi toplumu' ile

globalleşme arasındaki ilişkinin de basit bir eş-zamanlılığa dayanmayıp, ideolojik bir kurgu çerçevesinde yer almakta olduğunu yakalayabiliriz. Tabiî burada ilk yapılması gereken şey, Türkçe'ye 'bilgi toplumu, bilgi çağı' diye çevrilen terimlerdeki 'bilgi'nin, insanın kendi eylemliliğine dayanan, yani, bilinen her ne ise, bilenin de ona zihinsel yoldan dokunma, onun hatlarını izleyip bir suretini çıkarma, onu tanıma, teşhis etme, hatta yerine göre keşif, fetih veya icad etme, var kılma, ona hayat verme, yaratma türünden bir eylemini de öngören 'connaissance, knowledge' değil, doğrudan doğruya 'information' (société d'information, informatics society) olduğunu ortaya koymaktır.

Enformasyonda söz konusu olan, insanın enforme ***edil***mesi, yani, varlık kazanmasında veya varlığının tanınmasında, formunun veya normunun tespitinde kendisinin hiçbir katkıya, belirleyicilik payına ve/veya söz hakkına sahip bulunmadığı, kendisi karşısında dışsal bir şeyler hakkında malumatdar, haberdar ***kılınma***sıdır ki, bu, aynı zamanda kendisinin, üstü kapalı olarak, hakkında malumat/haber sahibi kılındığı şey her ne ise, onu veri kabûl ederek davranmak zorunda olduğu konusunda uyarılıyor, ona göre davranmaya davet ediliyor olması da demektir. Şöyle de söyleyebiliriz: her malumat/enformasyon, kendisine itibar edildiği ölçüde/sürece aynı zamanda bir talimattır da. Buradaki davetin muhatabı ise, globalleşen dünyanın, kendi kimliğini 'ne'liğine indirgemiş, yani sadece 'ne'liği esasında bir 'kimse' olabilen insanıdır; ancak 'ne'lik, insan açısından, 'olunan'a ilişkindir, 'olunan' çerçevesinde yer alır; bu yüzden de, söz konusu insan, 'yapılan' çerçevesinde, yani fiilleri düzeyinde, artık 'hiç kimse', yani 'herkes'tir: kültürel 'ne'liklerin adeta tarih-ötesi mutlak veriler olarak kabûl edilip, birer kutsal emanet misali gündelik hayatın üstünde bir yere yerleştirilme görüntüsü altında statikleştirilmeleri, 'olunan' ile 'yapılan' arasındaki her türlü bağın ortadan kalkmasına yol açarken, kültürel olan da, ritüalistik-sembolik dışa vurumları/sergilenimleri hariç, insanın fiilleri üzerindeki her türlü düzenleme gücünü, insana ölçüt ve nirengi

noktaları sağlama işlevini yitirmiştir. Buradaki insan artık, dünya içindeki yol alışı itibariyle, yani toplumun 'ne'lik tanımaz makro yapıları çerçevesinde diğer insan ve nesneler karşısında tavır ve davranışlarını belirleme konusunda, kendi kendisini, tümüyle kendi dışından kurulup 'herkes'i kapsayacak şekilde düzenlenmiş ortak ve anonim bir sinyalizasyon şebekesine tümüyle teslim etmekten başka çaresi kalmamış bir insandır.

Bütün bunların yanısıra, insan için 'haber'in, ancak ve ancak kendi yapmadığı, belirlemediği, katılmadığı, dışında kaldığı şeylere ilişkin olabileceğini, bundan kalkarak da, kendisi için her şey bir 'haber' oluşturan insanın aynı zamanda her şeyin de dışında kalmış olacağını, dolayısıyla insanın salt haber-alıcı, izleyici konumuna indirgenmesi ya da bu boyutunun ağır basar hale getirilmesi ölçüsünde her şeyin dışına sürülmüş, merkezden çevreye itilmiş, sürekli olarak merkezin dışında, kendi köşesine raptedilmiş olacağını da dikkate alırsak, *bütün insanların bütün her şeyden kolaylıkla haberdar olabileceği, yani bütün bilgilerin herkese açık, böylesine şeffaf bir dünyada ise bütün her şeyin bilgi sahibi olmaya bağlı olduğu* şeklindeki bir mithosun da, dünyayı globalleştirmede vazgeçilmez bir ideolojik enstrüman olduğu açık seçik ortaya çıkar: herkesin, 'her şeyden ilk/tek/en haberdar/malumatdar olma' rantını kapma peşinde, hep kendi dışında olup bitenleri en yakından izler hale geldiği bir dünya, herkes kendini seyirci/izleyici, dolayısıyla sahnenin dışında bulunuyorum sanırken, ortalıkta böyle sanmayan hiç kimse de bulunmuyor olacağına göre, aslında herkesin oyuncu, her yerin sahne, ancak hiç kimse herkesle birlikte aynı oyunun içinde ve sahnenin tam ortasında olduğunu bilmediği için, herkesin de, ne oyuna, ne de sahneye kesinlikle karışmayıp, meydanı tümüyle boş bırakıyor olduğu bir dünya olacaktır.

Burada işleyen, Gurvitchgil terimiyle, tam tamına bir 'perspektiflerin karşılıklılığı (réciprocité des perspectives)' diyalektiğidir: herkes kendisini seyirci/izleyici sanırken/sandığı için, herkes oyun-

cudur; herkes kendisini 'dışarı'da sanırken/sandığı için, içerisi sadece ve sadece 'dışarı'sı gibi görülenlerden ibarettir; ancak sonuçta, izleyicilik esasında herkes bağımlı (izleyen izlenen karşısında zorunlu olarak bağımlıdır, yoksa izlemiyor demektir) unsur konumundadır; herkesin 'dışarı'dalığı esasında da içerisi, yani ortalık, tümüyle boştur; daha doğrusu meydan, kendisini dolduranlar tarafından boş, sahipsiz bırakılmıştır; buna karşılık, burada herkes bağımlı unsur konumunda olduğuna göre, kendisi bağımsız olup meydanın da patronu konumunda bulunan unsur her ne/kim ise, işte o ve sadece o, ortalıkta hiç mi hiç yoktur, görünmemektedir.

Burada adeta, metropolsüz bir sömürge imparatorluğuyla karşı karşıyayızdır: ortalıkta sadece koloniler (bağımlı birimler) görünmekte, buna karşılık, bu bağımlı birimleri aynı bir bütünün alt birimleri halinde tutan, yani hepsini aynı bir ***imperium***a tâbi kılıp imparatorluğun ortak paradigmasını vazeden, oyunun kurallarını koyan aslî unsura ilişkin hiçbir koordinat bulunmamaktadır.

Sanki, bütün oyuncuları için öngördüğü tek rol seyircilik/izleyicilik rolü olan bir oyun sahneye konmaktadır: herkesin kulağına, baştan bir kere "haydi seyret, bir saniyesini bile kaçırma" diye fısıldamak yetmiş -ki bu fısıldama işinin telsiz kulaklıklar aracılığıyla yapılması, mümkünün de ötesinde, kuvvetle muhtemeldir-, herkes de seyirci rolünü oynamaya koyulmuştur; tabiî, kendisinin de oyuncu ve oyunun içinde olduğunu ve de oyunun kendisiyle, kendisinin -kendisinin de oyunun parçası/oyuna dahil olduğunu bilmeksizin- yaptıklarıyla yürüyor olduğunu bilmeden; bilmediği için de, en otantik biçimde. Bu yüzden de rejisörün ortada dolaşmasına da kesinlikle gerek kalmamış, hiç kimse rejisörü görmediği gibi bizzat kendisinin de bir rejiye, hem de herkesle birlikte aynı bir rejiye tâbi olduğunu, dolayısıyla herkesle birlikte aynı bir rejim çerçevesinde bulunduğunu, aynı bir rejime hayat verdiğini de farketmemektedir; tabiî bu arada, rejimin kendisinin de zaten bu farketmeme durumuna dayandığının farkedilmesi hiç mi hiç mümkün ol-

maksızın: rejimin globalliği ile kapsadığı alanın homojenliği birbirleriyle düz orantılı olup, bu her iki husus da, 'herkesin kendi kendisini bütün diğer herkesten farklı, kendisini onların tâbi oldukları/içinde yaşadıkları rejimin dışındaymış sanması' ortak paydası temelinde sağlanmış olmaktadır.

Ortamın homojenliğini, rejimin de globalliğini sağlayan, herkesin toplu halde herkesin dışında, herkesten farklı olma yarışı içinde bulunmak temelinde aslında birbirinin aynısı, özdeşi haline geliyor olmasıdır. Ayrıca, insanların aynı global yapı içinde, aynı belirleyicilikler hiyerarşisi uyarınca davranmakta olduklarını bilmeksizin ya da yapı düzeyinde herhangi bir değişikliğe gitmeksizin (tarih üretmeksizin=tarihin sonu) birbirlerinden farklı olmaya çabaladıkları ölçüde, aynı bir yapının herkes için bir ve aynı olan sınır noktalarında buluşup/yığılıp/toplaşıp, hiçbir zaman olmadığı kadar birbirlerine benzer hale gelmeleri de kaçınılmazdır.

İnsanların rejiyle bire bir uygunluk içinde davranıyor olup, rejimi kendiliğinden yürür kıldıkları bir yerde, rejisörün ortalıkta dolaşmasına gerek kalmadığı gibi, reji elemanına da daha az ihtiyaç olacaktır: globalleşmenin dünyasında devlet küçülecek, hele globalleşme mutlak saflığına ulaştığı anda görünürde bir devletin bulunmasına, belki gerek bile kalmayacaktır. Ancak, devletin buradaki küçülmesinin, globalleşme söylemi çerçevesinde sunulduğu gibi demokratik bir gelişmeye tekabül etmediği açıktır: reji uzaktan kumandaya, rejim ise, bu sayede, otomatiğe bağlanmış, rejisör ve adamlarına tam ortada bir yer ayrılması da, zorunlu olmaktan çıkıp, gereksiz hale gelmiştir. Oysa, her zaman o kadarla sınırlı kalmasa da, devletin aslî varlık alanı, insanın çoğulluğu ile tekilliği arasındaki örtüşmezlik alanıdır; yani, insan tarafından kamusal kılınabilecek yegane alan. Başka bir ifadeyle, söz konusu alanın geleneksel işgalcisi devlettir. Gerek kamusallaştırma ile devletleştirmenin çoğu zaman birbirine karıştırılmasına yol açan, gerekse devletin hiçbir şey/kimse adına meşrûlaştıramayacağı tasarruflarını meşrûlaş-

tırmak üzere, yine bu alana (***kamu*** yararı) göndermede bulunmasına ya da globalleşmeci devlet küçültmenin demokratik bir adımmış gibi görülüp gösterilmesine imkan veren de, işte bu geleneksel işgalden kaynaklanan bir göz aldanması, yani kamusal ile devletselin özdeşleştirilmesidir.

Böyle bir aldanmanın kurbanı değilsek, devletin küçülüp bu alandaki işgalin sona ermesi ya da hafiflemesi, tabiî ki demokratik bir gelişme olacaktır. Ancak, devletin globalleşme çerçevesindeki küçülmesi, kamusal alanın genişlemesi şeklinde/kamusal alan genişlediği için değil, çok farklı bir temelde gerçekleşecektir: insanlar, tümüyle 'ne'liklerine gömüldükleri ölçüde, 'ne'lik temelinde doldurulup düzenlenmesi mümkün olmayan çakışmazlık alanı da, insana ait bir alan olarak görülebilir olmaktan çıkmış, dolayısıyla bu alanın, ayrıca devlete işgal ettirilmesine zaten gerek kalmamış olacaktır. Kısacası, beşerî varlık alanının sınırları, insanın sadece 'ne'liksel çoğulluğunu kapsayıp, bu çoğullukla türsel tekillik arasındaki alanı dışarıda bırakır şekilde çizildimiydi, artık devlete de ne yer kalmış olacaktır, ne de gerek; ama, tabiî, kamusal olanın varlık kazanmasının da olanaksız kılınması pahasına.

Devlet, globalleşme açısından da, fuzulî şagil konumundadır ama, bu defa insana ait bir alan üzerinde değil, tam tersine, kendisine kesinlikle insan öznelliği bulaştırılmaması gereken, böyle bir şeyin kendi işleyiş düzenini alt üst edip, bundan da bütün insanların zararlı çıkacağı bir alan üzerinde. Bu durumda bütün insanlığın en öncelikli gündem maddesi devletin küçültülmesi olacaktır; zira bu alan, her ne kadar beşerî bir belirlenmişlik taşımıyorsa da, 'ne'liklerin hemen ötesinde başlayan, dolayısıyla bütün insanlarla doğrudan ilişkili bir alan; devlet ise, insan ürünü bir aygıt olarak, ister istemez öznellik taşıyıcısı, dolayısıyla bu alanın doğal dengesi açısından en tehlikeli ajandır.

Buradaki zımnî ön-kabûl şudur: insan, ölçütü kendi kısmî/arızî 'ne'liği olmayan, bu sayede de, farklı 'ne'likten insanları da ku-

şatan herhangi bir öznellik üretmesi, kendi dışındaki insanları da kapsayan ve kendisini de onlarla aynı bir ortak çerçeveye yerleştiren herhangi bir değer ve ölçüt vazedip, 'insan' açısından evrensel olanı kendi içinden, kendisi olarak ve sadece kendisine dayanarak kurması kesinlikle imkansız bir varlıktır.

İnsanı 'kul' konumunu oturtan ideoloji ve akımlar ile, bunların, kendisine en büyük şiddetle karşı çıkar gibi göründükleri globalleşme arasında işleyen, hem de çok yoğun biçimde işleyen 'birbirini karşılıklı olarak işin içine sokup besleme (implication mutuelle)' diyalektiğinin kaynağı, her iki tarafın da, aynı bir insan anlayışına dayanıyor olmalarıdır. Böyle bir ön-kabûl doğrultusunda, insanlık da, her birinin farklı bir 'doğru'su bulunan ve hiç birinin bir diğerini kapsaması mümkün olmayan hepsi birbiri karşısında dışsal ve geçirimsiz özel ve kısmî çerçevelere hapsedilerek kendi içinden parçalanıp un ufak edilmiş olmaktadır. Bu durumda, söz konusu çerçeveleri bir arada tutup, sonuçta aynı ve tek bir dünya içinde yer alıyor olmalarını sağlayabilecek tek şey de, olsa olsa, bu çerçevelerin tümünün dışında yer alıp, özel ve kısmî öznelliklerin tümüne eşit uzaklıkta bulunan, yani öznellik-üstü, dolayısıyla da insan değer, ölçüt ve tercihleri karşısında aşkınlığa sahip genel bir düzenek olacaktır: modern globalleşmeciden post-modern bir fundemantalist çıkartmak için tek bir hareket, yani 'öznellik-üstü'yü 'üst-öznellik'e çevirmek kafi olup (& vice varsa), her iki durumda da, insanlar kendi dışlarından 'insan' yapılırken, zoolojik'i beşerî'ye, doğal'ı da tarihsel'e dönüştüren, kısacası 'yaratık' ile 'insan' arasında yer alan yegane katma değer, yani 'emek', kendisini harcayanların elinden alınıp, bir kalemde başkalarının hesabına aktarılıvermiş olmaktadır.

Globalleşme çağının küçültülmüş devletinin varlık alanı, işte bu özel çerçevelerle genel düzenek arasındaki bir yerde bulunup, bu devletin temel işlevi de bu düzeneğe herhangi bir öznelliğin müdahalede bulunmasını önlemek olacaktır. Bu, aynı zamanda, her biri

eşit derecede bu düzeneğe tâbi olan özel çerçevelerin, kendilerine yabancı her türlü öznelliğin müdahalesinden masun, dolayısıyla kendi içlerinde özerk kılınmaları da demektir. Bu esasta işleyecek olan Yeni Dünya Düzeni, sınır tanımaz biçimde çoğulcu ve çok sesli bir demokrasi cennetinden başka bir şey olmayacaktır.

İnsanı böylesine masalsı bir tablonun cazibesine kapılmaktan kurtaracak tek şey, devleti küçültmek derken 'özelleştirme, yeniden yapılanma, transformasyon' gibi terimler aracılığıyla bütün söylenenin aslında, devletin ekonomik faaliyet alanlarının tümünün dışına çıkartılıp, diğer alanlardaki işlevlerinin de yine en ekonomik bir biçimde yeniden düzenlenmesi, bu sayede de ekonominin her türlü siyasal müdahaleden arındırılıp kendi 'nesnel' gerekleri doğrultusunda işler hale getirilmesi olduğunu hatırlamaktır: ekonomiye siyaset karıştırılmayacaktır; yani, öznellik-üstü evrensel nesnellik diye devletten boşaltılmış alanda egemen kılınıp siyaset üstü mutlak bir veri konumuna oturtulacak olan, doğrudan doğruya, globalleşme kapitalizminin ekonomi-politiğidir.

Devletten boşaltılan alanın, aynı zamanda kamusallaştırılabilecek yegane alan olduğunu, siyasetin ise, doğrudan doğruya belirli bir ekonomi-politik sınırları içine hapsedildiğini dikkate alırsak, globalleşmenin dünyasında, insanın, kendisi için girilmez kılınmak istenen alanın kapılarını nerelerden zorlayabileceğine ilişkin iki temel nirengi noktası olacak demektir: bir, toplumsal gerçekliğin, hiçbir siyasal belirlenmişlik taşımaz görünen, bir de, yine aynı gerçekliğin, kesinlikle siyasal meşrûluk alanı dışında tutulan tezahürleri. İşte, bu türden tezahürlerin siyasal sorunsalın içine çekilmesi ölçüsündedir ki, globalleşmenin paradigması tarafından beşerî varlık alanı dışına taşınıp, kendisine mutlak bir değişmezlik atfedilen belirleyicilikler hiyerarşisi, yani topyekûn toplumsal yapı da, yeniden tarihsel-toplumsal bir bağlam içine geri alınıp insan tarafından dokunulabilir kılınmış olacaktır. Burada insana rehberlik edecek olan, şu paradoksun bilincidir: siyasetin varlıksal içeriği, insan kay-

naklı ve insan hedefli egemenlik sistemlerinin kurulması/değişikliğe uğratılması veya yıkılıp yeniden kurulmasına ilişkin insan faaliyetleridir ama, her egemenlik sisteminin temelleri de, kendisine tekabül eden toplumsal gerçekliğin en siyaset-dışı yanlarında yatar ya da bir egemenlik sisteminin ayakta durması, söz konusu sistemin kendi temellerini siyaset-dışı tutabildiği ölçüde/sürece mümkündür; zira, hiçbir şey kendi içinde siyasal olmayıp, insan üstesinden gelebileceği/-ni düşündüğü düzenlilikleri siyasal mücadele konusu yapar ya da insan ancak siyasal mücadele konusu yapabildiği düzenlilikler üzerinde etkili olma şansına sahip olabilir; tabiî, bunlar gerçekten de insan ürünü düzenlilikler ise.

KAYNAKÇA:

BALANDIER, Georges, "Sociologie, Ethnologie et Ethnographie", **Traité de Sociologie** (yön.G.Gurvitch), (3.baskı) PUF, Paris, 1967, Cilt:1, hs. 99-113.

CANGIZBAY, Kadir, "Kültür-Medeniyet Kutuplaştırmacılığı", **Yeni Toplum**, sayı:1(Mayıs-Haziran),1992, qs.43-54.

CANGIZBAY, Kadir, "Hiç-kimseleşmiş 'Türk' İnsanı", **Birikim**, sayı: 83(Mart),1996, ss.55-66.

ERGUN, Doğan, **Sosyoloji ve Tarih**, (2.baskı), Der Yay., İst., 1982.

ÇELEBİ, Aykut, **Dil ve Siyaset**, A.Ü. Sos.Bil.Enst., Siy. Bil. Anabilim Dalı (basılmamış doktora tezi), Ankara, 1995.

GIRAUD, Michel, "Le Culturalisme Face au Racisme", **L'Homme et la Société**, sayı: 77-78, ss.143-155.

GORZ, André, "Le Despotisme d'Usine et ses Lendemains", **Les Temps Modernes**, sayı:278, 1969.

GURVITCH, Georges, **Traité de Sociologie** (yön.G.Gurvitch), (3.baskı) PUX, Paris, 1967, Cilt: 1, ss. 157-215.

GURVITCH, Georges, "Diyalektik Hiper-Ampirizm (çev. Kadir Cangızbay)", **AİTİA Dergisi**, Cilt:7, sayı: 1-2, 3975, ss.261-286.

JAMESON, Fredric, **Post-Modernizm** (çev. Nuri Pülümer), Yapı Kredi Yay., İst., 1997.

LEDRUT, Raymond, "Sciences de l'Homme et de la Société", **L'Homme et la Société**, sayı: 75-76, 1985.

MERİÇ, Cemil, **Saint-Simon: İlk Sosyolog-İlk Sosyalist**, Çan Yay., İst., 1967.

SOMER, Kenan,"Demokrasi ve Sosyalist Yaklaşım", **Sosyo-Politik Yaklaşım**, sayı:1(Şubat-Mart), 1993, ss. 60-64.

SOULEZ, Philippe, "Proudhon et Sorel", **Cahiers Internationaux de Sociologie**, Cilt: LV, 1973, ss. 245-265.

GLOBALLEŞME Mİ, KÜRESELLEŞME Mİ?(*)

Globalizasyonu küreselleşme diye çeviriyorlar: çeviri yoluyla dil yaratılamayacağının, ayrıca salt lügate bakarak çeviri de yapılamayacağının en güzel örneği. Bir de tam burada belirtilmesi gereken bir şey daha var: yabancı dil, eğer insanın kendi dilinde daha iyi düşünmesine yardım edecek bir nirengi noktası, kıyaslama aracı, kavramları koordinatlandırma mekanizması olarak kullanılmıyorsa, insanı en geniş anlamıyla 'mal'laştıran bir süsten, bir takıdan başka bir şey değildir. Hele bu yabancı dil, karşısında ast konumunda bulunulanların diliyse, burada söz konusu olan, kendisine takıldığı varlığa olan talebi, onun pazardaki fiyatını arttırırken ve arttırdığı ölçüde aynı zamanda bu varlığı en dar anlamıyla basit bir 'mal' haline de getiren bir deri-altı/varlık-içi armatürdür; söz gelimi, fahişenin meslekî amaçlı silikon göğüsleri misali.

Globalizasyona/globalleşmeye küreselleşme diyen, dünya küre değil de tepsi ya da tabak biçiminde olsaydı, buna ya tepsilelleşme ya da tabaksallaşma der ve böylelikle de kendi zihinsel/entellektüel düzeyini ortaya koymuş, yok eğer böyle yapmazsa, bu defa da ahlakî bütünlükten yoksun bir varlık durumuna düşmüş olurdu.

'Globe', küre demektir; ama glob-al kesinlikle küresel değil, doğrudan doğruya topyekûn, total, daha doğrusu totallerin totali, yekûnların yekûnu, kısacası nihaî yekûn anlamına gelir. Nihaî yekûn olarak global, her şeyi kapsar; mantıktaki tabiriyle kaplamı

(*) Ulusal, sayı 2, 1996

sonsuz, dolayısıyla içlemi de sıfırdır. Globalin, en sınırlısından bir içlemi olsa, -diyelim mavi olmamak-, bu defa her şeyi kapsayamaz, yani global olamazdı. Öyleyse, globalin global olabilmesi için mavi ile mavi olmayan arasında fark gözetmemesi, yani her türlü nitel ölçütü devre dışı bırakıyor olması zorunludur. Bu aynı zamanda niceliğin yegane ölçüt konumuna oturması, dolayısıyla birbirinden en farklı nitelliklerin birbirleriyle eşdeğerli kılınmaları demektir. Bu durumda artık iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış yok, her şey mümkün, her şey meşrû, dolayısıyla her yol da mubahtır. Tabiî bütün bunlar, bireyi temel alan özgürlükçü bir atılım olarak sunulacaktır: post-modernizm.

Modern dünya, her an ve noktası itibariyle rasyonel kılınmak istenen bir dünyadır; ama bu rasyonellik uğruna insan tuvalete gitme saatinden, adımlarının kaç santim olacağına kadar tümüyle kendi dışından belirleniyor olup kendi özünü fiilî kılamadığı gibi, kendisi için anlamlı olmayan işlevleri yerine getiren basit bir makine dişlisi durumuna indirgenmiştir. Kendisini bu duruma getiren toplumsal çerçeveler rasyonellik temelinde kurulmuş olduklarına göre, insanın bu durumdan kurtulması da, ancak ve ancak 'rasyonel olmayan'a sarılması suretiyle mümkün olacaktır. Burada yapılan, rasyonelliğin daima göreli olduğu ve günümüz dünyasının temelindeki rasyonelliğin de bütün insanlar için geçerli evrensel bir rasyonellik değil, sadece ve sadece kapitalist bir burjuvazinin kendi çıkarları açısından anlamlı olan ve kendisinin egemen sınıf konumunda bulunması sayesinde insanların geri kalanına da dayattığı bir rasyonellik olduğu gerçeğinin gözlerden gizlenip, -yürürlükte olan kapitalist rasyonellik yegane mümkün rasyonellikmiş gibi- faturanın Akıl'ın kendisine çıkartılmasıdır.

Fatura bir kere Akıl'a çıkartıldımıydı, kapitalist burjuvazi temize çıkmış, onun açısından rasyonel olan yapılanma biçimi de, insanın ancak birey olarak dışına çıkabileceği, buna karşılık, 'Akıl' tek ve evrensel, söz konusu yapı da rasyonel, yani bu Evrensel Akıl

doğrultusunda biçimlenmiş olduğuna göre, tıpkı doğal düzenlilik gibi insanlar tarafından değişikliğe uğratılması olanaksız bir mutlaklık konumuna oturtulmuş olmaktadır.

Globalleşme çağı kapitalizminin ideolojik aracı olarak postmodernizmin bizdeki dile gelişi ise, en başta iş bitiricilik olmak üzere, kalıp parçalayıcılık, tabu yıkıcılık ya da vizyon sahibi olmak gibi şiarlar aracılığıyla gerçekleşecektir. İş bitiricilik, *'her yol mubahtır; yani, ahlakî ölçütlerin tümü kendi aralarında eşdeğerlidir; dolayısıyla, hepsi birbirini götürür; bu yüzden de hiç birinin işlemsel değeri olmadığı gibi, bu tür ölçütleri işin içine katmanın da alemi yoktur'*u temel alan bir tavırdır. Zira iş bitirmek, hangi iş söz konusu ise onu, o işi, o işin kendi yapısından kaynaklanan gereklerin yerine getirilmesini değil, her ne şekilde ve hangi yoldan olursa olsun o işin bitirilmesini ve sadece bitirilmesini temel alır: işin kendisi bir kenara atılmış, bitirmek tek ölçüt haline gelmiştir. Diyelim, 'okulu bitirmek' bir iştir; ama okula devam etmeden, okumaksızın, öğrenmeksizin diplomayı almak iş bitirmektir; ister torpil, ister tehdit, ister rüşvet, ister kopya ya da resmî evrakta sahtekarlıkla olsun.

Şu hususu da gözden kaçırmamak gerekir ki, globalleşmenin 'her yol mubahtır'cılığının iş bitiricilik şeklinde formüle edilip fiilîlik kazanması, Türkiye'de halkı terorize ederek sindirme işini yapısal düzeyde doğrudan devletin üstlenmesi sonucu, bildikleri yegane iş terör yaratmak olan faşist militanlardan bir bölümü devletin en önemli ve stratejik mevkilerine yükselirken, diğer ve daha kalabalık bir bölümünün de, faşizme geçişin devlet eliyle gerçekleştirilip, meslekten militana artık ihtiyaç kalmamasından dolayı kendilerine başka bir iş bulmak zorunda kaldığı, ancak teroristlikten başka bir iş bilmedikleri için de, herhangi somut bir işe girişmek yerine her türlü işi kapsayan ve yönetim mevkiine yükselmiş ülkücüleri sayesinde ancak kendilerinin başarabileceği 'iş bitirme'yi, 'devletle ilişkiler' adını da verebileceğimiz müstakil bir iş kolu halinde yapısallaştırmaya başladıkları bir döneme tesadüf ediyor olup, top-

lumsal-siyasal determinizmleri bulunan ve belirli bir sınıfsal güç dengesine dayanan, dolayısıyla da sadece bir kişi veya ailenin ahlak yoksunluğuyla açıklanması mümkün olmayan bir olgudur: faşizm gelmiş, faşist militan da artık yıllarca maşalığını yaptığı egemenler sınıfında yer almak istemekte, ancak herhangi bir iş bilmiyor olmasının yanısıra her şeyi zorla, emeksiz/çabasız elde etme alışkanlığı ve raconu gereği herhangi bir işi öğrenme niyeti ve vakti de olmadığından, devleti ele geçirmiş ağabeylerinin inayet, destek, işbirliği ve ortaklığıyla yapabileceği tek işe yönelmektedir.

'Kalıp parçalayıcılık/tabu yıkıcılık' da post-modernizmin, 'insanı etik/estetik her türlü normun kısırlaştırıcı etkisinden kurtarma' temasıyla uyumlu yenileştirici, özgürleştirici, hatta devrimci bir tavır olarak öne sürülürler. Bu şiarların ortaya atılışı ile iş bitirmenin doğal temeli durumundaki emek düşmanlığı ve zorunlu koşulu durumundaki hak, hukuk ve adalet tanımazlığı meşrûlaştırma ihtiyacı arasında doğrudan bir ilişki olduğu açıktır. Burada hemen vurgulanması gereken bir husus vardır ki o da, post-modern özgürlük formülü, aslında doğrudan doğruya serbestlikçi bir formüldür ve kapitalizmin liberal söylemiyle tam bir uyum halindedir. Oysa özgürlük, insan tarafından kurulan; serbestlik ise hazır bulunan bir durumdur: eşek de, her türlü etik, estetik ve mantık normundan bağımsız olarak davranır ama, eşeklerin özgürlüğünden söz etmek mümkün olmadığı gibi, dışarıdan bakıldığında bize eşeğin serbestliği gibi görünen durum da aslında onun doğal belirleyicilikler karşısındaki birebirlik ve mutlak tâbiliğine (kulluğuna) tekabül eden bir durumdur. Tabiî bu arada, dilimizdeki 'serbest ≠ hür, özgür' ayırımının bizde bilinen yabancı dillerde bulunmadığını, dolayısıyla, yabancı dili kendi dilinde daha iyi düşünebilmek için değil de, başkaları tarafından düşünülmüş olanlara kolayca el koyabilmek üzere kullananlar için, yabancı dil bilmenin kendilerini zenginleştirmek değil, zaten ellerinin altında bulunan olanaklardan bile yararlanamaz hale gelmeleri yolunda bir işlevi olacağını bir kez daha belirtelim.

Globalleşme çağında, her türlü nitel ölçütün saf dışı edilip, bütün nitelliklerin eşdeğerli kılınmalarıyla uyumlu, ancak bireyin davranış ve tutumu üzerinde odaklanmak yerine, bir yandan tarih felsefesi, diğer yandan da somut durumlara ilişkin çözüm modelleri de üretebilecek bir siyasal doktrin edası taşıyan bir söylem de yaygınlık kazanır. Bu söylemin anahtar kavramı kültür, buna bağlı olarak da medeniyetler, dinler, etno-kültürel çerçeve ve birimler; ön plana çıkarttığı değer ise, çoğulculuk, çok-seslilliktir: bütün kültürler eşdeğerli, dolayısıyla eşit derecede saygıdeğer, yaşama hakkına sahip ve korunmaya layıktır. Bu durumda her türlü inanç, yeme-içme, ibadet etme, çocuk yetiştirme, hak dağıtma vb... biçimi kendisini yaşayan, uygulayan insanların dışından kimsenin laf ve müdahale edemeyeceği dokunulmazlıklar konumuna getirilmiş olmaktadır ki, bizdeki bazı islamcıların çok-hukukluluk, liberallerin de sivil toplum kavramları çerçevesinde dile getirdikleri ve bu iki takımın hep birlikte, 'inancına göre yaşama özgürlüğü' adına ileri sürdüklerinin temelinde yatan da işte bu anlayıştır.

İlk bakışta fevkelade demokratik, insana saygılı, hoşgörü, karşılıklı anlayış ve birbirine karışmama ilkelerine dayanan bir yaklaşım karşısındayız gibidir; ama, sadece ***gibi***dir; zira burada İnsan kavramı Hayvan kavramıyla aynı konuma indirgenmiş olmaktadır. Nasıl ki, gerçekte Hayvan diye özel bir hayvan türü bulunmayıp, kimi et yiyen, kimi suda yaşayan, kimi çok eşli, kimi tek eşli, kimi güzel sesli, kimi hiç sessiz, kimi kör, kimi sağır, kimi gece kuşu, kimisi de yer altı sürüngeni sonsuz çeşitlilikte hayvan türleri vardır - ve kedinin miyavlaması ne denli meşrû ise onu havlamaya zorlamak da aynı derecede hem anlamsız ve başarısızlığa mahkum, hem de gayri-meşrûdur-, işte aynı şekilde İnsan da yok, kimi, kimi günler et yemeyen; kimi, kimi hayvanlara düşman, kimi de kimi hayvanlara tapan; kimi, kız çocuklarını toprağa gömen; kimi, ölen babasının kemiklerini öğüterek, kimi de ilk gördüğü yabancıyı haşlayarak yiyen; kimi, dişilerin erkeklere göre üç misli daha fazla yalan söylediğine inanıp yasalarını ona göre yapan (örneğin müslüman-

lıkta ancak üç, yerine göre de iki kadın şahit, bir erkek şahit eder); kimi, kocası ölen kadını ibadet diye canlı canlı yakan; kimi, el sıkışmaktan çocuk olacağını zanneden; kimi sadece kendilerini insan, diğerlerini şeytan ya da farklı bir türden canlılar olarak görüp ona göre örgütlenen ve ona göre davranan (bazı kavimlerin dillerinde, kavme mensup olan kişi ile 'insan' aynı kelimeyle ifade edilir; diyelim 'Abhaz=insan' gibi); kimi, kimi insanları ten rengi, kafatası biçimi, cinsel organ türü veya boyutları esasında kendi kulu/kölesi, kimi de bütün insanları insan-dışı bir varlığın kulu olarak görüp ona göre yaşayan ve yaşatan farklı farklı insanlar vardır.

Bu durumda, insanlara saygı adına İnsan kavramı parçalanmış, kültürlerin eşdeğerliliği adına da kültür, zoolojik tür ile eşit bir konuma getirilip, sanki insan ürünü tarihsel bir yapı değil de tarih dışından kaynaklanıp kendi mensupları karşısında aşkınlığa sahip ezelî-ebedî bir mutlaklık olarak şeyleştirilmiş (reifiye edilmiş) olmaktadır. Her bir kültür kendisine mensup bireyler üzerinde mutlak belirleyiciliğe sahip ise, insan artık sadece figüran, gerçek özneler ise kültürler, medeniyetler, dinlerdir: Medeniyetlerin Çatışması (Huntington). Bu şekilde, uluslararası silah tekellerinin, onların güdümündeki/desteğindeki ve/veya destekçisi devletlerin, devletsi çetelerin ve tabiî bunlara dayanan/bunların dayandığı toplumsal sınıfların çıkarttığı, sürdürdüğü her türden nüfuz alanı mücadeleleri, savaşlar, çatışmalar, yıkımlar, sürgünler, kısacası yokedilen insan hayatlarının sorumluluğu da medeniyetlerin, kültürlerin sırtına yüklenirken, söz konusu sınıf, çete ve devletler aklanmış; bunlar ile çalışan/üreten sınıflar arasındaki sömürü ilişkileri gözlerden gizlenmiş; bu suretle de varolan egemenlik ilişkileri meşrûlaştırılıp kalıcı kılınmış olacaktır.

Kültürlerin, medeniyetlerin birer gerçek özneymiş gibi gösterilmeleri, aynı zamanda tarihin de inkarı olacaktır: gerçek özneler, yani birbiriyle çatışan, savaşan, uzlaşan ya da işbirliği yapanlar medeniyetler, kültürler; insanlar da sadece bunların birer figüranı ko-

numundaysalar, artık insanın hiç bir şekilde özneliğinden, tabiî bu arada tarihin öznesi olmasından da söz etmek mümkün olmayacaktır. Oysa tarih, insanın mevcut yapıları kendi bilinçli çabasıyla değişikliğe uğratmasıyla ortaya çıkan, yani öznesi insan olan, dolayısıyla ancak insanın özneleşmesiyle varlık kazanabilecek olan bir gerçekliktir. İşte bu yüzden, insanın öznelikten düşürülmesiyle, tarih de kendisinin yegane yaratıcısından/yapımcısından yoksun kılınıp, varlık kazanması olanaksız hale getirilmiş olur.

'Tarihin sonu' teması ile globalleşme söylemi arasında sadece basit bir zamandaşlık değil, doğrudan doğruya organik bir bütünlük vardır. Tarihin sonu gelmiş, dolayısıyla insanlık bundan sonra artık değiştirilmesi olanaksız nihaî/ebedî yapısına ulaşmıştır: Amerika'nın başbuğluğunda, her türlü sınır ve engelden arındırılıp bütün an ve noktaları itibariyle mutlak biçimde tek bir ölçüte, yani değişim değerine tâbi kılınarak, her şeyiyle aynı bir muhasebe defterinin birbirleriyle toplanıp birbirlerinden çıkartılabilir alt-yekûnlarına indirgenmiş bir dünya.

Burada gözden kaçırılmaması gereken nokta, söylemindeki bütün liberallik ve çoğulculuk vurgusuna rağmen globalleşmenin, 'tarihin sonu' temasıyla organik bir bütünlük göstermesi ve tarihin özneliğini insandan alıp, sanki kendiliklerinden varolan mutlak ve bağımsız varlıklarmış gibi kültür ve medeniyetlere veriyor olması açısından, tarihi, seçkinlerin dolaşımından doğan basit bir göz aldanması veya insan dışından yazılmış bir senaryonun sahneye konulması olarak görüp insanın tarihin öznesi olma boyutunu tümüyle reddeden totaliter/entegrist yaklaşımlarla tam bir uyum içinde bulunmasıdır: totalitarizm ile entegrizm birbirleriyle kardeştir; totalitarizm yasama, yürütme ve yargıyı tek elde toplarken, entegrizm de bu üçünün zaten aynı ve tek bir süper (insan karşısında aşkınlığa sahip, doğal ve/veya tanrısal) özne tarafından insandan bağımsız olarak ve onun sorgulayamayacağı ölçütler temelinde belirlendiği iddiasına dayanır.

Bu durumda, globalleşme çağı liberalizmi ve çoğulculuğunun ancak en despotik rejimlerin payandasında/ittifakıyla küreselleşebiliyor olması; bu çağın, emperyalist metropollerden müttefik ya da muhalif/'terorist' çevre ülkelere kadar, bütün Dünya'da adeta bir entegrizmler çağı olarak da yaşanıyor olması hiç de şaşırtıcı olmayacaktır: ister Türkiye ya da Şili söz konusu olsun, isterse Rusya, Kuveyt ya da Filipinler vb..., globalleşmenin liberal demokratik ideallerini gerçekleştirme misyonu hak-hukuk tanımaz çete rejimlerine emanettir; üstelik, bu rejimlerle güya en büyük karşıtlık içinde olanlar da yine entegrist, dolayısıyla totaliter ve de tabiî ister istemez despotizan akım ve hareketlerdir. Daha genel bir çerçeveden bakarsak, globalleşme, emperyalizme uşaklık eden rejimlerle yol alırken, bu blokun en şedit karşıtları da, entegrizm adına iş görüp, elleri 'hür dünya'nın çete rejimlerinden daha az kanlı olmayan despotluklardır. Daha da önemlisi, çarpıcı bir örnek olarak İran, ABD'yi kapitalist-emperyalist şeytan diye dışlarken en büyük dış ticareti Almanya'yla yapmakta, buna karşılık, başta 'şeytan' ABD olmak üzere, kapitalist metropollerin pek çoğu da, kendi içlerinde her türden entegrist grupçuğun/tarikatin filizlenip kaynaştığı birer panayıra dönüşmektedir.

Burada artık şunu söyleyebiliriz ki, globalleşmenin dünya çapında bir totalitarizmler/entegrizmler çağı olarak yaşanması basit bir tesadüf olmadığı gibi, globalleşmenin doğurduğu tepkilerle de değil, doğrudan doğruya globalleşmenin kendi içinden, kendi bünyesel özelliklerinden, kısacası globalleşmenin yapısından kalkılarak açıklanması gereken bir olgudur. Başka bir ifadeyle, globalleşmenin aynı zamanda entegristleştirici bir gidiş olarak somutlaşıyor olması, doğrudan doğruya globalleşme kültür-politik'inin zorunlu bir sonucudur. Şöyle ki, tek ölçütün değişim değeri olacağı bir dünyaya gereken insan, kendisi de mümkün olduğunca pazar-içinleşmiş, yani talep edilebilirlik temelinde, bunun için de neye talep varsa ona göre biçimlenmiş, dolayısıyla kendi dışından belirlenerek tümüyle nesne konumuna indirgenmiş bir insandır. Ancak, değişim

değerinin varlığı pazarın varlığına, pazarın varlığı da, arzın yanısıra talebin de bulunmasına, talebin varlığı ise kendisi alınıp satılmayan, daha doğrusu sadece alınır satılır yanından/nesne boyutundan ibaret olmayan, dolayısıyla asgari bir öznelik boyutu da bulunan bir insanın varlığına bağlıdır. Öyleyse globalleşme için esas lazım olan, sadece nesne yanından ibaret olmayan, ama 'özne'liği de mevcut yapıları dönüştürme, tabiî bu arada kendi kendisinin kendi dışından verili olan yapısını da değişikliğe uğratma kertesine ulaşamayan, yani kendi kendisi karşısında özneleşemeyen bir insandır.

Bu durumda, globalleşme açısından ideal olan insan, -kendisinden 'ne' diye söz edilecek (İngilizce'de olsaydı, yerine 'it' zamiri kullanılacak olan) herhangi bir canlı nesne değil de- 'kim' zamirini hakeden beşerî bir varlık olmasını sadece ve sadece doğuştan hazır bulduğu/içine doğduğu özelliklerine borçlu olan, dolayısıyla -nesne değil de- bir 'kimse' olabilmek için kendi kimliğini işte bu özellikler esasında tanımlamak zorunda kalan bir insan olacaktır.

İnsan bireyinin kendisi bizzat üretmiş olmaksızın kendi dışından verili olarak hazır bulduğu beşerî özellikler -yani, kendisine herhangi bir canlı olmanın ötesinde beşerî bir boyut kazandıran özellikler arasından kendi çabası olmaksızın kendisine verilmiş; dolayısıyla, kendi dışından belirlenip biçimlenmiş olanları-, o insan bireyinin milliyeti ve/veya etnik, dinsel, mezhepsel mensubiyeti, anadili ve benzeri unsurlardır. Etnik, dinsel, mezhepsel, kısacası kültürel kimliklerin, insanları tanımlamada gittikçe ön plana çıkar hale gelmesi, her ne kadar globalleşmeci söylem çerçevesinde demokratik ve çoğulcu bir gelişme gibi sunuluyor ve post-modern bir yaklaşımla insanın özüne dönmesi, kendisini yeniden keşfetmesi olarak alkışlanıyorsa da, bunlar aslında kişinin, eğer tarihin-beşerîliğin sıfır noktasında dünyaya gelmiş olsaydı basit bir canlı nesne, yani kendisine kendi öncesinden/dışından verilmiş olanları olduğu gibi bırakıp hiç mi hiç değiştirmeyen, dolayısıyla da tarih üretemeyen bir hayvan olarak kalmasına yol açacak bir varoluş tarzının genelleşmesine tekabül eder.

Daha da vahim olanı, insanın ancak bu özelliklerine sarıldığı takdirde ve sarılmasının sıkılığı ölçüsünde bir nesne değil de bir kimse niteliğine kavuşabiliyor olmasının, ister istemez kültürel (etnik, dinsel, mezhepsel vb...) kimlik konusunda fanatikliği teşvik eder yönde iş görmesidir. Kendi kültürel mensubiyetine, hayvanlar için türleri ne ise ona benzer bir aşkınlık tanırken ister istemez manevî bir değer de yükleyecek olan insanın, ontolojik açıdan hayvanla aynı düzeye iniyor olmasının yanısıra, hiç bir hayvanın yapmadığı bir şeyi de yapıp kendi türünü inkar etme zavallılığına düşmesi de kaçınılmazdır: kedi, sadece kedidir ve kediliğinden ibarettir ve böyle olabilmek için ayrıca kedici, yani kedi milliyetçisi, şoven bir kedi, kedilik fanatiği olmak zorunda değildir. Oysa, diyelim bir Eskimo, sadece Eskimo, yani Eskimoloğundan ibaret bir varlık olabilmek için, her şeyden önce Eskimoluğu en üstün değer konumuna getirmek ve Eskimocu olmak zorundadır ki, bu aynı zamanda, Eskimo olmayan insanları kendisiyle aynı türden varlıklar olarak görmemesi demek olacak, ama söz konusu Eskimocunun değerlendirmelerinden bağımsız olarak gerçekte insan diye bir canlı türü mevcut olduğuna göre, onun bizleri insan olarak görmemesi bizi insan olmaktan çıkartmayıp, kendisinin bir -hilkat değil- beşeriyet garibesi, yani bir canavar haline gelmesine yol açacaktır.

Bu noktada artık şunu da söyleyebiliriz ki, globalleşme, makro yapılar düzeyinde totalitarizmler/entegrizmler çağı olarak somutlaşırken, mikrososyolojik açıdan da bir fanatizmler çağı olarak yaşanacaktır. Kültürel kimliklere saygının saygıdeğerliği paravana edilerek kimlik bir kült nesnesine dönüştürülüp tapınma konusu haline getirilir. Bu suretle, insanın, ancak tarih üreterek, yani tarihin öznesi olarak gerçekleştirebilmiş olduğu ***ne***snelikten ***kim***seliğe geçiş, birey olarak insanın, değil mevcut yapıları kendi bilinçli çabasıyla değişikliğe uğratmak, tam tersine bütün çabasını kendisine kendisi olarak, yani "sen, busun" diye kendi dışından/öncesinden verilmiş olan bir yapının olduğu gibi muhafaza edilmesine hasretmesini öngören bir modele bağlanmış olmaktadır. Kısacası globalleşmenin

muhtaç olduğu insan, tapınan insandır; isterse tapındığı şey anti-globalist bir tanrı olsun, ama yeter ki -tabiî tercihan, bir pop yıldızı, bir bira markası veya bir futbol takımına- tapınsın. Zira, değişim değerini yegane ölçüt haline getirmeye, bunun için de insanın kendisi de dahil her şeyi pazar-içinleştirmeye, yani alınır-satılır bir nesne haline getirmeye yönelik bir projenin karşısına çıkabilecek yegane engel/en korktuğu şey tarihe öznelik eden, dolayısıyla nesne yanı, yani dıştan belirlenebilirlik payı en aza inmiş insandır: tapınan insan, neye tapınıyor olursa olsun ve de tapındığı şey ister gerçekten var olsun isterse olmasın, tarihin öznesi olmaktan peşinen vazgeçmiş insandır.

İşte tam burada da, globalleşmeci söylemin ve de onun yedeğindeki ve/veya hizmetindeki her türlü ideolojik aracın Fransız Aydınlanması'na ve Büyük Devrim'e olan düşmanlıklarının da nereden kaynaklanmış olduğunu yakalamış oluruz: Fransız Aydınlanması ve Büyük Devrim, insanın zoolojik bir tür olmanın ötesinde manevî bir zatiyet olarak kendi kendisini ortaya koyması, tarihin öznesi olduğunun bilincine varıp bu durumu İnsan kavramı çerçevesinde ahlakî, Vatandaş kavramı çerçevesinde de hukuksal bir statüye kavuşturma çabasıdır. Söz konusu 'özne'liğin maddesel temelinin/evrensel ve yegane özünün de, yine Büyük Devrim'in hem yapımcılarından, hem de çocuklarından biri tarafından yakalanıp dile getirilmesine ise tarihin saatinde sadece çeyrek kalmıştır: 'la société, c'est le travail'; yani, 'toplum (toplumsal/beşerî gerçeklik) emektir'. Bunun Türkçesi, 'insanın zoolojik varlığı dışında sahip olduğu her şey, yani beşerî varlığının tümü yine kendi emeğinin ürünü, dolayısıyla insan dünyasındaki bütün değerlerin yegane kaynağı emektir'(Claude Henri De Saint-Simon; ya da Cemil Meriç Hoca'nın tabiriyle 'ilk sosyolog-ilk sosyalist', 1804).

Globalleşmeci, insan bilincini Aydınlanma'nın öncelerine geri gönderme yolunda, -en efendicesi, insanlığın bu dönüm Çağı'nı görmezden-bilmezden gelmek, en çirkefçesi de önce pozitivizmi en

karikatürsü biçimine indirgeyip, köklerini Jakobenlerden alan ve hiç bir insanî değer/kutsallık tanımaksızın insanı salt biçimlendirilecek bir hammadde olarak gören zalimane bir beşer mühendisliği müsveddesiymiş gibi göstererek Aydınlanma'ya küfretmek olan- çok çeşitli cambazlıklara başvuracaktır. Jakobenlere saldırırken de insan haklarından dem vuracaktır; oysa, başta laiklik olmak üzere Büyük Devrim'in getirdiği ve insanı dininden, dilinden, ten rengi ya da kafatası biçimi, cinsel organ türü vb'den bağımsız olarak salt insan olması temelinde ele alan ilke ve çerçevelerin devre dışı bırakılmalarıyla, İnsan'ın hakları bir yana, bu haklara sahip olacak İnsan'ın bizatihi kendisi artık ortadan kalkmış olmaktadır: İnsan'ı, her türlü arızî özelliğinden, yani insan olması için zorunlu olmayan özelliklerinden bağımsız olarak ele almayan her türlü düşünce, inanç, adet/örf/gelenek ya da hukuk, bizatihi insan kavramının inkarı; bunlar doğrultusundaki her türlü uygulama bir insanlık suçu; bu tür uygulamalara serbestlik tanınmasından yana çıkmak insan düşmanlığı; hele böyle bir tavrı insan hakları, demokrasi, özgürlük vb... adına savunmak, eğer tam bir beyinsizliğin ürünü değilse, sahtekarlığın en alçakçasıdır.

Burada tekrar vurgulanması gereken şudur ki, globalleşmeci, Aydınlanma'nın bütün değerlerine açıktan saldırır ve/veya bunları alttan alta çürütmeye çalışırken, bunu henüz İnsan kavramına ulaşamamış arkaik düşünce, inanç ya da kültürlere olan saygısından değil, değişim değeri tarafından nüfuz edilmez, en azından tanımı gereği edilmez olması gereken hukuksal bir statü olarak vatandaş kategorisini her türlü işlemsel değerden, kıymet-i harbiyeden yoksun kılabilmek için yapmaktadır: 'sivil toplum' kavramıyla makyajlayıp, inancına göre yaşama özgürlüğü temelinde kutsayıp en yeni, ama sadece en yeni de değil, aynı zamanda nihaî demokrasi modeliymiş gibi sunduğu tasarı daha ilk adımında, hem hukukun en evrensel ilkesini, hem de vatandaşlık kavramının en temel, 'olmazsa olmaz' dayanağını çiğneyip geçer: yasa karşısında eşitlik; yani Yahudinin de Müslümanın da, kadının da erkeğin de, zencinin de

beyazın da yasa karşısında eşitliği. İşte tam burada bir şey daha ortaya çıkar ki, 'özelleştirme de özelleştirme' derken globalleşme çağında kendilerine kesinlikle yer olmadığı da ister istemez ifade edilmiş olan sosyal devlet/refah devleti/sosyal refah devletinin yanısıra, hukuk devleti de, globalleşmenin perspektifi dışında kalmaktadır.

Globalleşmecinin sunduğu biçimi itibariyle devlet, sanki salt devlet memurlarının kendileri için, kendi başlarına, kendilerine bir iş, gelir ve güç kaynağı olsun diye kurup, yine kendi çıkarları doğrultusunda düzenleyip işlettikleri fazladan bir örgüt, dolayısıyla kendi çalışanları leyhine, ancak halkın aleyhine bir yük ve buna rağmen varlığını devam ettirdiğine göre de bir despotizm kaynağıdır. Tabiî bu durumda devlet, toplumdaki güç dengelerinden, sömürü ilişkilerinden ve sömürgen sınıflardan bağımsız bir varlık, devletin dışında kalanlar da, kendi aralarında hiç bir sömürü ve egemenlik ilişkisi, sınıfsal farklılaşma, çelişki ve çatışma bulunmayan, olsa olsa bazı inanç, örf, adet, gelenek ve/veya etno-kültürel mensubiyet farklılıkları gösteren, dolayısıyla her türlü iç gerilimi karşılıklı anlayış, hoşgörü ve uzlaşma yoluyla aşabilecek, kısacası maddî temeli itibariyle homojen bir kitleymiş gibi kabûl edilmiş olmaktadır: eğer bir uzlaşmazlık varsa, halkla devlet arasında ve de devletin oraya buraya gereksiz müdahaleleri yüzündendir. Her şey serbest piyasa ortamında, neye ihtiyaçları olduğunu en iyi yine kendileri bilebilecek olan insanların her türlü engel ve sınırlamadan arınmış bir biçimde birbirleriyle karşılaşıp buluşmaları temelinde belirlenmiş olsa, hem insanlar daha fazla tatmin ve mutlu olmuş, hem de her türlü uyuşmazlık kendiliğinden çözülüp tam bir barış ortamına kavuşulmuş olacaktır.

Eğer gerçekten durum böyle ise, daha doğrusu böyle olduğuna gerçekten inanıyorsa, aslında globalleşmecinin devletin tümüyle ortadan kalkmasından yana olması gerekir ama, o sonuna kadar tutarlı kalmak yerine, "devlet küçülsün" demekle yetinir. Devlet kü-

çülecek, adalet de dahil her şey (bugün ABD'de kısmen görüldüğü gibi, pazarlık esasında, dolayısıyla da ister istemez daima pazarlık gücü yüksek olanın leyhine) serbest piyasa kuralları çerçevesinde belirlenir hale gelirken, tek bir şey kesinlikle serbest olmayacaktır ki, o da her şeyin serbest piyasa çerçevesinde belirlenmesine karşı çıkıp, değişim değerine tâbi olmayan yaşam alanlarının da bulunmasından, değişim değerinden farklı değerlerin ölçüt alınmasından yana olmaktır.

Globalleşmenin, "her şey serbest piyasa kuralları doğrultusunda çok daha iyi işler" dediği halde, bu önermesiyle sonuna kadar tutarlı kalacaksa tümüyle ortadan kalkmasından yana olması gereken devlet için sadece "küçülsün, üstelik aslî işlevlerini ve sadece onları, her zamankinden daha etkili biçimde yerine getirmek üzere küçülsün" demekle yetinmesinin hikmeti de tam bu noktada ortaya çıkar: globalleşmenin idealindeki devlet, olsa olsa kavram düzeyinde elde edilebilecek derecede saf/pür bir devlet, yani egemenlerin hükümranlığını sağlama/güvenceye almanın dışında hiç bir ölçütü işin içine sokmayan sıfır makyajlı ve de en harbîsinden bir zor kullanma aygıtı, dolayısıyla değil sosyal hukuk/refah devleti olmak, millî olması bile yapısal olarak olanaksız, tabiri caizse 'Allahsız' bir polis devleti, daha doğrusu bir 'enterpol' (enternasyonal polis) devletidir ki, böyle bir devletin tek başarı ölçütünün de 'ölü olarak ele geçirilen terörist' sayısı olması kaçınılmazdır.

TEDHİŞ Mİ, TERÖR MÜ?(*)

Çok değil, on-onbeş yıl öncesine kadar, tedhiş denirdi; tedhişçi denirdi. Sonra birden bir şeyler oldu; bu kelimeler tümüyle unutulup, 'terör-terörist' denir oldu. Herhalde, Amerikan talimatnameleriyle terminoloji birliği sağlamak istiyorlardı. Ama sonuçta, tedhiş (terör) ile 'dehşet salma' arasındaki zorunlu bağ devre dışı bırakılırken, terör ve terorist kavramları da, içleri, işlerine geldiği şekilde doldurabilsinler diye boşaltılmış bir halde egemenlerin hizmetine sunulmuş oluyordu.

Terör olmalıydı ki, Terörle Mücadele de kendi meşrûluk temelini bulsun. Zira, terörle mücadele, globalleşen kapitalizmin yeni dünya düzeni açısından stratejik bir faaliyet: 'terör' ya da 'teröristler' ortaya çıkınca/çıktığı için girişilen değil, tam tersine kendisini sürdürebilmek için her işe girişilen bir faaliyet.

Terörle mücadele sürdürülsün ki, insanlar, Yeni Dünya Düzeni'nin insan-dışılıklarına/cinayetlerine karşı hiç bir şey yapamayacak derecede yıldırılsın, terorize edilsin. Çünkü bu yeni düzen konusunda, en alt düzeyde dahi olsun, bir konsansüs sağlamanın, yani insanları şu ya da bu şekilde razı etmenin olanağı yok. Ama bu durum, insanların daha bir inatçı, beklenti ve/veya bilinç düzeyi daha bir yüksek hale gelmiş olmalarından değil, global kapitalizmin hiç bir sınıra razı olmamasından, daha doğrusu razı olamayacak olmasından kaynaklanır: adı üstünde, global; yani, topyekûn; ya her şeyi yer yutar ya da global olamaz.

(*) Düşünen Siyaset, sayı:15, 2001

Kapitalizm, insanın sadece emeğini değil, her şeyini, tabiî her bir insan bireyinin maddesel temeli olarak da bedenini, bir yandan, o bedeni insan bedeni yapan, yani beşerî bir varlık kılan kültürünü, dilini, dinini, inancını, zevkini; diğer yandan da bu bedenin organik uzantısı olan/olduğu vatanını, yani yerini yurdunu, havasını suyunu pazarda görmek istiyor; insanı, bütün bunları pazara çıkartmaya icbar ederek globalleşiyor. Bütün bunlar pazara bir çıksın ki, pazarlık gücü fazla olanın, üzerine artı-değer nakşettireceği hammadde durumuna düşürülebilsinler. Kısacası, global kapitalizm, insana, insanın "kendim" diyeceği hiç bir alan tanımıyor, mutlak bir teslimiyet istiyor ve de işte tam tamına bu yüzden de her türlü konsansüsü peşinen, varlıksal olarak olanaksız kılıyor; zira her konsansüs, hâlâ kendisinde "kendim" diyebileceği bir şeyler kalmış/bırakılmış en az iki tarafın varlığını gerektirir; oysa globalleşme, tam da tamına, kapitalizmin kendisinden başka hiç bir tarafın varlığını kabul etmeme, kendi dışında hiç bir şey, dolayısıyla da hiç bir taraf bırakmama niyetine/sürecine/hedefine tekabül ediyor. Sırası gelmişken burada da tekrar edelim, biz de, işte tam tamına bu yüzden ingilizce ***globalization***'ın küreselleşme ya da dünyasallaşma (mondialisation) olarak görülüp çevrilmesinin eksik, yüzeysel, dolayısıyla da yanıltıcı olacağında ve kendisi için illaki türkçe bir karşılık kullanılacaksa, bunun 'topyekûnlaş(tır)ma' olmasında ısrar ediyoruz.

Özetleyelim: global kapitalizm, globalliği gereği, kendisine razı olacak bir varlığın bulunmasına bile razı değil ki, böyle bir şeye insanlar razı olabilsinler. İşte bu noktada, yeni dünya düzeni açısından insanları, bütün insanları, yani insanlığı 'dondurmak'ın -ki, bu durumda tarihi de 'dondurmak'ın, yani 'Tarihin Sonu'nu ilan etmenin-, hiç de öyle arızî/tesadüfî değil, tam tersine ne denli varlıksal bir zorunluluk olduğu açıklık kazanıyor. Tabiî bu, fizikî anlamda bir dondurmak, buzullaştırmak olamayacağına göre, burada yapılacak olan, mutlak bir ataleti sağlamak değil, bileşkesi hep sıfır olarak kalacak olan bir kuvvetler oyununu sahneye koymaktır: insanın, altındaki zemin sürekli olarak bir o yana, bir bu yana çekilip bir

ileri, bir geri döndürülürken, yere yuvurlanıp sağa sola savrulmamak, yani bulunduğu yerde kalabilmek - kendi durduğu nokta itibariyle değişme katsayısını sıfırda tutabilmek- için bütün çaba ve dikkatiyle sürekli olarak, yerine göre, bulunduğu yerinde zıplamak, sonra birden ileri, hemen ardından da geri geri koşup ama aynı anda da zeminin hareket yönüne göre, sağa ya da sola doğru da kaçmak zorunda kaldığı, kısacası, kendini/bu dünyadaki yerini kaybetmeme derdine düşüp, 'ayağını bir yere basıyor' olmak için dahi azamî enerjiyi harcamak zorunda kaldığı/bırakıldığı bir oyun.

İnsanı böyle bir oyuna sokabilmek için gerekli olan, her şeyden önce, kendisini her türlü nirengi noktasından, referans çerçevesinden ve de evrensel ölçütten yoksun bırakacak bir çevre düzenlemesi: her gün her konuda yeni bir 'yeni'; 'yeni' ise, bizatihi -yani, sırf yeni olmasından dolayı- iyi; kısacası 'yeni' kültü, tapınısı; 'yeni'yi yüceltme, kendisine tapınılmasını sağlama; 'yeni'nin, kendisine itiraz edilmez, karşı çıkılmaz -bir bakıma tabu- kılınması ve de tabiî her alanda sürekli bir 'yeniden yapılanma'.

Yerini sabitlemek için sürekli koşuşturma, bir oraya, bir buraya hoplama zıplama yerine, insanın, kendi dışındaki muhkem, sağlam, kalıcı, değiştirilmesi olanaksız ya da öyle bilip sandığı bir şeylere tutunup sarılması, kendisini onun içinde eritip ona indirgemesi, kısacası onunla özdeşleşmesi (özdeşleşme=identification<= identité=kimlik); bu arada, 'kimlik'in 'yükselen değer' haline gelmesi/getirilmesi, özellikle etno-kültürel/dinsel kimliklere mutlak bir belirleyicilik atfedilmesi (Pentagon-işi Kültürler/Medeniyetler Çatışması doktrin/teorileri güdümünde/eşliğinde): bu yolda, en başta 'yeni'ye karşı 'eski'yi yüceltme, kutsama; kendine mutlu, görkemli, dolayısıyla da ebedî kılınası bir 'geçmiş' inşa etme, kurma, uydurma; 'yeni'den etkilenmesi ve 'yeniden yapılanma'sı olanaksız ezelî-ebedî, o yüzden de ister istemez beşer-üstü, tarih-ötesi bir şeyleri tapınıma açma ve de bütün bunlar temelinde oluşmuş yeni bir tarikatler, cemaatler, cemaatleşmeler çağı (Sivil Toplum/Çokhukukluluk teorileri desteğinde).

Bütün bunların ortak noktası, insanın, yapmak, yol almak değil de, kendi eyleminden, yaptıklarından, yapabileceklerinden bağımsız olarak kendi dışından verilmiş ve/ya da hazır olarak bulunmuş/bulunabilecek/alınabilecek, kendisiyle özdeşleşilip kendisi olunabilecek, kendisi aracılığıyla bir kimlik edinilebilecek bir 'şey'ler çerçevesinde kendi kendisini kendi 'mümkün kendisi'ne yabancı bir nesne halinde dondururken, tarihin öznesi olmaktan da peşinen istifa etmesi. Bu arada, hem bu oyuna girmek istemeyenlere oyunun kendisine zarar vermeyecek bir açık kapı sunmak üzere (akla veda ve de bilvesile akıl-dışı'na atlama, ona sarılma; kurtuluşu, insan aklıyla, değil değiştirilip biçimlendirilmek, anlaşılması bile mümkün olmayanda arama, tabiî bu arada da insanlara oynanan/oynatılan oyunu problematik dışı, sorgulama alanı dışında bırakma), hem de olan biten her şeyi oyunun kuralları düzeyinde aklarken sorumluluğu da kaybedenin üzerine atıvermenin -kişinin saygınlığına halel getirmeyecek- bir yolu olarak (yönteme hayır; yöntem ki, bir işi yapabilmek için izlenmesi gereken yol; en basitinden çorba içerken, çatalı değil de kaşıkı kullanmak ve de yönteme bir kere hayır dedinizmiydi, artık her yol doğru, mubah ve meşrû ve bu durumda herkes kendine göre haklı; yani, ezilen, sömürülen tabiî ki haklı; ama, bu arada ezen de, sömüren de) "yaşasın post-modernizm...".

Bu noktada, globalleşen kapitalizmin zorunlu terorizminin çoktan göbeğine ulaşmışız demektir. Terör, dehşete kapılmak ise, insanın dehşete kapılmasının en vazgeçilmez koşulu, başına nereden, ne zaman, neyin, ne sebeple geleceğini bilemez durumda bulunması, böyle bir duruma sokulmasıdır. İşin bu safhası zaten insanı kendisinin nerede bulunup, nereye doğru gittiğini ve nereye nereden gidebileceğini çıkartmasına yardım edecek her türlü nirengi noktası ve referans çerçevesinden yoksun bir ortama mahkum etmekle başarılmış demektir. Burada, gerçekten bir terör vardır ama, terör olsun diye ayrıca planlanan, özel bir düzeneğe bağlanıp da sistematik olarak uygulanan değil de, sistemin işleyişinde münde-

miç, yani sistem işliyorsa/işlediği sürece ayrıca murad edilmeyi gerektirmeksizin kendiliğinden varolan bir terör; kısacası, sistematik değil de sistemik -bizim karakollar için işkence ne ise, işte o konumdaki- bir terör.

Terörün bir de sistematik olanı, özel bir düzeneğe bağlanmış olanı var: 'terörle mücadele'. Paradoksal, ama gerçek; ve de sanki kara mizah olsun diye böyle adlandırmışlar gibi. Oysa, hiç de öyle değil; yani, terör yaratma işinin 'terörle mücadele'ye bağlanması tesadüfî değil: terör'ün ancak terorize olan/edilen tarafından/açısından içeriklendirilebilecek duyuşsal bir olgu türü olması, 'terörle mücadele'ciler için adeta bir açık çek.

"Terör, duyuşsal içerikli bir kavramdır" dedik. Daha yukarıda söylediklerimizle bağlantılı olarak bunu biraz daha açıp örneklendirecek olursak, diyelim, aynı bir yılan, o türden yılanların ne durumda nasıl davranacağını, ne tür bir harekete nasıl cevap vereceğini bilen bir orman yerlisi için, bizim gözümüzde herhangi bir sokak köpeği ne kadar korkulacak bir hayvan ise, işte ancak o kadar bir korku kaynağı iken, benim için, olduğum yerde donup kalmama, o anda kanımın donmasına, hatta düşüp bayılmama yol açabilecek bir dehşet, yani terör kaynağı olabilir: terör, içerik açısından, nesne-merkezli olmaktan çok, özne-merkezli bir olgudur; dolayısıyla da belirli bir içerik temelinde nesnel bir tanıma kavuşturulması fevkelade zordur.

Bu böyle iken, terör özel bir suç kategorisi olarak görüldüğü/gösterildiği ölçüde, yapılan aslında, suçun, belirli bir fiil esasında tanımlanabilir olmaktan çıkartılması ve bu sayede de, suç ile somut fiil arasındaki bağı kurmanın özel ve ayrıcalıklı bir iş haline getirilip 'terörle mücadele'cilerin tekeline verilmesidir. Bu durumda, bir yandan, hukukun en evrensel bir ilkesi olarak 'tanımlanmamış suç olmaz' fiilen yürürlükten kaldırılırken, diğer yandan da, artık nesnel ölçütler uyarınca fiil bazında tanımlanamayan suç, öznel ve değişken ölçütlere dayanılarak fail bazında, yani yapılan şey değil de,

yapanın kim/kimlerden olduğuna göre tanımlanır hale getirilmiş olacaktır. Tabiî burada artık, 'suçun şahsîliği' ilkesi, çoktan bir kenara atılmakla kalmamış, doğrudan doğruya ırkçılıkla da kucaklaşabilen bir kollektif suç ve soydan/doğuştan suçlu kategorisi fiilen ihdas edilmiş olur.

Suçun somut fiilden kopartılmasının sonuçları bunlardan ibaret değildir: suç, gerçekleşmiş veya gerçekleşme halindeki somut fiiller temelinde isnat edilebilir olmaktan çıktığı ölçüde, kişinin suçlu olup olmadığı da ister istemez somut fiilin ardındaki 'niyet' temelinde tespit edilebilecektir. Bu durumda insan, artık bedeniyle neyi yapmış, neyi yapmamış, hangi fiili gerçekleştirmiş, hangi fiili gerçekleştirmemiş olmasından, hatta herhangi bir fiil gerçekleştirmiş olup olmamasından bağımsız olarak, niyetleri -daha doğrusu, kendisine atfedilen niyetler- itibariyle yargılanıyor/yargılanabilecek demektir. Bu ise, bizlerin de artık Engizisyon mahkemeleriyle karşı karşıya olduğumuz anlamına gelir: buradaki insan, beden olarak fiilen gerçekleştirdikleri ne anlama geliyor, suç teşkil edip etmiyor mu, işte bütün bunlar ruhunun ne mene bir ruh olduğu esasında tespit edilen bir insan; insanlık da, 'habeas corpus' ilkesinin, yani, kişinin ruhu ve bedeniyle tek ve bölünmez bir bütün olarak kabul edilmesinin, kısacası 1600'lerin öncesine geri götürülmüş bir insanlık olacaktır: geriye, hem de 400 yıllık bir geriye gidiş; yani irtica diye bir şey varsa/geriye dönüş eğer mümkünse, işte size tam bir irtica; üstelik, yerine ve konjonktüre göre, 'irticayla mücadele' adına da dayatılıp meşrûlaştırılmaya çalışılan bir irtica.

Suçun fiilden kopartılmışlığı ölçüsünde, insanın hangi fiilinden dolayı, ne zaman suçlu olabileceği tam bir belirsizlik içindedir ve de terör suçu hem en ağır şekilde cezalandırılan, hem de cezası en ağır şekilde infaz edilen/en affedilmeyen suçtur ki, bu koşullarda insanın terorist addedilip başına bir bela gelmemesi için yapabileceği tek şey vardır, o da tam tamına, ölüymüş gibi yapmak: globalleşen kapitalizm, stratejik hedefine ulaşıp, insanı dondurmuştur.

'Soğuk savaş' döneminin en gözü kara cengaverine bunun da yetmeyeceği açıktır; 'terörle mücadele' çağında da ekstradan bir şeyler yapmalıdır. Bu ekstranın ne olduğunu ise, "terör siyasallaşıyor" ibaresini, terör kelimesinin yerine 'tedhiş'i soyarak telaffuz edip edemeyeceğimizi, 'barış' diye yürüyüş yapanlar/slogan atanlar için "tedhiş dün yine sokaktaydı" ya da "tedhiş destekçileri yine eylemde" deyip diyemeyeceğimizi, eğer böyle bir şey yaparsak, 'aklı başındalık'ımız açısından ne duruma düşecek olduğumuzu düşünerek pekala çıkartabiliriz: tedhiş, ya tedhiştir, ya tedhiştir; yani tedhiş, tedhişten başka bir biçimde gerçekleşemez/yaşanamaz; yok eğer tedhişten farklı bir şeyler gerçekleşiyorsa/yaşanıyorsa, ona da tedhiş denemez.

Koca bir ülke, tedhişe tedhiş değil de terör, tedhişçiye de tedhişçi değil de terörist der hale getirilir. Ancak, tabiî ki, tedhiş ile dehşet arasındaki zorunlu ve doğrudan bağ gözlerden gizlenip, diyelim bir pankart asmak ya da duvara yazı yazmak veya, yine diyelim yerel yönetimlerle ilgili bir kongre düzenlemek, yapılan işten dolayı değil, kimler tarafından yapılıyor olduğu temelinde, hiç bir tedhiş boyutu taşımıyor olduğu, yani insanların yüreğine dehşet salıp yıldırmak gibi hiç bir işlevi/sonucu bulunmadığı halde bir terör suçu olarak görülüp cezalandırılabilsin ya da teröristlerin yeni bir oyunu/taktiği/manevrası olarak yaftalanabilsin/yasaklanabilsin.

Terorist diye bir insan kategorisi var ve de bu kategoriye mensup olanların her yaptığı şey/bir şey onlar tarafından yapılmışsa, terördür diye bir şey olmayıp, tam tersine 'terorist', teröre, yani tedhişe başvuranlar için ve de teröre başvurdukları çerçevede/sürece kullanılabilecek olan bir sıfattır.

Terör, hiç bir zaman kendi kendisinin amacı olmayıp, sadece bir araçtır. Teröre başvuran, bütün zamanlar için ve de sadece ve sadece teroristliği temelinde ne tanımlanabilir, ne açıklanabilir, ne de adlandırılmalıdır. Kısacası, kendi amaçlarına ulaşmak üzere insanların yüreğine dehşet salacak türden fiillerde bulunup yıldırma

yoluna baş vurmayan, bu yolu öngörmeyen hiç bir hareket, fikriyat ya da kuruluş, tedhişçi; bunların faaliyetleri de tedhiş olarak nitelendirilemez: tedhişin olmadığı yerde, yine de hâlâ terörden, terörle mücadeleden bahseden birileri varsa, işte orada ve de tam tamına/sadece orada, insanları, yüreklerine dehşet salarak yıldırma gayret ve teşebbüsü, kısacası tedhiş, yani terör var demektir.

Bu terör, 'terörist'in değil, kendisinin yüreklere dehşet salma, yani tedhiş demek olduğu unutturulup, içi tümüyle boş bir halde emre/keyfe amade hale getirilmiş bir 'terör'ün kapsamını, dolayısıyla da kimin terorist olup, kimin de olmadığını belirleme gücünü tekellerinde bulunduranların terörüdür: "terör siyasallaşıyor"un tercümesi, "siyasal olan her şey, terör (suçu) kapsamına alınmıştır"; yani, "siyaset yasaktır"dır.

GÖREVİMİZ, 'TERÖRLE MÜCADELE'(*)

Amerika (İkiz Kuleler) vuruldu, bizimkilere gün doğdu: Blair bile artık diyormuş ki, ulusal egemenlik/güvenlik bireysel özgürlüklerin önüne geçmelidir; Batı, özellikle de Avrupa terörün ne demek olduğunu, dolayısıyla da bizi daha iyi anlayıp artık hak verecekmiş; ayrıca terörle mücadeledeki deneyimlerimizden onları da artık istifade ettirebilirmişiz...

Oysa ben, azıcık da olsa ümitlenmiştim, belki terör nasıl olurmuş görürler de pankart asmanın, duvara yazı yazmanın, yürüyüş yapmanın, 'Barış' demenin, açlık grevine gitmenin, ölüm orucuna yatmanın, kendi dilinde türkü söylemenin terör olmadığını; kendilerinin terörle mücadele diye yaptıklarının da başka bir şey olduğunu anlarlar, 'terör siyasallaşıyor' türünden şizoitçe laflar etmekten bir nebze olsun utanırlar diye.

'Terör siyasallaşıyor' demek gerçekten de şizoitçe (çatlakça; zira şizoit, Eski Yunanca'da çatlak, yarık anlamına gelen skizma/şizma'dan türetilmiş) değilse, utanmazca. Çünkü terör ya terördür, ya terördür; siyaset de ya siyasettir ya siyaset. Yoksa, siyaseti birileri yaparsa, o yapılan şey siyaset; ama, başka birileri yaparsa, onlar yaptı diye terör olmaz. Böyle bir şey doğrudan doğruya, siyaset yasağıdır ve bu yasak, yöre ya da etnik mensubiyet esasında birilerine daha az, birilerine de daha çok getiriliyor/uygulanıyorsa, bu ayrıca hem ırkçılık hem de bölücülük demektir ve bunu yapan

---

(*) Aynı isimli makale, AGOS, sayı: 290, 2001

bir devlet, kesinlikle cumhuriyet olamaz; zira, vatandaşlık hukukundan statüler hukukuna geri dönmüştür. Ama zaten, seçimlerdeki baraj sistemi, şu ya da bu temelde homojenlik gösteren belirli bir seçmen kitlesini mağdur etmesiyle, bizi çoktan cumhuriyetin gerisine düşürmüştür. Böylesi bir mağduriyet, bir de ayrıca coğrafî koordinatlara sahipse, artık devlet kendi kendisini kendi eliyle parçalıyor demektir.

'Terör siyasallaşıyor' lafına Türkçe bilen, anlayan ve kendisi de şizoit olmayan herkes, 'hop arkadaş sen ne diyorsun' diye karşı çıkmıyorsa, bunda bizatihi terör kelimesinin de büyük bir rolü vardır. Çok muhtemelen Amerika'nın/Pentagon'nun -eğer talimatıyla değilse- etkisiyle/oyunuyla dilimizdeki tedhiş'i, tedhişçi'yi bizlere unutturup terör dediler, terörist dediler/dedirttiler, bu şekilde de tedhiş=terör ile 'dehşet salmaya yönelik eylemde bulunma' arasındaki kökdeşliği ve zorunlu bağı göz ardı etme konusunda kendilerine açık çek verdirttiler.

"Bunlar öylesine kurnaz ki, terörle ilişkilerine dair hiç bir delilik oluşmayacağı şekilde davranmışlar"(*): yani ortada delil yok, somut davranış/fiil düzeyinde herhangi bir dehşet salma olgusu veya böyle bir niyetin emaresi yok, ama savcı bütün bunları, teröre bulaşmakla suçladığı insanların masumluklarının değil, tam tersine suçlu, üstelik -delil bırakmayacak kadar kurnaz olduklarına göre- daha da tehlikeli suçlular olduğunun delili olarak sunuyor: suç delili yokluğu, suçluluğun delili oluyor.

Ortada suç teşkil eden bir davranış/fiil olmadığı halde birileri yine de suçlanıyorsa, suç da suçluluk da fiilden kopartılmış; dolayısıyla aynı bir fiilin şunlar tarafından yapılırsa suç, ötekiler tarafından yapılırsa da masum addedilmesi söz konusu: aynı anda hem

(*) HADEP Ankara il yöneticileri hakkındaki DGM savcılık iddianamesinden, mealen (1996).

bir insanlık suçu işlenmiş, hem de Engizisyon dönemine geri dönülmüş oluyor.

İnsanlık suçu şurada ki, insanlar kimliklerine/kimlerden olduklarına göre yargılanmak isteniyor ve tabiî bu arada, hem 'yasa tasafından suç olduğu açıkça belirtilmemiş hiç bir fiil suç addedilemez', hem de 'suçun şahsîliği' şeklindeki evrensel hukuk ilkeleri de çiğnenmiş oluyor; ve de tabiî ki Engizisyon: yapıp ettiği, yani fiili suç teşkil etmezken, kişi yine de suçludur denebiliyorsa, demek ki iddia sahibi, insanların kafalarının içini, gizli niyetlerini okuyup, ruhlarını Şeytan'a satıp satmadıklarını ya da bedenlerine Şeytan'ın girip girmediğini tespit edebiliyor.

İşte size tam tamına bir terör: insanın, ne yaptığından, yani somut fiillerinden bağımsız olarak suçlanabildiği, üstelik, gerek cezaları, gerekse cezalarının infazı bakımından en ağır suç durumundaki terör suçuyla suçlanabilecek olduğu bir yerde, 'terörle mücadele' tekelini elinde tutanların gazabından kendisini korumasını garanti edecek hiç bir şey yoktur; zira yaptığının ne olduğundan bağımsız olarak suçlanabiliyorsa, hiç bir şey yapmadığı durumda da suçlanabilecek demektir ki, işte bu durumda yapabileceği en isabetli şey de ölüymüş/hiç doğmamış/yokmuş gibi yapmaktır. Burada, insanlar büyük çoğunlukları itibariyle, ölüymüş gibi yapabilmek için sessiz/suskun; suskun kalabilmek için de isteyerek duyarsız ve unutkan; bütün bunların temelinde yatan, kendi biyo-fizik varlıklarını koruyabilmek kaygısı olduğuna göre, salt yaşama içgüdüsüyle hareket eden diğer bütün canlılar gibi ahlakiyet-dışı (a-moral); bu tür canlılar için mümkün yegane müktesebat, şartlı refleksler olduğundan dolayı da hafızasız ve projesiz ve de güç karşısında boynu tümüyle eğikken, kendi benzerlerine karşı son derece acımasız ve edepsiz; bu halleriyle kendi başlarına birer ahlakî özne teşkil edemeyeceklerine göre özneliklerini, kendilerine aşkınlık atfettikleri aidiyet ve/veya mensubiyetler aracılığıyla yakalamaya çalışan,

dolayısıyla ahlakîliklerinin üst sınırı aşiret fanatizminin ötesine geçemeyen yığınlara dönüşürler.

Ölüymüş gibi yapmanın insana maliyetinin kendi hayatından vazgeçmek olduğunu dikkate alırsak, ölüymüş gibi yapmak yerine, yine aynı bedeli -ki, buradaki bedel, yaşamaktan/hayatından vazgeçmektir-, ancak bu defa toptan ve peşinen bir kerede, ama kendisinin belirleyeceği koşullarda/yerde/zamanda ödemeyi tercih edecek olanların çıkması/çoğalması ve neyi vermeyi ne denli göze alıyorlarsa, aynısını almaya da o denli hazır ve bunu kendilerine hak görür hale gelmeleri kaçınılmaz olacaktır.

11 EYLÜL: 2001 Mİ, YOKSA 1973 MÜ?

İkiz Kuleler vuruldu; hemen herkes 11 Eylül'ün yeni bir şeylerin miladı olacağından söz eder hale geldi.

11 Eylül, siyasal yapılanma açısından bir milat, bir şeylerin değişmesinin başlangıç noktası veya belirli bir sürecin en kristalize olmuş bir tezahürü olarak ele alınacaksa, bu 2001'in değil, 1973'ün 11 Eylül'ü olmalıdır: 11 Eylül 1973'de ABD, Şili'de Genel Kurmay Başkanı Pinochet'ye darbe yaptırtmış, Başkanlık Sarayı, emir-komuta zinciri içinde bombalanıp yerle bir, tek başına direnen Allende ise katl/şehit edilirken neo-liberal iktisatçı Milton Friedman da "darbeyi sen değil, asıl ben yaptırdım" diye övünç yarışına girmiş amerikan şirketleri tarafından caniye danışman olarak Santiago'ya gönderilmiş, bundan iki yıl sonra (1976) kendisine Nobel İktisat ödülü verdirtilip Amerika önderli neo-liberal emperyalizmin hegomanyası berkiltilirken, ülkemizde de Turgut Özel marifetiyle yürürlüğe konan 24 Ocak kararlarını uygulayabilmek üzere, 12 Eylül darbesi, tabiî yine emir-komuta zinciri içinde, başında genel kurmay başkanı olmak ve bu şahıs devletin başına geçirilmek üzere yaptırtılmıştı.

Şili Amerika'nın arka bahçesiyse, Türkiye de yazlık evi sayılırdı ve sırf kendi egemenlik payları aşınmasın diye emir-komuta zincirlerini emperyalist odaklardan başlatmaya ezelden razı darbecilerin ellerine tutuşturulan talimatnamede, sömürenle sömürülen arasındaki gerçek bölünme çizgisi gölgelenip gözlerden gizlensin diye, ülkenin, bir yandan etnik görünümlü bir iç-savaşa yönlendirilirken, diğer yandan da bütün hayat kaynağı asker-sivil, atanmış-se-

çilmiş, ak sermaye-yeşil sermaye vb... gibi sahte karşıtlıklar olan bir 'süreklileştirilmiş kritik dönemler rejimi'ne mahkum edilmesi vardı.

11 Eylül'ün 2001'lisi, kendisinin 1973'lü olanı temelindeki hesaplaşma yapılıp, Beyaz Saray'ın Şili Başkanlık Sarayı'nın 11 Eylül 1973 akşamındaki haline geleceği güne kadar, kendisinin bir dönüm noktası olarak zikredilmesi bile -73'lüsünün göz ardı edilip hatırlatılmamasına/unutturulmasına tekabül eden, dolayısıyla ABD haydutluğunun meşrûlaştırılmasına katkıda bulunmak anlamına gelecek olan arızî ve -insanlık insanlığını kaybetmediği ölçüde- giderek sıradanlaşacak/sıradanlaşması mukadder bir olaydır.

'TERÖR' KAVRAMI ÜZERİNE(*)

'Terörist' sosyolog Pınar Selek'e

Nasıl ki, artık hiç kimse açıktan açığa "faşistim" demiyor ama faşist/faşizan rejimler ve faşistler var, aynı şekilde "teroristim, terörden yanayım, terör uygulanmalıdır ve de uyguluyorum" diyen birilerine raslamak da pek mümkün değil ama, terör var; terör uygulamak üzere kurulmuş aygıtlar, terör de uygulayan örgütler/hareketler, terorizan, hatta neredeyse tümüyle teröre dayanan rejimler var.

Terör, etrafa dehşet salmak, insanları dehşete/korkuların en karanlığına düşürmek suretiyle sindirip, "aman benim/yakınlarımın başına bir şey, bir kötülük gelmesin" diyerek kendi üzerlerine kapanmayı -hiç bir şeyi görmüyormuş, duymuyormuş, kısacası kendisi bir insan olarak yokmuş, yaşamıyormuş gibi yapmayı- hayatta kalmak, hayatlarını idame ettirmek için tek çıkar yol olarak görür hale getirmeye yönelik her türlü tasarrufun ortak adı ve tabiî, insanları sindirme/sindirdirtme gücüne sahip olanların da, istedikleri gibi at oynatabilecekleri, kendi amaçlarını gerçekleştirebilecekleri, kendi hedeflerine ulaşabilecekleri ideal ortam.

Terör, yani dehşet, daima ve daima dehşete düşenin/düşürülenin dehşetidir, dolayısıyla zorunlu olarak sübjektiftir de; bu da bir yandan insanları dehşete düşürmenin yollarını, diğer yandan da insanları terorist ilan etmenin/teroristlikle suçlamanın gerekçelerini

(*) Özgür Üniversite Forumu, sayı: 9, 2000

neredeyse sınırsız kılar. Ormanda yaşayan bir Afrika ya da Amazonya yerlisini benim irice bir sokak köpeği karşısında ürktüğüm kadar ürkütecek bir timsah, benim için en büyüğünden bir dehşet kaynağı olacak iken, yine benim "yere inse de yakından görsem dediğim" bir helikopter, aynı yerlinin gözünde, kendisine yaklaştığı ölçüde yerlere kapanmasına yol açan dehşetengiz bir varlık olabilecektir. Yahut, insanlara şiddet uygulamak ya da doğrudan öldürmek yoluyla dehşet salınabildiği gibi, bir insana her gün ya da arada bir gidip, "haydi seni bugün de öldürmeyeceğim" diyerekten de o insanın yüreğine dehşet salmak pekala mümkündür: "haydi seni bugün de öldürmeyeceğim"; yani, "seni her an, istediğim anda öldürebilirim".

Terörün gerek bir araç, gerekse bir suç olarak belirli ve tam tamına tanımlanmış bir fiil ve/ya da duruma bağlanabilir olmamasının yanısıra, terorize olmak/edilmek, dehşete düşmek/dehşete düşürülmek ile insanın 'belirsizlik'le karşı karşıya olması arasında sıkı bir bağ vardır: karşımdaki beni bugün de öldürmeyecektir ama, buna o karar vermiştir ve neden, neye göre öldürmediği benim için meçhuldür, dolayısıyla öldürmemeyi belirlediği gibi öldürmeyi de yine benim için meçhul bir ölçüte göre kendisi belirleyebilecektir. Şöyle de söyleyebiliriz: belirsizlik, insanı doğrudan doğruya dehşete düşürmez ama, bu belirsizliğin, yani bizim tarafımızdan yaşanan belirsizliğin bizim dışımızdaki birileri tarafından belirlendiğini biliyor ya da öyle olduğunu düşünüyor olmak kadar insanın terorize olmaya/dehşete düşmeye hazır ve yakın olduğu hiç bir durum da yoktur. Bu durumda insan, ya söz konusu belirsizliğin kaynağındaki/kaynağında bulunduğunu sandığı güce biat/secde/kulluk edecek ya da bu gücün uygulama kudretine sahip olduğu/olduğunu sandığı yaptırımlara hedef olmamak için, sanki kendisi hiç yokmuş/hiç bir zaman varolmamışmış ya da ölüymüş gibi yapacaktır: duymayacak, görmeyecek, söylemeyecek, eylemeyecek, kısacası olmayacaktır. Ne yaparsa ve neyi ne zaman yaparsa korkması gerektiğini

bilemediği ölçüde, ister istemez hiç bir şey yapmamak zorunda kalacaktır; oysa, doğal verisi itibariyle zoolojik bir varlıktan ibaret olan insan, ancak ve sadece kendi yaptıklarıyla bildiğimiz anlamda insan olmuştur.

Buradaki, yani terorize olmuş/edilmiş insan artık tarihsiz bir canlıdır; zira 'zaman' kendiliğinden değil, ancak insanın bir şeylerin artık -di'li geçmişle anlatılabilir hale gelmesine yol açan bir şeyler yapması koşuluyla/ölçüsünde/süresince tarihe dönüşür ve de insanın biyo-anatomik varlığının ötesinde beşerî boyuta da sahip, yani doğal verisinin (doğal düzenlilik çerçevesinde belirlenmiş 'nesne' yanının) ötesine geçip kendisi de belirleyicilik payı taşıyan bir 'özne' olması, kendisine kendi yaptıklarından bağımsız olarak tarihin öncesinden ve dışından lutfedilmiş bir ayrıcalık değil, doğal gerçeklikteki süreklilik/tekrarlanırlık/genellikleri şu ya da bu anda, şu ya da bu süreyle, şu ya da bu ölçüde akamete uğratacak bir şeyler yapıp doğanın 'geniş zaman'lı zemini üzerinde 'evvel zaman'ları da bulunan bir röliyef oluşturabildiği ölçüde elde ettiği bir konumdur. Başka bir ifadeyle *insan zaten varlıksal olarak öznedir, ama bu arada ve de zorunlu olmaksızın tarihin de öznesidir, dolayısıyla kendisini tarihin öznesi konumuna getirecek bir şeyler ister yapmış olsun ister olmasın her halükarda mutlaka öznedir* değil, tam tersine tarihi üretmiş/tarihin öznesi olduğu için, ancak ve ancak bu sayede basit bir canlı nesne değil, beşerî bir öznedir.

Burada hemen ilk ağızda şunu not edelim ki, Sovyet Devrimi muzaffer olup insanoğlunun da tarih üretme, dolayısıyla kendi özne'lik boyutunu en üst düzeylerine vardırdığı dönemle hemen hemen eş zamanlı olarak, ilk bakışta tümüyle siyaset dışı gibi görünen bir alanda, bilim (fizik bilimi), ama özellikle de bilim felsefesi alanına 'indéterminisme'(belirsizlik-belirlenmemişlik) ilkesine ilişkin tartışmaların neredeyse tek merkezden yönetilirmişcesine alevlenmesi ve bu ilkenin sadece fizik biliminde değil, beşerî bilimler de dahil bilimin bütün alanlarında ve insanın bilebilme yeteneği ve im-

kanlarının bütün boyutlarında, dolayısıyla gerek varlığı tanıyıp kavraması, gerekse kendi varoluşunu yönlendirmesi bağlamında kendi aklına olan güvenini ve bilime verebileceği yeri tümüyle temelsiz kılan bir ilke olarak -ancak çok garip bir biçimde genelde fen bilimcileri, özelde de fizikçiler tarafından değil de, genellikle vülgarizatör nitelikli bazı felsefeci, sosyal bilimci ve edebiyatçılar tarafından- gündeme getirilmesi hiç de tesadüfî değildir.

'İndéterminisme' (belirsizlik-belirlenmemişlik) ilkesi, bazı fiziksel fenomenlerin ölçeklerinin küçüklüğü ölçüsünde ölçülemez hale gelmelerinin ve/veya aynı bir şeyin bir boyutunun ölçülmesinin, diğer bir boyutunun ölçülmesini olanaksız hale getiriyor olmasının tespitine dayanır; dolayısıyla, doğrudan doğruya varlığın kendisine değil, onun bilgisine ulaşmanın koşulları, olanakları ve sınırlarına ilişkindir; yani, ontoloji değil epistemoloji düzleminde yer alır ve ölçüm şeklinde de olsa insan eylemi/müdahalesi ile varlık arasındaki ilişkinin zorunlu olarak diyalektik bir nitelik taşıdığını gösterir. Buradaki tespit, illaki nihaî/evrensel, yani kozmolojik bir sonuca delil olarak kullanılacaksa, ancak ve ancak 'kendi içinde varlık' diye bir şeyin bulunmadığına delil gösterilebilecek, yani Tanrı'nın yokluğunu ispatlamak üzere kullanılabilecek -ki, ontolojik'i epistemolojik'e indirgemenin gayri-meşrûluğu ölçüsünden biz böyle bir şeye de karşıyız- bir ilkedir. Ancak böyle olmasına rağmen, söz konusu belirsizlik, -tekrar ediyorum, fizikçilerin kendileri ve fen bilimciler tarafından değil, genellikle bu disipline yabancı 'ideolog'lar tarafından- sanki ölçüme değil de ölçülene ilişkin bir tespite dayanıyormuş, dolayısıyla ölçülmek istenen varlığın kendi içinde taşıdığı bir özellikmiş gibi sunulmaktadır: ölçülmek istenen her ne ise bizim onun tam olarak nerede bulunduğunu, yani şurada mı yoksa burada mı olduğunu tam olarak tesbit edemiyor olmamız, onun aynı anda hem orada hem de burada bulunduğunun, yani mekandan, dolayısıyla zamandan da âri (bağımsız) bir varlık olduğunun kanıtıymış gibi ortaya sürülmek, gösterilmek istenmektedir.

Zamandan ve mekandan bağımsız, yani tanımı itibariyle Tanrı'yla aynı özelliklere sahip, en azından bazı özellikleri onunla paylaşan ve bu paylaşma ölçüsünde de insanoğlu için yine belirlenmesi imkansız bir yerlerde, daha doğrusu aynı anda bir çok -belki de, her- yerde bulunabilen ve kendi 'belirlenmemişlik-özgürlük' payı ölçüsünde hiç bir şekilde nesne olması, tabiî bu arada bilime nesne edilmesi de mümkün olmayan bir varlık ve böyle bir varlık karşısında da, "hiç değilse bu dünyadaki işlerimi bilimin verileri doğrultusunda çözebilirim, mutlak ve evrensel doğru/iyi/güzele ulaşamasam da münferid yanlış, kötü ve çirkinleri yolumun üzerinden ayıklarım, bunun için de ister istemez bir şeyler yapmam gerekir ve bu bir şeyleri yaparken de elimdeki tek dayanak noktası durumundaki aklıma müracaat ederim" demesinin ne denli boş ve ham bir hayal olduğunu anlayarak tarihin öznesi olma sevdasından vazgeçip, kendi dışından verilmiş kutsallıklara biat etmesi, daha doğrusu kendi dışından belirlenmiş bütün yapıları birer aşkınlık/kutsallık olarak kabul edip onları değiştirmeyi/dönüştürmeyi denemek yerine tümüyle kendisini onlara uydurmaya yönelmiş bir insan. Başka bir anlatımla, gökyüzünün fethine çıkmış insanı yolundan döndürebilmek için, kendisini, değil gökyüzü, yerin bile yüzüne çıkamamış ve çıkamayacak olduğuna inandırmaya yönelik bir çarpıtma/komplo.

Bundan 60-70 yıl öncesinin bu pek moda 'indéterminisme' yarenliklerini azıcık deştiğimizde, karşımıza çıkacak olanlara aslında hiç de yabancı değilizdir: postmodernizm ideologlarının ilk izleri/kozmogonik öncülleri. Bu ideologların peşinde olduğu şey, burjuvazinin, herkesi -bütün insanları, insanlığı, İnsan'ı- bağlayacak yegane mümkün, dolayısıyla da genelgeçer ve mutlak bir aklîlik (rasyonellik) konumuna getirmek üzere Evrensel Akıl formu altında şey-gibileştirdiği (reifiye ettiği) aklîliğin aslında sadece ve tam tamına kendi aklı, yani sadece kendi sınıfsal çıkarları açısından aklî (rasyonel) olan olduğunu -üstelik bundan en az yüzelli yıl öncehaykırmış olan Marx'ı duymazlıktan gelip, sadece egemenliğini değil, doğrudan doğruya kendi varlığını da insanın insanı sömürmesi-

ne, insanın insan üzerinde egemen olmasına, dolayısıyla da insanın insana kulluğuna dayandırmak zorunda olan, yani ancak böyle yaparsa varolabilen, dolayısıyla kendisinin ikbali diğerlerinin sefaletine, kendisinin mutluluğu da yine başkalarının mutsuzluğuna tekabül etmesi kaçınılmaz olan bir azınlık durumundaki kapitalist sınıfın aklı -yani, bu sınıf açısından aklî olan- doğrultusunda yağmalanıp paramparça edilmiş mutsuz bir dünyanın/insanın faturasını -burjuvazinin iddia ettiği üzere gerçekten de varmış gibi- evrensel bir akla -Akıl'a- çıkartarak, akıl-dışı olanı aklî olanla eşdeğerli kılarken, çoğulculuk, çok-seslilik, demokratiklik ve de hatta -insanın insan üstündeki her türlü egemenliğini yok etmek gibi yüce bir ideal peşindeki- 'anarşizm' adına herşeyi mümkün (anything goes), her tavırı meşrû, her yolu mubah, herkesi de haklı ilan etme şeklindeki alicengiz oyunu aracılığıyla aslında o an için kimler egemen, kim kendi doğrusunu fiilî kılma, kendi yolunu başkalarına dayatma gücüne sahip, -kim ki, yumruk ya da kurşun atarak kendi dışındakileri ezdi ve/veya sindirdi- işte onları ve sadece onları meşrûlaştırmaktır.

Post-modern zamanlar, tabiî aynı zamanda 'Tarihin Sonu' çağı, ya da tarihi durdurmanın/dondurmanın tam vakti; insanlığın yeryüzünde yakalayabileceği en güzel enstantane (mi?). Herhalde birileri için öyledir, ama benim için değil, hele bir şırnaklı, filistinli ya da Bangkok'taki sokak çocuğu için hiç mi hiç değil. Bu, bir amerikalının bir Güney Doğu Asya'lıya göre 60-70 kat daha fazla atık madde 'ürettiği' bir zaman; ve kimler isteyecektir tarihin tam tamına bu anda durmasını, yani bugünkü durumun ebedî bir şimdiki zamana dönüşmesini; apaçık belli.

Tarihsiz zamanlar, yani insanın artık özne olmadığı zamanlar; zira yukarıda belirttik, insan önce özne, sonra arızen de tarihin öznesi olmadı; tam tersine önce 'tarih' üretti, tarihin öznesi oldu da işte o yüzden/sayede/anda doğal belirlenmişliğine/nesne'liğine özne'lik de katıp beşerî boyuta sahip bir varlık, yani bildiğimiz anlamdaki insan oldu.

İnsan artık özne olmayacaksa tarihin sonu gelmiş olur ya da tarihin sonu nerede gelsin istiyorsanız, insanın özne olmasını da işte aynı yerde sona erdirmek ve bütün zamanlar için peşinen engellemek/önlemek zorundasınızdır; zorla ya da ikna yoluyla, ama tabiî ikna da aslında güce dayanır, zor kullanabilme gücü de dahil olmak üzere: ikna etme-edilme, eğer eşitler/eşit güçler arasında cereyan ediyor değilse, mutlaka bir hegemonyaya tekabül eder; yani, ikna olunan, aslında kulluğuna, şu ya da bu ölçüde razı/kulluğu kendi gözünde de meşrû kılınmış kuldur.

İkna konusunda, 'gavur'un, -başka bir çok avantajının yanısıra ve kısmen onların da bir sonucu olarak- çok büyük bir avantajı vardır: başta İngilizce olmak üzere bilumum değişim-değerli Batı dillerinde, özgür (hür) kavramı ile serbest kavramı aynı kelimeyle ifade edilir; o yüce ***Liber***té ile vahşet durumunun teammüdî si ***liber***alizm birbirleriyle kökdeş, ingiliz-dilli'nin hem "insanlar hür doğar", ama hem de "beni serbest bırak" ya da "eşeği çayıra sal, yani serbest bırak" derken kullanacak olduğu kelime aynı, yani **free**dir.

Serbestliği özgürlükmüş gibi sunmak bu diller/-le/-de çok ama çok kolaydır. 'Tarihin Sonu'nun bir kuşak yaşlı ağabeyi 'İdeolojilerin Sonu'yla insan, gerçeğe dönüştürülmesi olanaksız hayalperest ideallerin esiri olmaktan kurtulmuş, yani bunlar karşısında özgür(free=serbest)leşmişti, bu defa ise sıra ruhun akıl karşısında özgür(free=serbest)leştirilmesindedir: 'Yönteme Hayır'. Yönteme 'hayır'sa, yani bir şeyleri yapmanın özel bir yolu-yordamı yoksa, her yol da mubahtır; yani işi bitir de, hangi yoldan olursa olsun, dolayısıyla, her şeyin sıfır noktasında teorik olarak herkes haklı, ancak pratikte gelinmiş/yaşanıyor olan noktada hak kimin tekelindeyse, bu da onun hakkıdır.

Globalleşmiş bir liberalizm açısından, yegane mümkün ahlakiyet, en radikalinden bir ahlakiyet-dışı'lık, yani a-moralizmdir. Ahlaksızlık belirli bir ahlakiyetin ihlali iken, a-moralizm'in iddiası, ne türden olursa olsun ahlakî mülahazaları işin içine karıştırmanın in-

sanlığın toplam mutluluk ve refahına indirilmiş bir darbe olacağı-dır. Fizikî sınırların delik-deşik edilmesi ABD'nin uhdesine düşer-ken, sınır-içi kalıpları, yani her türlü ahlakî-insanî normu un ufak etme işi de amerikan çocuğu yerli büyüklere havale edilir ki, bu arada yönteme de çoktan "hayır" denmiş olup, bu aynı zamanda 'akıl'a da "(el)veda" demektir. Akla 'veda' etmek ise, aslında in-san'a, tabiî özne olarak insan'a da "bitsin" demektir ve 'Tarihin So-nu' da zaten ancak böyle gelebilecek; bu nihaî ve bütünsel yapıya tekabül eden yeni 'free, libre = serbest ≠ özgür = free, libre' düzen de zaten ancak böyle insanlarla kendisini sürdürebilecektir.

Buradaki insan, akıl da dahil her türlü çerçeve, aklınkiler de dahil her türlü norm (kalıp) karşısında özgür(!)leşmiş bir insandır ki, aslında insan taa en baştan beri, bunların istediği, idealmiş gibi gösterdiği insan olsaydı, bildiğimiz anlamdaki insan, yani beşerî bir varlık olamazdı; zira, üretemezdi ve en başta da kendi kendisini, yani insanı üretemezdi: üretmek, bir şeyi veya durumu emek sarfe-derek var kılmak demektir ve daima bir iş olarak gerçekleşir ve de her 'emek sarfı' mutlaka bir çaba/enerji sarfına tekabül ederse de, herhangi bir çaba/enerji sarfının emek niteliği kazanması ancak bir iş çerçevesinde mümkün olur.

Emek, yapılacak/başarılacak işin/eserin kendi iç gereklerine göre biçimlendirilmiş çaba demektir ki, işte tam tamına burada da işin içine yöntem ve akıl girer. Annesinin zar zor uyuttuğu bir be-beğin yanı başında bulunsa dahi, hiç bir eşek anırası geldiği anda anırmazlık etmez; anırmasını ertelemeye ya da sesini kısmaya ça-lışmaz; oysa insan, diyelim öksürüğü geldiğinde ya öksürüğünü tu-tacak, en azından, çıkan sesi azaltmaya çalışacaktır; ister bebek, ama isterse de, diyelim hırsızlık için girdiği evde ev sahibi ya da komşular uyanmasın diye -ki, buradaki hırsız çeşitlemesine, beşerî olanın, illaki insanî-ahlakî açıdan da değerli olmak zorunda olma-dığını vurgulamak üzere başvurduk. İşte o anda ve böyle yapmak-la, hırsız ya da şefkatli amca, ama her halükarda insan, her şey ken-

di doğal akışına bırakılmış olsaydı kendiliğinden ortaya çıkacak olandan farklı bir durumu, yani geldiği andan yarım dakika sonrasına ertelenmiş ya da 80 desibellik olacak iken 35 desibele indirgenmiş bir öksürüğü varkılmış, bu varkılma kendisinin çabası sayesinde gerçekleştiğine göre de üretmiş olur ki, bu durum artık doğal değil, beşerî bir durumdur.

İnsan, böyle yapmayıp da öksüresi gelir gelmez, "yazık, çocuk uyanır" demeden anında öksürse bu insana da zaten biz çok haklı olarak "hayvan herif" deriz, ancak öksürüğünün sesini azaltmak üzere çaba harcar, ama bunu eliyle ağzını değil de gözünü ya da kulağını kapatmak suretiyle başarmaya çalışırsa, artık kendisine "hayvan herif" değil, ama "bu, iş değil" deyip, kendisi hakkında da "aptal, akılsız adam" diye düşünmemiz haklılık kazanmış olur. Söz konusu kişi, elini ağzına değil de kulağına ya da gözüne götürürken de bir çaba, hatta ağzına götürseydi harcayacak olduğundan da daha fazla bir çaba harcamıştır ama, bu çabası sonucunda, fizyolojik bir belirlenmişliğin ürünü olarak ortaya çıkacak olandan farklı, yani salt doğal belirlenmişliğinden ibaret olmayan, dolayısıyla da beşerî varlık alanına tekabül edecek olan bir sonuç elde edememiş, doğal akış içinde diyelim 80 desibellik şiddete sahip bir gürültüyü 40 desibellik hale getirememiş, kısacası beşerî gerçeklik üretiminde bulunamamıştır. Ortada çaba vardır ama üretim -beşerî gerçeklik üretimi- gerçekleşmemiştir; çünkü yapılan şey 'iş' değildir, zira orada varkılınmak istenen münferid eserin/ürünün, ulaşılmak istenen amacın, varılmak istenen durumun (80 desibellik yerine 40 desibellik bir gürültü ortamı) kendi iç gerekleri dikkate alınarak davranılmamış, yani ele 90 derecelik bir açı çizdirilmesi gerekirken, diyelim 110 derecelik bir açı çizdirilmiş, yani yanlış bir eylem planı (yöntem) izlenmiş veya hiç bir yöntem izlenmemiştir.

Bu söylediklerimizi, öksürüğünün sesini azaltmak isteyen adamın, eli daha seyyal olduğu halde elini ağzına değil de ağzını, tabiî bunun için de kafasını eline ya da diz kapağını ağzına götürmesi

durumunda da ve mutlaka ve mutlaka ya "akılsız adam" ya da "Allah akıl fikir versin"i de ilave ederek tekrar edeceğimizi dikkate alır, yöntemin de en kapsayıcı tanımı itibariyle 'her şey kendi halinde/akışına bırakılmış olsaydı kendiliğinden ortaya çıkacak olmayan herhangi bir nesne ya da durumu ortaya çıkartmak üzere içinde bulunulan koşullar ve de sahip olunan olanaklar dikkate alınarak çizilmiş eylem planı' demek olduğunu hatırlarsak, artık şunu diyebiliriz ki, doğal bir veri değil de üretilmiş bir gerçeklik olarak beşerî gerçekliğin, dolayısıyla da zoolojik/doğal verisinden ibaret değil de başerî bir varlık olarak insanın molekülü, 'iş'; herhangi bir ham enerji/çaba sarfını iş haline getirmenin zorunlu koşulu ise, söz konusu çaba/enerjinin belirli bir 'yöntem' doğrultusunda harcanmış olması; yöntemde mündemiç olan da, 'akıl'dır.

Akılsız yöntem çizilemez, yöntemsiz iş vapılamaz, iş niteliği taşımayan hiç bir çaba da beşerî gerçekliğe, dolayısıyla da özne olarak insana hayat veremezdi. Kısacası, öksürüğünün sesini, eliyle ağzını kapatmak yerine iki eliyle diz kapağını ağzına doğru çekerek azaltmaya çalışan bir insana "akılsız adam" dememiz ne kadar yerinde ve meşrû ise, akıl ile, insanın kendi kendisini beşerî bir varlık olarak üretebilmesi, bunun için de tarihin öznesi olması arasındaki bağ da o denli zorunlu bir bağdır. Bu noktada meşrûluk kazanan, ancak bunun ötesinde zorunlu hale de gelen bir husus daha vardır: insanın özgürleşimi adına bir yandan 'yönteme hayır' deyip akıl-dışı'nı (irrasyonel'i) akıl'la eşit bir meşrûluk düzlemine çekerken kendi kendisine bugünkü dünya düzeninin en radikal eleştirisi payesini de veren yaklaşımların, aslında dünyayı bugünkü haline getirmiş ve bugünkü işleyiş düzeni içinde tutmak üzere, bugünü tarihin sonu kılıp, bunun için de insanı tarihin öznesi olma gücünden yoksun basit bir canlı nesne konumuna indirgemenin peşine düşmüş kapitalist güç odaklarının çok çeşitli biçimlerde beslediği ideolojik maşalarca kotarılmış felsefî kalpazanlıklar olduğunu açıkça ortaya koymak.

İnsanın, ancak özne'liği temelinde bildiğimiz anlamda insan olduğunun, söz konusu özne'liğin ise, insanın kendi dışından verilmiş belirleyiciliklerin etkisini şu ya da bu ölçüde geriletip basit bir nesne'den ibaret olmanın ötesine geçmesine, kısacası belirlenmişlik payını azaltmasına/özgürleşmesine dayandığının bilinci içinde hemen şunu söylemeliyizdir ki, insanın 'içinden geldiği şekilde' davranması şeklinde tanımlanarak/anlaşılarak serbestlikle özdeşleştirilmiş bir özgürlük, aslında mutlak bir göz yanılgısıdır: İnsan, en içine gittiğimizde zoolojik/türsel belirlenmişliğinden ibaret, dolayısıyla öksürüğü, teri, çişi, ten kokusu vb... dışında içerisinden gelecek hiç bir şeyi bulunmayan ve bütün varlığı bunlardan, yani 'içinden gelenler'den ibaret olduğu ölçüde de, basit bir 'canlı nesne'den başka bir şey değildir.

Tarihin, dolayısıyla da beşerîliğinin sıfır noktası itibariyle ele aldığımızda gerçekten de basit bir zoolojik birey durumunda bulunacak olan insanı, tarihsel zamanlar içinde belirli bir toplumsal-kültürel çerçeve içine doğmuşluğunu dikkate alarak ele aldığımızda da, içinden gelenler temelinde davranıyor/varoluyor olması ölçüsünde, kendi kendisinin salt nesne boyutunu, yani dıştan belirlenmiş olan yanını yeniden üretmenin ötesine geçemeyen bir varlıkla, ancak bu defa salt zoolojik değil, fakat zoo-kültürel bir nesneyle karşı karşıya kalmamız kaçınılmazdır: canım acıdığında bağırmam zoolojik belirlenmişliğimin, ancak, diyelim bir italyan gibi "o, mamma mia" diye değil de "yandım anam" diye bağırmam da, benim bir birey olarak özne'liğimin değil, tam tersine -nerede, ne zaman, hangi ana-babadan doğacağımı ve anadilinin de ne olacağını kendim belirlememiş olduğuma göre- yine belirlenmişliğimin, ama burada artık sadece zoolojik değil aynı zamanda kültürel de olan bir belirlenmişliğin hem bileşik (kompozit) bir sonucu/ürünü, hem de yeniden üretimi olarak ortaya çıkar: dil diye bir olgunun ve de buradaki örneğimiz çerçevesinde İtalyanca ve Türkçe dillerinin öznesi insandır ama, benim italyanca ya da ermenice değil de türkçe feryadetmemin öznesi, yani belirleyicisi ben değilimdir.

Eşeğin eşekliğini kendisinin seçmiş olmaması açısından eşekliğinin öznesi olmadığı ölçüde, ben de -türklüğümü kendim seçmiş olmadığıma göre- kendi türklüğümün öznesi değilimdir; dolayısıyla benim türklüğümün içerdiği bireysel beşerîlik payı eşeğin eşekliğindeki gibi sıfır mesabesindedir; ancak, hemen şunu da belirtelim ki, buradaki feryadediş biçimim, benim tarafımdan belirlenmiş olmaması ölçüsünde benim 'nesne' yanıma, yani benim "ben" derken kastettiğim ve aynen vücudum, kulağım, burnum, bacağım ya da böbreğim gibi benim dışımdan verili/belirlenmiş olarak bulduğum, dolayısıyla kendileri olmaksızın benim de olamayacağım yanıma, kısacası benim varlıksal temelime tekabül etmektedir. Şöyle de söyleyebiliriz: dilim (anadilim), vücudumun sesidir ki, bu durumda benim türkçe sesler çıkartmamı/benden çıkan seslerin türkçe olmasını engellemek, karnı gurulduyor/guruldamasın diye bir insanın boğazından midesine beton dökmekten daha az vahşiyane olmayan bir insan hakkı ihlali, hele ki bu engelleme vücudu bu türden sesler çıkartan bütün insanları kapsıyor ve sesin bu türü bir daha hiç mi hiç çıkartılamaz olsun amacına yönelik ise, en kabul edilemez bir insanlık suçudur.

Yeni Dünya Düzeni'nin ya Nazi eskisi, ya CİA beslemesi ya da amerikan/Nato yetiştirmesi ideologlarının 'Tarihin Sonu', 'Yönteme Hayır', 'Akla Veda' türünden alicengiz oyunları aracılığıyla egemen kılmak istedikleri özgür(!) birey/özgür(!) dünya konsepti çerçevesinde insana biçtikleri rol, aslında özne'lik payı sıfır, belirlenmişlik payı ise mutlak canlı nesneler olarak hayvanların doğal düzenlilik karşısındaki konumları ne ise, insanın da, tarihin sonuna tekabül ettiğini -insanlığın ulaşabileceği nihaî düzen olduğunu- iddia edip Yeni Dünya Düzeni adını verdikleri global metalaşma furyası karşısında işte ona benzer bir konumu, üstelik de kendi özgür iradesiyle benimsemesidir.

Hayvanlar doğada serbesttir: eşek istediği anda/yerde/gibi/kadar anırır; tabiî köpek de aynı şekilde havlar, yatar-yuvarlanır, işer vb... Bütün bunları yaparken, örneğimizdeki eşek de köpek de, ken-

di doğal belirlenmişliklerine tam ve mutlak bir tâbilik içinde davranmakta, öyleyse görünürdeki serbestlikleri aslında sıfır özgürlüğe/mutlak özgürlüksüzlüğe; varoluşlarının her bir anı ise kendisine tâbi oldukları doğal düzenliliğin basit bir tezahürüne tekabül ederken, harcadıkları enerjinin her bir katresi de bir alt-birimini oluşturdukları global yapının basit yeniden üretimine giderek, söz konusu yapının değişmeksizin süregitmesini, yani tarihsiz kalmasını sağlamış olmaktadır. İnsan dışındaki canlıların belki de milyonlarca yıldır sürekli devinim ve değişim içinde bulunmaları; buna karşılık, bu devinim ve değişimlerin, doğal düzenlilikten farklı bir düzenliliğin varlık kazanmasına yol açmayıp, tam tersine aynı ve tek bir düzenliliğin, yani doğal düzenliliğin hiç mi hiç değişmeksizin geçerliliğini sürdürmesine tekabül ediyor olmasının kaynağında bulunan şey ise, söz konusu canlıların 'içlerinden geldiği gibi' davranmaları, yani kendi nesnel belirlenmişliklerinin mutlak/birebir bir uzantısı olarak varolmalarıdır: yaptıkları her şeyi, oldukları şeyin zorunlu bir fonksiyonu olarak yapmaktadırlar. Şöyle de söyleyebiliriz: köpek havlarken ya da eşek çifte atarken aslında bir şey yapıyor değil, zoo-fizyolojik belirlenmişliği ile o anda karşı karşıya bulunduğu dış koşulların résultante'ı (bileşkesi) niteliğindeki bir devinimde/davranışta bulunmaktadır.

Köpeğin havlaması ya da eşeğin çifte atması bu canlıların 'yapmak'ı değil, 'olmak'larının devinimsel bir tezahürüdür. İnsan ise, yaparak olmuştur. Bireyin özgürleşimi türünden söylemler aracılığıyla 'içinden geldiği gibi'liğin, 'olduğu gibi'liğin, 'özüne sadık kalma, özüne dönme'nin, 'özünü, kendisini ortaya koymada sınır tanımama'ın yüceltilip, insanların kendi kimliklerini kendileri dışından verilmiş/belirlenmiş boyutlarına -***ne'lik***lerine- öncelik/ağırlık verecek şekilde yeniden tanımlamalarının, bu yönde/temelde davranıp örgütlenmelerinin teşvik ve takdir gördüğü bir düşünce ortamı ile Yeni Dünya Düzeni teorisyenlerinin insanı tarihsizleştirme, tarihi de öznesizleştirme özlem ve projeleri arasında içsel bir bağ vardır.

İnsan, -hayvanın yapabildiği tek şey olan- olmak'ına göre yapmak'ı, üstelik de özgürleşme adına ön plana çıkarttığı ölçüde, kendi kendisinin (nesne yanının) basit yeniden üretiminin ötesine geçemez; yani, tarihin öznesi olmaktan uzaklaşıp 'Tarihin Sonu'nu getirirken, kendisine zemin oluşturan, dolayısıyla kendisinin bir fonksiyonu durumunda bulunduğu global düzenliliğin (Yeni Dünya Düzeni'nin) inşa ve bekasına katkıda bulunur hale gelmiş olacaktır.

Kapitalist emperyalizmin, insanları 'free, libre' anlamında özgür bireyler=serbest hayvanlar gibi davranmaya ikna etme yolları ideolojik plandaki post-modern saldırılardan ibaret kalmayıp, teori-pratik bütünlüğünü yine post-modern bir özgürlükçülük(!) doğrultusunda ters yüz edip pratik-teori bütünlüğü şeklinde devrimsel bir değişikliğe uğratan çeşitli uygulamaları da kapsar: kendi koydukları gelişmişlik ölçütlerini yakalaması, yine kendilerinin dayattığı gelişme model ve yollarından dolayı hiç bir zaman gerçekleşemeyecek olan ülkelerde, önce kendi adamlarına/'boy'larına darbe yaptırtıp baskı rejimleri kurdurturlar; sonra da "işte bakın az-gelişmiş ülkelerde demokrasi kalıcı olamıyor, hep darbeler oluyor, o yüzden de gelin önce gelişin, bunun için de, nasıl gelişilir onu bizden öğrenin" diye kitaplar yazdırtıp Nobel'leri toplar/toplattırırlar. Demokrasi, ekonomik kalkınmışlığa bağlı olduğuna göre, insanlar demokrasiyi gerçekten istiyorlarsa, önce ekonomik kalkınmayı, bunun için de yatırımı, yatırım için tasarrufu, tasarruf için de yememeyi başarmak zorundadırlar ki, ülkelerin kalkınıp demokrasiye kavuşmalarını kimlerin engellediği, global refah ve mutluluk yolunda insanlığın önünü kimlerin kesip, bir türlü barış, huzur ve istikrara kavuşulamamasından kimlerin sorumlu, dolayısıyla nerede görülürlerse anında başı ezilmesi gereken hainlerin kimler olduğu da işte tam tamına bu noktada ortaya çıkar: "açız" diye haykıranlar; zira "açız" diye bağırıyorlarsa, demek ki bugün yediklerinden de daha azını yemeye razı olmaları gerektiğini hâlâ öğrenememişlerdir.

Burada artık şunu söyleyebiliriz ki, insanın ancak tarih üretmekle beşerî varlık anlamında insan haline geldiğini de dikkate alırsak, ancak ve ancak insanın tarihin öznesi olmaktan çıkması ölçüsünde inşa edilebilecek olan Yeni Dünya Düzeni, insanı kendi varoluş ilkesinin, yani 'yapmak'ın uzağına yerleştirme konusunda, yem'in (arpa, kemik vb...) hem çeşit, hem de miktar açısından bol ve cazip olduğu yerde hayvan-gibileşmeyi teşvik etmeye ağırlık verirken, yemin kıt olduğu yerde de en kısa yolu, yani doğrudan doğruya 'insan'ı, bunun için de 'yapmak'ı yasak etmeyi, insanın 'yapma'sını önlemeyi deneyecektir. Başka bir anlatımla, kapitalizmin metropol ülkelerinde insanlar çok çeşitli 'olmak'lar temelinde 'yapmak'ın uzağına çekilirken, pariferideki insanlara 'yapmak' yasak edilecektir. Oysa insan daima bir iş yaparak insan olmuştur. Davranışları kendi belirlenmişliğinin ve/veya başkalarınca belirlenmiş bir işin işlevi durumunda bulunduğu ölçüde o insan artık bir iş yapmıyor demektir; sadece belirli bir işlevi yerine getirmekte olup, bu haliyle de belirli bir mekanizmanın işletilmesinde, kendi dışından belirlenip kotarılmış belirli bir düzenliliğin yeniden üretilmesinde görev almış canlı bir enerji kaynağından başka bir şey değildir.

İnsan'ı yapmaz hale getirmenin en kesin yolu tabiî ki onu öldürmektir ama, bu arada devletlere millet, patronlara işçi, tüccarlara da müşteri/tüketici gerekmektedir; işte o yüzden de öldürmek şeklindeki nihaî çözüm, ancak insanların millî, ekonomik ve ticarî açıdan taşıdıkları değerle ters orantılı bir sıklık ve yoğunlukla başvurulacak bir yol olarak kalacaktır. Yaşayan insanı 'yapmak'ın uzağında tutmanın en iktisadî yolu ise, onu 'olmak'ına indirgemektir. İşte tam bu noktada da, marka, takım, star vb... fanatikliğinden din, mezhep, tarikat, etni, yöre ya da cinsiyet/cinsel tercih vb... temelindeki şovenizmleri, her türlü irrasyonel tutkunluğu, bireyin bir değer olarak yükselmesi ve kendi özünü-ruhunu yeniden keşfedip onun dinamiği doğrultusunda özgürleşmesi şeklinde sunup yücelten post-modern yaklaşımların Yeni Dünya Düzeni'yle ne denli or-

ganik bir bağlantı içinde ve ideolojik bir işlev taşımakta oldukları da bir kez daha açıklık kazanır.

'Olmak'ın ön plana çıkması ölçüsünde bireyin tek 'yapmak'ı, olduğu şeyi ne kadar iyi olduğunu göstermekle sınırlanmış olacaktır: sadece 'olmak'ından ibaret olan bir varlık, diyelim bir köpek (ve bütün köpekler) sadece havlar, havlamakla yetinir; tutup da 'köpeklik'i, yani köpek 'olmak'ı bir değer; buradaki 'olmak'ın, yani olduğu şeyin bir fonksiyonu durumundaki 'havlamak'ı bir erdem; en iyi havlayan 'olmak'ı da bir ideal haline getirmez. 'Olmak'ına sarılıp bütün yapmak'ını ona endeksleyen bir insanlar dünyası ise, her şeyi, hem olduğu şeyin en iyi, hem de o şeyi en iyi kendisinin olduğunu göstermek/ispatlamak üzere yaparken kendi kendisinin basit yeniden üretimi temelinde cehennemî bir yarış ve mücadele içinde kendilerini kaybetmiş bir yalnız ve tarihsiz bireyler dünyası olacaktır. Burada artık, her türden hayvanın hem kendi türünün diğer bireyleriyle, ama bu arada diğer bütün türlerle de sürekli üstünlük mücadelesi içinde bulunduğu bir 'hayvanlar alemi'yle, daha doğrusu bir 'fanatik hayvanlar alemi'yle karşı karşıyayızdır adeta; "adeta" diyoruz, zira böyle bir şey hayvanların değil, ancak insanların işi olabilir.

Globalleşmiş serbestlik düzeninde, yoksul periferi olmazsa zengin metropoller de olamaz; devlet ise bizatihi, herkesin herkese ve her şeye eşit uzaklıkta bulunmasını engellemek üzere vardır. Bu durumda, insanları hayvan-gibilik sarmalına çekebilmek üzere herkese gerek miktar, gerekse çeşit zenginliği açısından eşit ölçüde yem sunulamayacağı açıktır. Bu ise, insanları 'yapmak'tan uzaklaştırıp tarihin öznesi olmaktan çıkartmak üzere 'olmak'ı cazip kılmaya ayrılacak kaynakların ülke, sınıf ya da yöre/etni temelindeki sınırlılığı ölçüsünde 'olmak'a teşvikin yerini 'yapmak'ı yasaklamanın alacağı anlamına gelir. Burada söz konusu olan, insanların şunu ya da bunu yapmaması değil, doğrudan doğruya 'yapan' bir var-

lık olmaktan çıkartılmasıdır: tarihin sonu ancak öyle gelmiş olacaktır. Böyle bir şeyin ise, klasik baskı rejimleri aracılığıyla, bilinen polis devleti yöntemleriyle gerçekleştirilemeyeceği açıktır. Terör Devleti de, işte tam tamına bu noktada ortaya çıkar ve bu devletin kendi kendisine biçtiği misyon da,-kapkara bir ironi olarak- 'terörle mücadele'dir: devletin içteki ve dıştaki tasarrufları arasında terörle mücadele adına yapıldığı iddia edilenlerin ağırlık kazanması ölçüsünde, yönetme gücünü teröre dayandıran bir rejimle karşı karşıyayız demektir.

Yeni Dünya Düzeni, merkezden periferiye doğru gidildikçe artan bir oranda terör rejimlerine muhtaçtır ve bu kesinlikle bir tesadüf değildir. Yine tesadüf olmayan bir husus daha vardır ki, o da bu terör rejimlerinin kendi meşrûluklarını büyük ölçüde 'terörle mücadele' temelinde kurmalarıdır. Yazımızın taa en başlarında söylediğimiz gibi "belirsizlik, insanı doğrudan doğruya dehşete düşürmez ama, bu belirsizliğin, yani bizim tarafımızdan yaşanan belirsizliğin bizim dışımızdaki birileri tarafından belirlendiğini biliyor ya da öyle olduğunu düşünüyor olmak kadar da insanın terorize olmaya, dehşete düşmeye hazır ve yakın olduğu hiç bir durum da yoktur". Terör ise, belirli bir fiil kategorisi temelinde tanımlanması mümkün olan bir olgu değildir. Bu durumda, rejimin tasarrufları 'terörle mücadele' temeline oturtulduğu, hele ki terör, başlı başına ayrı bir suç kategorisi, hem de verilecek cezanın ve de infaz koşullarının ağırlaştırılmasını öngören bir suç kategorisi olarak tanımlandığı ölçüde, devlet erkini kullananların eline adeta açık bir keyfîlik çeki de verilmiş olur: terörün belirli bir fiil temelinde net ve kesin bir biçimde tanımlanabilir olmaması, ister istemez suç ile fiil arasındaki bağın iyice gevşek, dolayısıyla da esnek ve her tarafa çekilebilir olması sonucunu verecektir. Bu durumda, bir yandan hemen hemen her fiil pekala terör suçu addedilebilir hale gelirken, diğer yandan da, belirli bir fiilden kalkılarak doğrudan tanımlanabilir olmayan bir suç kategorisinin varlığı, ister istemez herhangi bir fiil-

den bağımsız olarak önce suçlunun belirlenip, yani birilerinin önce terorist ilan edilip, sonra da onların her yaptığının -sırf onlar yaptığı için- terör suçu addedilmesi türünden uygulamalara sözde bir yasallık zemini hazırlar.

Suçun fiilden koparılmışlığı, dolayısıyla da işe cürümden değil de mücrimden başlanıyor olması ölçüsünde, terör suçu olarak nitelenebilecek hiç bir fiilde bulunmuş ve bulunuyor olmamak, suçsuzluğun değil, tam tersine teroristliğini belli bile etmeyecek kadar kurnaz, tabiî bu durumda daha da tehlikeli bir terorist olunduğunun delili olarak görülüp gösterilir hale gelebilecektir ki, böyle bir ortamda artık neyin suç, neyin de olmadığının bilinemezliği bir yana, bugün suç sayılmayan bir fiilin daha sonra suç addedilip failinin cezalandırılmasına yol açmayacağının da hiç bir garantisi bulunmayacaktır. Bu durumda artık herkes yaptığı herhangi bir şeyden dolayı ve bugün değilse bile pekala yarın suçlu, hem de terör suçlusu, yani cezaların daima en ağırını hakeden türden bir suçlu durumuna düşürülebilecektir ki, bu riski bertaraf etmenin de tek bir yolu vardır: 'yapmamak'; yani herhangi bir 'şey' değil ama, 'insan' olmamak.

İnsan, en temel ve en baştaki 'olmak'ı çerçevesinde sadece basit bir zoolojik varlık/mutlak bir canlı nesne, buna karşılık ancak ve ancak 'yapmak'ı sayesinde/yaptıklarıyla bildiğimiz anlamda insan olduğuna göre, 'olmak'la yetinerek yaşanabilen/yaşayabilmek için 'olmak'la yetinmek zorunda kalınan bir dünyada insan, esas olarak 'olmak' için bile 'yapmak' zorunda olanlar/kalanlar/bırakılanların - yani 'yapmak' kendileri için varoluşsal bir zorunluluk haline gelmiş olanların- yaptıklarıyla, yaptıkları kadar/sürece/gibi olacaktır.

'Yapmak' kendileri için varoluşsal bir zorunluluk haline gelmiş olanlar, yani daha 'olmak' düzeyinde yasaklı, oldukları 'şey' her ne ise o bile yasaklanmış, dolayısıyla eğer kendisi balık ise yüzebilmek, kedi ise miyavlayabilmek için dahi, bunların dışında/

öncesinde/ötesinde başka bir şeyler daha yapmak zorunda kalan, tabiî, böyle yapmakla da ister istemez kendi kendisinin basit yeniden üretiminin ötesine geçerken, kendi kendisini de kendi dışından/öncesinden hazır/verili/belirlenmiş olarak bulduğu nesne yanından daha geniş, dolayısıyla kendisinin özne'liğini de içeren bir varlık haline getirip tarihin öznesi haline de gelmiş, dolayısıyla tarihi öznesiz olmaktan çıkartıp tarihin sonu oyununu bilerek ya da bilmeyerek bozmuş olacak olanlar: onların savaşı, 'olmak' için, dolayısıyla 'olmamak'a karşı bir savaş olması açısından, aslında varlığın yokluğa, yaşamın da ölüme karşı direnmesi olarak, biz yaşayanların tümünün ortak davasıdır.

TERÖR VE İRTİCA ÜZERİNE(*)

İnsanı insan yapan/insana yaraşan/insanın layık olduğu hemen her şeyin yasa-dışı ilan edildiği bir ülke: insanlar yasaklı değil, doğrudan doğruya, İnsan yasak; İnsan yasa-dışı. Bu durumda yasaları hakim kılmanın tek bir yolu var, o da ülkeyi insansızlaştırmak; manen ya da maddeten, ama mutlaka. Geriye kalacak olan ise, onbinlerce cansız, milyonlarca da ruhsuz beden; tabiî bir de bütün bu felaketlerin, ilk/baş değilse de nihaî sorumlusu 12 Eylül'ün, -yargılanmayan da değil, yargılanmaları doğrudan doğruya Anayasak-darbecileriyle, bunların taşeronluğu sayesinde, ellerini -güya- hiç kirletmeden, bir yandan hayallerindeki Şili'yi burada, hemen ayaklarının altında bulüverirken, bir de üstelik demokrasi abideliğine terfi ediveren gerçek mimar ve müteahhitleri. Ama yine de, "yaşasın çok partili parlemanter demokratik rejim" ve de tabiî ki "kahrolsun bölücü terör ve irtica".

Terörün ne olduğunu çok iyi biliyorum ve de lanetliyorum. Terör, siyasî amaçlarına ulaşmak amacıyla insanları dehşete düşürmek, dehşet içinde tutmak suretiyle paralize etmek, yani kendi hedeflerini formüle edip bu yolda mücadele vermekten aciz bir felçli haline getirmektir. Ne zaman, ne yüzden başına neler gelebileceğini bilemeyen insan, terorize edilmiş insandır; insanları bu hale getiren de teroristtir: değil binlerce 'faili meçhul', bir tek 1402 uygulaması bile binlerce insanı terorize edebilir ve etmiştir de.

(*) Aynı isimli yazı(kısmen), **Ülkede Gündem Gazetesi**, 24 Mart 1998

'Faili meçhul'lerin failleri tabiî ki teroristtir ama, günümüzdeki anlamıyla ilk ve baş terorist doğrudan doğruya Amerikan devletidir: istediği birey, grup, örgüt ya da devleti istediği anda terorist ilan eder ve de terorist ilan edilen gerçek ya da hükmî kişi, o andan itibaren hiç bir hakkı bulunmayan, mevcut ve mümkün hukuksal statülerden hiç birine girmeyen bir varlıktır artık; yani her şeye müstahak, dolayısıyla terörle mücadele ettiğini söyleyen için de her yol mubah, her şey meşrû.

Terorist (olduğu iddia/ilan edilen) eğer bir devletse, bu demektir ki, savaş falan ilan etmeye gerek kalmaksızın toprakları üzerinre müdahalede bulunulabilecek, sivil yapılarından sığınaklarına her bir yeri bombalanabilecek, yani savaş hukuku çerçevesinde dahi muhatap olarak kabul edilmeyecektir. Birey bazında ise, terorist (olduğu iddia/ilan edilen) ne vatandaştır, ne de dış düşman; ne tutukludur, ne de savaş tutsağı; dolayısıyla aynı anda hepsi olabilir, daha doğrusu hepsidir: terorist, düşman olarak öldürülür, vatandaş olarak da ele geçirilir; yani terorist, genel olarak ölü ele geçirilendir; ya da ölü olarak ele geçirilen her kim ise, terorist işte odur.

İrtica nedir? Onu ise hiç bir zaman tam olarak bilemedim ve de bilemeyeceğim ama, bu demek değildir ki, "irtica geldi geliyor" diye neler yapıldığını, kimlerin neler yapmak istediğini de bilmiyorum. İrtica, kelime anlamı itibariyle geriye dönüş demek. Mürteciler nereye, hangi 'geri'ye dönmek istiyorlar? Gerinin karşıtı ileri ve de, diyelim verilmiş sendikal hakları geri armak mı ileri: insanlara mürteci denilip irtica tehlikesinden bahsedilirken neyin kastedildiğini ne kadar bilemesem de, en büyük geri dönüşlerin, yani mürteciliğin sözde ileriliklerin arkasına saklanılarak yapıldığını çok iyi biliyorum.

Hemen aklıma gelen bir örnek, hem de oldukça eskilerden: kadınlara oy hakkı verilir verilmez, artık kadın-erkek ayrılığı yok deyip kadın dernekleri kapatılıyor. Tabiî aklıma geliveren bir tek bu değil: yükselen emekçi/memur eylemliliği, yoğunlaşıp kararlılaşan

demokratik hak talepleri ve, en azından emekçiler nezdinde inandırıcılığını yitirmeye yüz tutmuş 'terörle mücadele' bahanesine yedek bir bahane bulma/icad etme ihtiyacı; tabiî hep, oligarşinin muhtaç olduğu sıkı düzeni/yönetimi meşrûlaştırabilmek için. Ayrıca, iktidarını sürdürmek açısından silah desteğine muhtaçlığı ölçüsünde oligarşinin kendi silahlı kanadının bürokratik niteliğinden kaynaklanan fantazmagorilerine (hayalet/hortlak oyunu) giderek daha fazla inanırmış gibi yapıp onların fantezilerine daha fazla bir serbestlik alanı tanımak zorunda kalacağı da akıldan çıkartılmamalıdır.

Vakıa, şu da var ki, insanların ileri gitme olanakları ellerinden alınıp bu yoldaki umutları söndürüldüğü ölçüde, daha iyi bir gelecek için referans noktalarını gerilerde/geçmişteki hayalî bir cennete, idealize edilmiş bir asr-ı saddet'e taşıma eğilimleri güçlenirken, bu yolda istismar edilme ihtimalleri de ister istemez artacaktır. Ancak, tarih hiç bir zaman istediğimiz noktadan başlamak üzere yeniden yaşanılabilir olmadığına göre, gerçekte hiç bir zaman geriye de dönülemeyecek, geriye döndüm diye yaşanılacak olan ise, yaz sıcağından bunalıp da çareyi geçmiş aylardan hayal meyal anımsadığı kış uykusuna yeniden -ama bu defa Temmuz ya da Ağustos ortasında- yatmakta arayan ayınınkinden daha fazla başarı şansı bulunmayan bir deneyim olacaktır.

Mutlak anlamda bir irticanın, yani geçmişte yaşanmış belirli bir dönem ve düzene gerçekten geri dönmenin olanaksızlığı bir veri iken, mürteciliğin de ancak göreli olarak, yani ancak 'ileri' olana göre tanımlanabileceği, söz konusu göreli mürteciliğin mümkün olan en uç noktasının ise mutlak bir immobilizm, yani hareketsizcilik, tarih-dondurmacılık olacağı açıktır. Kendi varlıksal/bünyesel özellikleri itibariyle böylesi bir immobilizmden yana olup mürteciliğin en uç noktasında yer alması mümkün olan yegane toplumsal grup ise bürokrasidir; ister dinsel (kilisesel) olsun isterse laik, ister askerî olsun isterse sivil ya da ister partisel olsun isterse sendikal.

Elinden gelse -ve de kendi açısından çok haklı olarak- bütün toplumu klasörler halinde kataloglayıp bütün zamanlar için bir defada kendi çekmecelerine kilitleyecek olan bürokrasinin kendisine özgü hiç bir dinamiği bulunmadığı için, şu ya da bu ölçüde bir özerkliğe sahip olup belirli bir iktidar odağı konumunda bulunabilmesi ancak ve ancak diğer bütün toplumsal dinamiklerin önünü kesebildiği, bu dinamiklerden herhangi birinin diğerleri karşısında başat hale gelmesini engelleyebildiği ölçüde mümkün olacaktır: bürokrasi, ne denli özerk bir iktidar odağı haline gelmişse, bu konumunu koruyup güçlendirmek üzere söz konusu immobilizmi topyekûn bir ideolojiye dönüştürüp toplumun tümüne empoze etmeyi deneyecektir.

Terör, hele bölücü terör dediklerinde ise, hemen aklıma gelen "bana sağcılar/milliyetçiler cinayet işliyor dedirtemezsiniz" lafı. Bu, tam tamına bir savaş, hem de bir iç savaş ilanı: savaşın kendisi -tabiî bizler için- bizatihi bir cinayetse de, böyle bir lafı etmiş olanlar için insan öldürmenin hiç de cinayet sayılmadığı bir ortam vardır ki, o da savaştır ve bir iç savaş ilanı kadar bölücü hiç bir şey olamaz.

Bu, bölücü terör tabirinin 'bölücü'sünün aklıma getirdikleri; ama bu tabirin bir de terör unsuru var: Taksim'deki 1 Mayıs, Beyazıt'taki 16 Mart, Bahçelievler'deki ev-içi katliamları terör değilse başka hiç bir şey terör olamaz. Nerede bu cinayetlerin failleri? Biz zaten biliyorduk ama, devletin kendisi de açıkladı, pek çoğu devlet hizmetinde ya da bulunmuş. Cevdet Sunay da, kalbî takdirlerini sunmuştu bu canilerin ilk tertiplerine; kendilerinden 'devlete yardımcı olan çocuklar' diye söz ederek. Şimdi de "Türkiye onlarla gurur duyuyor" ve bu sloganı atanlar terörü övmek, teröre destek ve teşvikten yakalanıp cezalandırılmadıkları sürece, terörle mücadele edilmiyor, tam tersine, teroristler -himaye edilmenin de ötesinde- ödüllendiriliyorlar demektir. Ve, gerçekten de öyledir, hem de bir kaç kötü niyetlinin öznel tercihi olarak değil, nesnel bir zorunluluk

olarak, yani eşyanın tabiatı icabı; zira, aynı zamanda emperyalist de olmaksızın kendi varlıklarını sürdürmeleri zaten mümkün olmayan kapitalist metropollerin taşradaki temsilcisi durumundaki komprador rejimler çerçevesinde, liberalizm ancak bir faşizm olarak vücut bulabilir ve her faşizm de mutlaka ve mutlaka insanları terorize ederek varlığını sürdürebilir: teroristler bu tür rejimlerin en has evlatları, en vazgeçilmez unsurlarıdır.

Bu devlet Çatlı'larından, Yeşil'lerinden, Ağca'larından vazgeçemez; zira ne onlar birer arızî vaka, ne de onları destekleyen, yetiştiren, kullanan ve himaye edenler birer çürük elma, tam tersine düzenin temel direkleridir ve bu bakımdan da ortalıkta dolaşan 'lider'ler arasında en harbîsi yine de Tansu Çiller'dir, açıktan açığa "devlet için kurşun atan da, yiyen de haysiyetlidir" demiş olması açısından. Tabiî bu arada şunun da vurgulanması gerekir ki, kapitalist metropollerin yer yer ve/veya zaman zaman ve genellikle de sosyal-demokratlar marifetiyle hiç değilse pembemsi bir renge bürünebilen liberalizmleri ile periferik kapitalizmlerin ya koyu kahverengi ya da doğrudan doğruya kapkara faşizmleri 'siyaset bilimi'nin göstermek istediği gibi iki ayrı dünyanın rejimleri, iki farklı 'siyasal kültür'ün tezahürleri değil, tam tersine aynı bir bütünün -sadece mütemmim de değil- birbirlerini üretip besleyen, birbirleri açısından zorunlu cüzleridir: metropolün kadife eldiveni periferinin işkencehanelerinde dokunur, daha doğrusu oralarda dokunduğu için/sürece/ölçüde kadifedendir ve de globalleşme adı verilen süreç, periferinin de giderek metropolleşmesi yönünde değil, tam tersine her yerin periferiye, periferinin de giderek salt bir işkencehane/cinayethaneye dönüşmesi yönünde işleyen bir süreçtir.

'BİLGİ ÇAĞI/TOPLUMU' MASALI(*)

'Bilgi toplumu' terimi içindeki 'bilgi' sözcüğü, 'information'a karşılık olarak kullanılmış (société d'information, informatics society). Oysa, bilgi kavramı dilimizde, Batı dillerindeki 'connaissance, knowledge' sözcüklerine denk düştüğü gibi, 'information' da söz konusu terimler çerçevesinde doğrudan doğruya 'malumatdar/haderdar hale gelme/kılınma' gibi bir anlam taşımaktadır.

Bu arada bir parantez açıp şunu da belirtelim: dili, sözcüklerin kök-dilleri/etnik kökenleri temelinde ele alan tasfiyeci/ırkçı bir yaklaşıma kendisini kaptırmış olanlardan olsaydık, dil dağarcığı, dolayısıyla da kavramlar dünyası itibariyle 'haberdarlık/malumatdarlık'tan yoksun bir canlı olarak bu noktadan sonra söyleceklerimizi düşünüp söylemek bir yana, 'bilgi toplumu' terimini problematik bir unsur olarak görmemiz, burada bir problem olduğunu algılamamız, bırakın problemi, en basitinden/kabasından bir dil/çeviri yanlışı bulunduğunu hissetmemiz dahi mümkün olmazdı.

Bilgi çağı, bilgi toplumu; hem sahtekarlık, hem de cahillikle malûl bir tabir, daha doğrusu, bir türkçeleştirme. Gerek kendisinden beslendiği, gerekse kendisini beslediği eğilim ise, kolaycılık, hazıra konuculuk, yani bilinçli çaba göstermekten, emek harcamaktan imtina; ki, bu da, doğrudan doğruya insanlıktan istifa; zira, "la société, c'est le travail": yani, toplum (toplumsal gerçeklik; beşerî

(*) Bir Diğer Masal: 'Bilgi Toplumu', in Komprador Rejimin Anatomisi (2. baskı), Maki Basın Yayın, 2000, Ankara

gerçeklik; insanı bildiğimiz anlamda insan yapan beşerî yanı/boyutu) emektir, iştir, çalışmadır (Saint-Simon); kısacası, beşerî varlık alanı, insanın kendi dışından verili/hazır bulmayıp da, kendi ürettiği, kendisi ürettiği takdirde varlık kazanan bir alandır.

Bilgi çağı, bilgi toplumu; Özal'ın Cross marka kalemi; hani şu, televizyonda 'icraatın içinden' milletin gözüne soktuğu kalem; kalbin üzerinde değil de dış göğüs cebinde taşınan kalem; kravatın kendisi değil de, kravat iğnesi misali, daha ziyade bir takı; erkek süs eşyası; Amerika'ya biatın sembolü/rozeti adeta -en son, Karayalçın'ın elinde görmüştüm, tabiî televizyonda-; genellikle altın veya gümüş kaplama: isterse kaplama değil de som altın veya gümüş olsun; bütün bunlar kaleme hakaretmiş gibi gelir bana hep; sanki kalem olarak, yani kendisi olarak, aslî fonksiyonu itibariyle eksik/özürlü, dolayısıyla, o haliyle taşınmaya değmezmiş de, kalemliğiyle doğrudan ilişkili olmayan dışsal bir unsurun kendisine eklenmesiyle değerli kılınmaya çalışılıyormuş gibi bir durum. Otomobil sergileri... pardon!, 'auto show'larda da, yarıdan az çıplak, ama dardan da sıkı kıyafetleriyle arabaların üzerine iliş(tiril)miş manken kızlar; burada da, arabaya hakaret gibi bir şeyler var aslında; altın değil de et kaplama: bir arkadaşım, o zamanlar CSO'da viyolonist, İstanbul'dan gelmiş şarkıcı bir kıza beni doçent diye takdim etmişti de, daha tam tamına düz bir asistanken, sanki düz Kadir olarak tanıştırılmaya değmezmişim gibi, üstelik de bana kıyakçılık yapıyormuş havasıyla; adamla bir daha ne görüştüm, ne de konuştum, aşağı yukarı yirmibeş yıl oluyor.

Bilgi çağı, bilgi toplumu: entrensek değerlerin inkarı; herhangi bir şeyin kendisinden doğan, kendi içinde taşıdığı değerlerin gözden düşmesi, kaale alınmaz/ hesaba katılmaz/peşine düşülmez hale gelmesi. Tabiî bu arada "Türkiye'nin dışa açılması bayağı geç oldu, ama neyse ki, bilgi çağında oldu da, illaki sanayileşeceğiz diye bir sürü sosyal ve ekolojik tahribatı yaşamaktan kurtulduk" diyen Özal dönemi siyaset'bilim'cileri, iktisatçıları, ikinci Cumhuriyet doç'ları, prof'ları... ve benim özbeöz bir yakınım, yine bir onbeş

yıldır görmediğim; bütün gününü Sakarya Caddesinde tapu dairesiyle vergi dairesi arasında, sokakta, çay ocağı ya da kahvede her konuşulana kulak kabartıp, kimin malı-mülkü üzerinde haciz var/haciz gelmek üzere ya da adam satış yapacak da haczi kaldırmak zorunda, sonuçta acilen nakde ihtiyacı var; onu öğrenmeye, bunlardan 'haberdar' (enforme <=enformasyon=information) olmaya çalışarak geçiren; tabiî, ya adamcağızın evini/dükkanını/arsasını ucuza kapatmak ya da yüksek faizle para vermek üzere.

Bilgi çağı, bilgi toplumu... Hinlik şurada ki, bilgi sözcüğü, bilim, bilim adamı, bilgin, bilge ile aynı aileden, onlarla aynı çağrışım çerçevesine dahil; yani prestijli bir kavram; oysa burada peşinde olunan şey, hasbî bir tecessüsün fonksiyonunda belirlenmiş kesinlikle değil; tam tersine, ya spekülasyon, ya manipülasyon, ya gabin, ya muhbirlik ya da şantaja yönelik menhus bir haberdarlık; daha doğrusu, ilk ve/ya da tek haberdar olma rantı. Ancak mesele sırf bu değil: şu da bir vakıa ki, ülkemin kafası koparılmış, 12 Eylül'le; baş olsunlar diye ortaya salıverilenlerin ise ne ruhu, ne zihni, ne de dili, insanın bilgi'de aktif özne, enformasyon karşısında ise, taa içinden, yani ruhundan/beyninden biçimlendirilmiş bir nesne konumunda bulunduğunu ayırt/ifade etmeye müsait; hele vitrindekilerinin çoğu tarzan, Amerikan cangılından devşirme; kendi dilini bilmeden dil öğrenirim/öğrendim sanmış, tabiî dil diye de İngilizce'yi: anadilini bilmeyen, yabancı dil ne kadar öğrenebilirse; anadilini bilmek, dil değil konuşmayı bilmek olduğuna, konuşabilmek de insan olmanın temel bir fonksiyonu olduğuna göre, ne kadar insan olabilirse!..

Evet, 'bilgi toplumu'nun 'bilgi'si, enformasyon'a karşılık olarak kullanılmaktadır ve de enformasyon, kendisini edinenden tümüyle bağımsız olarak, onun herhangi bir katkı ve katılımı kesinlikle söz konusu olmaksızın üretilip biçimlendirilmiş bir bilgiye tekabül eder: enformasyon, bir bakıma, ***kullanıma hazır*** (konfeksiyon ürünü) bir bilgidir. Ancak, her ***kullanıma hazır***lık, kullanıcı-

dan tümüyle bağımsız olarak, tümüyle onun dışından hazırlanmışlık, yani üretilip biçimlendirilmişlik de demektir: buradaki ***kullanıma hazır***lık'ın da, kullanıcıya/alıcıya sağladığı kolaylığın bedeli, enformasyon alıcısı/kullanıcısı ile enformasyona konu olan realite arasında mutlak bir kesiklilik, yani bu ikisi arasında karşılıklı bir dışsallık bulunduğunun peşinen kabul edilmesi, dolayısıyla da, söz konusu realitenin, alıcı/kullanıcı tarafından üzerinde müdahalede bulunulması ontolojik olarak olanaksız bir aşkınlık konumuna oturtulması olacaktır.

Her enformasyon, kendisine itibar edilip kullanılabilir bir bilgi olarak kabul edildiği andan itibaren, sadece bir malumat/haber olmanın ötesine geçip, aynı zamanda bir talimat niteliği de kazanmış olur. Bu konuda en sıradanından bir örnek verecek olursak, herhangi bir tren garında, diyelim İstanbul Ekspresinin hangi saatte, hangi peronun kaçıncı yolundan hareket edeceğine dair enformasyon bürosundan ilan edilen/verilen bilgi/malumatın, aslında, herhangi bir yapıştırıcı tübünün üzerinde yazılı olarak bulunan kullanım talimatından hiç bir farkı bulunmadığını hatırlatabiliriz; tabiî, bu trene binecek olanlar açısından...

Enformasyonun dilimizdeki mümkün bir diğer karşılığı, yani 'haber' kavramı temelinde söyleyebilecek olduklarımıza geçmeden önce, hemen şunu da belirtelim: bir enformasyon/bilgi/malumat, talimat işlevi de kazandığı durumda, talimatı veren, söz konusu talimat uyarınca davrananlar üzerinde şu ya da bu ölçüde belirleyicilik kazanmış olur ki, bu da, enformasyon kaynağı ile enformasyonun muhatabı arasında, tabiî ki kaynak leyhine, bir egemenlik ilişkisi kuruluyor demektir. Alıcı, söz konusu enformasyonu kendisi için işlevsel olarak görüp kabul ettiği ölçüdeyse, buradaki egemenliği kendisi üzerinde uygulanan bir zorlama olarak değil, fakat 'nesnenin tabiatı'ndan kaynaklanan doğal/kaçınılmaz/normal/meşrû bir durum olarak benimseyip yaşıyor olacaktır: kendisi artık, enformasyon kaynağının hegemonyası altına girmiştir.

Enformasyonun bir de haber boyutu vardır. Bu boyutu itibariyle, enformasyonun ne gibi işlevleri olacağını ortaya koymak içinse, gazetecilik, daha doğrusu habercilik/iletişimcilik literatürünün belki de en klasik/bilindik örneğiyle işe başlayalım: "köpeğin insanı ısırması haber değildir ama, insan köpeği ısırdımıydı, işte bu haber olur". Evet, insanın köpeği ısırması gerçekten haber olur, hem de her zaman, her yerde ve de herkes için; ama, bir tek kişi hariç: bu işi yapan, yani köpeği ısıran kişi. Ya da örneğimizin, sadece failin değil, aynı zamanda mefulün de insan olduğu bir versiyonunu, diyelim bir hocanın öğrencisini ya da öğrencinin hocasını sınıfta ısırdığını düşünelim. Böyle bir şey de gerçekten herkes için bir haber niteliği taşır ama, bu defa iki kişi -gerek ısıran, gerekse ısırılan kişi; yani hem fail, ama aynı zamanda hem de meful- hariç...

Haberdarlık, haberdarı olunan şey (olgu, olay, durum...) her ne ise, tam tamına işte o şeyin dışında yer alıyor, o şey içinde ne fail, ne de meful olarak yer almıyor olma ön koşuluna bağlı olan bir durumdur. Tabiî bu arada, bir de olayın doğrudan tanıkları varsa, onlar için de: öğretmen öğrenciyi ısırdığında sınıfta bulunan diğer öğrenciler için de bu olay bir haber niteliği taşımayacaktır. Kısacası, hangi durum ya da olay söz konusu olursa olsun, insan eğer fail, meful ya da tanık durumunda ise, kesinlikle 'haber'dar konumunda bulunamaz; dolayısıyla, 'haber'darı konumunda bulunduğu hiç bir olay ya da durumun da kesinlikle ne faili, ne mefulü ne de tanığı olabilir. Ancak bu, ontolojik olarak böyledir ve de ne ontolojik ile epistemolojik aynı ve tek şeydir; ne de epistemolojik doğrudan doğruya ve mutlak bir birebirlik içinde ontolojik tarafından belirlenir diye bir şey vardır -ki, öyle olsaydı ne bilime gerek, ne de ideolojilere/propaganda ve manipülasyonlara yer kalırdı: insan, fail ya da meful durumunda olup da, pekala bunun bilincinde olmayabilir. Tanıklık ise, adı üstünde, zaten doğrudan doğruya ve de tümüyle tanımaya bağlıdır: duyuların, duyumladıklarımızın tanımını da veriyor olmadığı bir veri iken, insanın da duyumladıkları arasından ancak tanımını bildiklerini/yapabildiklerini tanıyıp tanık konumuna geçebileceği açıktır.

Bu tespitlerin ardından, artık şunu da söyleyebiliriz: insan, bulunduğu konumu 'haber'darlık konumu olarak tanımlayıp, kendisini de 'haber'dar olarak tanıyıp bildiği ölçüde, artık her şeyin kendi dışında olup bittiği -ne fail olarak sorumlu, ne meful olarak tepkili, ne de tanık olarak müdahil olduğu- bir dünyada yaşamaktadır; daha doğrusu bir yanda böyle bir dünya vardır, diğer yanda da -kendisinin 'haber'darlık konumunu veri almışlığı ölçüsünde- oyunun oynandığı sahnede yer alması ontolojik açıdan olanaksız bir seyirci olarak kendisi.

Bu insanı şöyle resmedebiliriz: her birinin kulağında bir kulaklık ve her birine, aynı ve tek bir merkezden, "bak, şurada birileri galiba bir oyun sahneliyorlar; istersen git bir göz at" türünden bir iletide bulunulan, dolayısıyla her biri bütün diğerlerini/onların oynadığı oyunu/sergilediği gösteriyi seyredebilmek üzere habire devinirken/devinmekle bilmeden gösterinin bizatihi kendisini oluşturan, seyircisi olduğunu sandığı tiyatronun bedavadan oyunculuğunu da yapan, üstelik sahneye konulan oyunda tek bir rol, yani 'oyun seyrettiğini sanan oyuncu' rolü bulunduğuna, kendisi de işte bu tek -dolayısıyla da, oyunun/tiyatronun/kumpanyanın varlığı ve devamı açısından zorunlu- rolü oynadığına göre aslında en aslî ve en vazgeçilmez unsuru durumunda bulunduğu oyuna, kendisini seyirci zannettiğinden dolayı hiç mi hiç karışmamakla rejisörün işini olağanüstü kolaylaştırıp başarısını da mutlak kılan zoo-antropolojik antite(kendilik, zatiyet)lerden herhangi biri.

İşte size tam tamına, Yeni Dünya Düzeni açısından ideal insan/insanlara ideal diye sunulan insan modeli: 'özgür ve bağımsız birey'. Bir kendisi vardır bu Dünya'da; bir de kendileriyle aynı oyunda, aynı sahneyi, üstelik aynı rolü paylaşmanın da ötesinde aynı reji(y/m)e tâbi olarak devindiğini, varolduğunu idrak edemediği, daha doğrusu aynı ve tek bir reji(m) tarafından, o reji(y/m)e tâbi olduklarından ve her biri kendisini ve salt kendisini oyun dışı sandığından dolayı, hiç biri belirli ve aynı tek bir senaryodaki yine tek ve

aynı bir rolü paylaştığını bilmediği için/ölçüde/sürece tam tamına kendi roldaş/oyundaş/reji(m)daş/senaryodaş, dolayısıyla da, aslında kendisinin yegane mümkün yoldaşlarından oluşan sanal (illusoire, göz-yanılgısal) 'öteki'ler.

'Öteki'si sanal olanın 'ben'i de ister istemez sanal olacaktır; tabiî, bu durumda 'özgür ve bağımsız birey' olmak bir yana, bütün bireyselliği sadece bedeniyle, yani zoo-fizik varlığıyla sınırlı, dolayısıyla sadece zoolojik türünün 'birey'i bir 'bireyci'; zira türdeşleriyle tam tamına özdeş; yani onlarla aynı düzenliliğe ve belirleyicilikler hiyerarşisine, kısacası aynı rejime, aynı reji'nin komutlarına (talimatlarına) tâbi; ama, ortada kendisini de kapsayan bir reji(n/m)in olduğunun farkında değil; zira komutlar (talimatlar), enformasyon (malumat, haber) olarak formatlanmış; dolayısıyla reji(m) ile hiç bir davası/sorunu yok: kendisi olarak, kendisi için davranıp devindiğini/varolduğunu sanıyor, tam bir 'kendiliğinden (spontane)' 'bireysellik' çerçevesinde; ama tabiî 'kendisi için' davrandığı kesin de, 'kendisi olarak' 'kendiliğinden' davranmadığı da bir o kadar kesin: buradaki insanımız -tekrar ediyoruz- müthiş bireyci ama, sosyal-beşerî boyutu itibariyle ne denli bireyciyse aynı ölçüde de bireysellikten yoksun; bütün 'öteki'leriyle birlikte aynı oyunun aynı rolünün aynı ölçüde bilinçsiz bir figüranı/figüranlarından biri. Tek derdi, 'öteki'ler hakkında her an daha fazla ve daha ayrıntılı ve daha/en önce 'bilgi' sahibi olup sahneye en hakim olan pozisyonu kestirmek/kapmak. Oysa aslında her pozisyon (seyirci koltuğu ya da locası) sahnenin içinde, daha doğrusu sahnenin kendisi, doğrudan doğruya ve de sadece ve sadece işte bu seyirci koltuklarından/pozisyonlarından oluşuyor; ama, her bir koltukta/pozisyonda oturanın/bulunanın gözündeki/kafasındaki sahne, kendi koltuğunun/pozisyonunun dışındaki her yer. Öyleyse buradaki yegane problematik, oyunun akışına göre her an yeniden en doğru pozisyonu yakalamak; doğru zamanda, doğru yerde bulunup doğru davranışı yapmak: yaşasın -kız tavlama sanatından, halkla ilişkiler ya da işletmeciliğe- Davranış Bilim(!)leri...

Burada, hangi 'birey*si*'nin hangi pozisyonu kaptığı davranış-saldır; ama, söz konusu birey*si*'lerden her birinin, kısacası buradaki herkesi kendi dışındaki herkesi oyuncu, kendi kendisini ise oyunun/sahnenin dışında, yani seyirci/otantik birey sanıyor, dolayısıyla onlarla aynı sahneyi paylaştığını, aynı sahnede aynı oyunu aynı reji(y/m) tâbi olarak oynuyor olduğunu bilmiyor olması ve oyunun da tam tamına bu durum üzerine kurulu olup gerek oyunun devamlılığının, gerekse sahnenin bütünlüğünün işte bu düzenek sayesinde sağlanıyor olması, yapısaldır.

Bilvesile şunu da söyleyelim: 'toplumsal yapı' kavramını, yani belirli bir toplumda yürürlükte olan belirleyiçilikler hiyerarşisini teorisinin tam göbeğine oturtmayıp da işi -bireysel ve/ya da grupsal- davranışlardan başlatan, onlara odaklanan/tümüyle orada kalan her yaklaşım, oyunun ne, sahnenin neresi, neler ve kimler oyuna dahil, neler ve kimler değil, işte bütün bunları tespit edememenin/yanlış tespit etmenin ötesinde, ortada bir reji(m), yani belirli bir belirleyicilikler hiyerarşisi, dolayısıyla egemenlik ilişkileri bulunduğunu da gözden kaçırır/gözlerden gizlerken, ya nihaî/yegane belirleyiciliği bulmak üzere insan/beşer/tarih/toplum dışı metafizik veya biyo-psişik unsurlara sarılarak insanı insan-dışı'dan açıklamanın, ya da beşerî gerçekliği, biliminin yapılması olanaksız bir tesadüfler silsilesi ve/veya gerisinde hiç bir belirleyicilik bulunmayan bir 'bireysel tanrılar alemi'ymiş gibi göstermenin; kısacası, ya 'beşerî yoktur' ya da 'beşerî olanın bilimi yapılamaz'ı temel alan bir obskürantizme düşmenin dışında hiç bir çıkış yolu bulamayacaktır.

Kendi belirlenmişliğinin/güdülmüşlüğünün sonuçlarını, doğrudan doğruya kendi 'bireysellik'inin, 'enforme edilmiş kendiliğindenlik'inin ürünleri olarak gören insan ise, diyelim kendisinin havlamayıp da anırmakta, etobur değil de otobur ya da suya girmekten değil de çimlerin üzerinde yuvarlanmaktan hoşlanıyor oluşunu kendi özgür iradesinin bir sonucu, kendi özgürlüğünün bir tezahürü olarak gören bir hayvandan farksızdır. Tabiî, böyle bir hayvan ger-

çekte yoktur; ama Yeni Dünya Düzeni aynı zamanda Tarihin Sonu'na da tekabül edecekse/ediyorsa -ki, bunun böyle olduğunu/olacağını iddia eden, bizzat bu yeni düzenden yana ideologların kendileridir-, böyle bir düzenin gerçekleşmesi ve sürmesi açısından zorunlu olan insan(!), işte tam tamına böyle bir insandır; zira, 'tarihin sonu' demek, - tarihin yegane öznesi insan olduğuna göre- insanın tarih üretir -tarihin öznesi- olmaktan çıkması demektir. İnsanın, tarihin öznesi -tarih üretir- hale gelmesinin, en/ilk başta, diğer canlılarla birlikte ve eşit derecede kendisine tâbi olduğu doğal belirleyicilikler hiyerarşisini, yani yapıyı değişikliğe uğratması, dolayısıyla doğal belirleyicilikler karşısındaki mutlak tâbiliğini şu ya da bu ölçüde geriletip, sıfır özgürlük noktasının şu ya da bu ölçüde ötesine geçerken, salt belirlenmişliğinden ibaret canlı bir nesne olmaktan çıkıp belirleyicilik payına da sahip bir özne haline gelmesi olarak gerçekleştiğini dikkate alırsak, Tarihin Sonu'nun da ancak, mevcut düzenlilikle barışık -böyle bir düzenliliğe tâbi olarak davrandığını, yani salt belirlenmişliğinden ibaret bir varlık olduğunu kesinlikle hissetmeyen- bir insan temelinde gerçekleşebilecek olduğunu söyleyebiliriz.

Tümüyle doğal düzenliliğe tâbi, tümüyle doğal belirlenmişliğinden ibaret, dolayısıyla da 'mutlak belirlenmişlik/sıfır özgürlük' noktasındaki bir canlı, -ancak belirli bir özgürlük payına sahip varlıklar açısından bağlayıcılık taşıyabilecek olan- etik, estetik ve lojik ölçütler karşısında, tabiî ki, tümüyle serbesttir. Böyle bir serbestlik ise, tam tamına, hiç bir özgürlük payına sahip olmamasına borçlu olduğu bir serbestliktir. Yeni Dünya Düzeni'nin bütün insanlık için öngördüğü ortak zemin, -değişim değeri tarafından nüfuz edilmesi olanaksız, değişim değeri bulunmayan, 'ekonomik' açıdan (tabiî, aslında kapitalizmin ekonomi politiği açısından) anlam taşımayan, temeli/kaynağı 'ekonomik' olmayan her türlü 'sunî' sınır, engel ve engebelerden arındırılmış global bir pazar olarak- 'serbest piyasa'dır. Böyle bir ortak zeminin varlık kazanıp ayakta kalmasının zorunlu koşulu ise, değişim değeri elde etme/taşıma konusunda ba-

şarılı ve etkili davranışta bulunmanın, herkes tarafından yegane/evrensel ölçüt ve en baş değer olarak benimsenmesi olacaktır. Bunlar dikkate alındığında, söz konusu düzenin stratejik hedefinin de, insanların tümüyle belirlenmişliklerinden ibaret -dolayısıyla, mevcut yapıları kendi bilinçli çabalarıyla değişikliğe uğratmaları (yani, tarih üretmeleri ve Tarihin Sonu olarak ilan edilen an'a denk düşen 'belirleyicilikler hiyerarşisi'ni/'toplumsal yapı'yı yıkmaları) kesinlikle mümkün olmayan- canlılar konumuna indirgenmesinden başka bir şey olamayacağı açıklık kazanır.

Böyle bir hedefe ulaşmak açısından en rasyonel yol, tabiî ki, insanların, kendilerini -geçerlilikleri ancak ve ancak insanın özgürleşmesi ölçüsünde mümkün olan- etik, estetik ve/veya lojik her türlü ölçüt karşısında serbest hissetmelerinin sağlanması, kendilerinin her türlü etik, estetik ve lojik kaygıdan bağımsız varlıklar olarak davranmaya teşvik edilmeleri olacaktır; ancak buradaki serbestleşmeye/hayvansılaşmaya verilen adın, 'insanın global özgürleşme hamlesi; vizyon sahibi/tabu yıkan/kalıp parçalayan/iş bitiren özgür ve bağımsız birey olarak kendi kendisini gerçekleştirmesi' olması şartıyla: vakit artık 'akla veda' edip 'yönteme hayır' demenin vâktidir; zira 'her şey mümkün', dolayısıyla 'ne yaparsan yap meşrû', 'hangi yolu/yöntemi kullanırsan kullan mubah'tır (anything goes); yeter ki 'iş bitir'. Oysa 'iş', bitirilecek değil, yapılacak bir şeydir; yeni 'üretmek'e tekabül eder ve yapılmıyor da bitiriliyorsa, burada işin kendisi değil, birilerinin işi bitiriliyor demektir (mealen, Fikret Başkaya).

Üretmek'e dayanmayan bir paradigma çerçevesinde hayat, gerçekten de, ancak ve ancak başka birilerinin işini bitirmek suretiyle devam ettirilebilir; tıpkı hayvanlar aleminde olduğu gibi: aslan ceylanı avlayarak, büyük balık da küçük balığı yutarak vb... yaşamlarını devam ettirirler ve bu paradigma çerçevesinde "la raison du plus fort est toujours la meilleure", dolayısıyla da her şey o an (mevcut yapı/düzen/rejim) itibariyle güçlü olandan yana işler.

Böyle bir paradigmaya işlerlik kazandırabilmek içinse, insanları, yaptıkları değil, oldukları şeyler temelinde saf tutar/tavır alır/yapıp eder hale getirmek gerekir ki, diyelim bir kedinin ya da balinanın olduğu şey -kedilik ya da balinalık- temelinde davranması, mutlak ve değişmez (tarihsiz) bir biçimde sadece ve sadece kediliğinden ya da balinalığından ibaret kalması için ayrıca kediliği ya da balinalığı yüceltmesi, kedi ya da balina olmayı bir değer, üstelik de en yüce değer olarak görüyor olması söz konusu değil -ve de zaten gerekmez- iken, insanın kendi kendisini olduğu (erkek, solak, türk, müslüman, sünnî vb...) veya olabileceği herhangi bir (tarikatın üyesi, takımın taraftarı, markanın tutkunu vb...) 'şey' temelinde tanımlayıp sadece ondan ibaret bir varlıkmış gibi tavır alır/davranır kılması için, ancak olduğu şeyin şoveni haline gelmek/fanatiği olacağı bir şeyler bulmak şartıyla varlığını sürdürebileceği, hak/söz sahibi olabileceği bir dünyaya çekmek, dünyayı böyle bir ortam olarak tasavvur eder hale getirmek gerekecektir.

İşte bu husus dikkate alındığındadır ki, gerek, 'Medeniyetler Çatışması' misali -her türlü toplumsal/siyasal karşıtlık ve mücadeleyi etno-kültürel farklılıklar eksenine çekmeye yönelik- Pentagonişi doktrin/teoriler, gerekse, bir yandan, demokrasiyi 'azınlık hakları'na indirgerken, diğer yandan da, insanları -sadece etno-kültürel değil, cinsellikten hobilere, hayatın her alanındaki her türlü farklılık temelinde- cemaatleşip/camialaşıp kendi kendilerini kendi elleriyle azınlıklaştırmaya çağıran 'sivil toplum' merkezli asr-ı saadet efsaneleri/formülleri ile Yeni Dünya Düzeni'nin, insanlığın tümünü, -gerek ulusal, gerekse global düzeyde- yolcularının hepsi farklı azınlıklar halinde farklı kompartımanlara doluşup/tıkışıp kapanmış, bu sayede boş kalan koridorları, yani bütün yolculara/umuma açık/ait, kısacası 'kamusal/herkesin olan' bölümleri de fiilen, kompartımanlar-dışı, yani cemaatsel değil doğrudan doğruya sınıfsal nitelikli çok küçük bir azınlığın tekeline bırakılmış bir tren misali, bir avuç ulus-aşırı şirketin arpalığı haline getirmeye yönelik pratiği arasındaki içsel ve zorunlu bağı da yakalamak mümkün olacaktır.

Burada sözünü ettiğimiz kompartımanlaşma ile -hangi temelde olursa olsun (etnik, kültürel, dinsel, cinsel, ırksal, yöresel, takımsal, mesleksel, şirketsel, markasal vb...)- 'kimlik'in, beşerî gerçekliğe ilişkin her türden problematiğin en merkezî kavramı/parametresi konumuna yükselmesi/yükseltilmesi arasında bir paralellik bulunduğu da açıktır. Tam bu noktada şunu da belirtmek gerekir: 'kimlik', insanlara sandırtılmak istendiği gibi, kendisinden kalkılarak 'kişilik'in kurulacağı varlıksal temel değil, tam tersine, insanın varlıksal bütünlüğü tehdit altına girdiği ölçüde 'kişilik'ini daraltıp kavruklaştırmak suretiyle/pahasına içine girip büzüleceği 'kovuk', 'kişilik'inin çevresinde oluşturacağı savunmasal 'kabuk', dışarıdan en fazla basınç gören/darbe yiyen noktasında oluşan 'nasır'dır. Şöyle de söyleyebiliriz ki, 'kimlik', 'kişilik'in hareket/kalkış noktası değil; mümkün olan en dar çerçevesi, yokolmadan önceki en son durağı, yokolmamak için en son çaresi/sığınağıdır.

En uç bir durum olarak, diyelim bir balinanın bütün varoluşu itibariyle mutlak bir biçimde sadece ve sadece olduğu şeyle, yani balinalığıyla örtüşük olması misali, yapmak'ı ile olmak'ı arasında tam bir örtüşüklük bulunan, yapmak'ını olmak'ının fonksiyonunda belirleyip biçimlendiren, bütün tercih, tavır ve davranışlarını, kendisine biçtiği kimlik'i fiilîleştirmeye endekslemiş, bu kimlik'in hipoteği altına sokmuş insan, Yeni Dünya Düzeni'nin aksiyomu durumundaki 'Tarihin Sonu' açısından zorunlu olan insandır: balinalar hep balina, kediler de hep kedi gibi/olarak, yani kendi dışlarından belirlenmişlikleri çerçevesinde/doğrultusunda davranmaları/varolmaları yüzündendir ki, mevcut yapılar/belirleyicilik hiyerarşileri üzerinde hiç bir değişiklik yaratamayıp tarih üretmeyen canlı nesneler olarak kalmışlardır; ancak, yine bu aynı varoluş tarzı sayesindedir ki, kendi varlıklarını sürdürmek üzere 'yaptıkları' her davranış/harcadıkları enerjinin her bir katresi de kendilerine tâbi oldukları düzenliliğin yeniden üretimine gidip onun ayakta/yürürlükte kalmasını sağlar; insan ise, kendisinin böylesi bir varoluş tarzına yaklaşması ölçüsünde, - kendisine tâbi olup, yeniden üreti-

mine katkıda bulunduğu düzenliliğin, doğal bir veri ve/veya beşer-üstü kaynaklı bir zorunluluk değil, kendileri de insan ürünü olan yapılara tekabül ediyor olduğu dikkate alınırsa- balina, kedi vb... herhangi bir diğer canlı nesne (hayvan) türünden farklı olarak, 'kula da kulluk' eder hale gelmiş olur ki, burada artık bir haysiyet sorunuyla da karşı karşıya olduğumuz açıktır.

İnsanın, doğal belirlenmişliği karşısında özgürleşmesinin hem temeli, hem de ürünü durumundaki etik, estetik ve lojik karşısında serbestleştiği ölçüde hayvana yaklaşmış olacağı açıktır. Ancak daha kötüsü, insan bunu özgürleşme olarak yaptığı/gördüğü ölçüde, hiç bir hayvanın olamayacağı kadar sersem bir canlı durumuna da düşer: hayvanlar sadece 'kendilik(!)'lerinden a-moral, yani ahlakîlik-dışı iken, kendisi artık, militan bir ahlakîlik-karşıtı/düşmanı/yıkıcısı, yani ahlaksızlaştırıcı bir ajan konumundadır. Şöyle de söyleyebiliriz: tarihsel'i (historique'i) aşıp, insanlığın evrensel/mutlak/nihaî hakikatinin 'serbest' piyasada gizli, her bir insan bireyi için de yegane 'doğru'nun 'topyekûn (global; yani, iç organlarından gülümseme tarzına ya da çıkartacağı nidalara kadar) pazar-içinleşme' olduğunu en sonunda keşfetmiş post-historique (post-modern de diyebilirsiniz) insan, masum bir hayvansı değil, menhus bir insanlık yıkımcısı olacaktır.

Sömürge-işi (bon pour l'Orient) adlandırılma biçimi 'bilgi toplumu' olan 'enformasyon/haberdarlık/malumatdarlık toplumu' efsane/pratiğinin, 'globalleşme çağı' kapitalizminin kendi kendisini gerçekten de global ve ilelebed payidar kılmak üzere insanı tarihsizleştirme stratejisi açısından ne denli işlevsel, tabiî bir o kadar da vazgeçilmez olduğu ise, tam tamına şu noktada apaçık ortaya çıkar: 'açıklamak', yani belirleyicilikleri ortaya koymak/insanın kendi belirlenmişliğini de ortaya çıkartmak, bilim'in; zaman ve mekan içinde belirlenmiş münferit/sınırlı/nâtamam/kısmî (partiel; parti*el*'liği ölçüsünde de, ister istemez parti*al*) tezahür ve gerçekleşimleri -zihin düzeyinde- aşıp, evrensel/genel-geçer referans çerçeveleri kur-

mak ise felsefe'nin işidir ve işte bu yüzden de bilimsel bilgi hasbî (çıkar-gütmez, dezenterese, disinterestıd), felsefî bilgi de aristokratik (somut koşullara/durumlara tepeden, ama bu sayede de yukarılardan bakan) olmak zorundadırlar; oysa enformasyon, kullanıma hazır/kullanım amaçlı bir bilgi olup, ne aristokratikliği, ne de hasbîliği söz konusu olabilir: enformasyon, aristokratik değildir, zira bugünü/burayı, zaman ve mekanla sınırlı somut durumları elinin tersiyle itiverip daha bir yukarılardan, zamana ve mekana göre eğilip bükülmeyen bir zeminden bakamaz; hasbî ise, olamaz; yani, enformasyon hasbî, hasbî ise enformasyon olamaz; zira, her enformasyon mutlaka ve mutlaka pragmatik bir değeri gerçekleştirmek üzere varlık kazanır; yani, kullanılmamak üzere, enformasyon, ne toplanır, ne de -satın- alınır.

Yazımızı bitirmeden önce, enformasyon kavramına bir kez daha dönüp belirtmek istediğimiz bir husus vardır ki, o da, herhangi bir teorik çerçeveyle donanmış olmadığımız takdirde, olan bitenden haberdarlığımız ölçüsünde gerçekliğin bütünü hakkında doğru bilgiye daha fazla yaklaşmış değil, tam tersine daha çok yanlışın taşıyıcısı, dolayısıyla da yanılmaya/yanıltılmaya/aldatılmaya çok daha müsait bir hale gelecek olduğumuzdur. Şöyle ki, Ay'ın Dünya, Dünya'nın da hem kendi, hem de Güneş etrafında dönmekte olduğu şeklindeki, kendi deneyimlerimizden kalkarak elde etmiş olmadığımız/olamayacağımız teorik bilgiyle donanmamış olduğumuz bir durumda, o güne kadar iletişimde bulunamadığımız, diyelim Ay sakinleriyle iletişime girip, bildiğimiz Ay ve Güneş tutulmalarının yanısıra Dünya tutulması diye bir şeyin de olduğunu öğrenmemiz, bizleri Ay, Dünya ve Güneş hakkında doğru bilgiye daha fazla yaklaştırmış olmamak bir yana, bu konudaki yanlışlarımıza yeni bir yanlışın daha eklenmesinden başka bir şey olmayacaktır; üstelik, kendi yaşadığımız (ampirik) gerçekliğe denk de düşmeyen bir yanlış...: Ay tutulması ile Dünya tutulması'nın kozmik tekliğini/aynılığını yakalayamamanın bedeli, kaos'u yaşamak olacaktır.

Ancak esas vahim olanı, aylıların kendimizden (dünyalılardan) üstün olduğuna, şu ya da bu sebeple bir kere inanmış isek, kendi gördüğümüz/yaşadığımız/bildiğimiz Ay ve Güneş tutulmalarının birer hayal ve kendi geriliğimizin kanıtı, evrensel doğrunun ise sadece ve sadece Dünya tutulması olduğunu kabûl edecek olmamızdır. Başka terimlerle söylersek, herkesin kendi baktığı yerden gördüklerinin, yani amiyane bilgilerin toplamının bizi bilimsel bilgiye götürmeyeceği açıktır ama, bu epistemolojiye ilişkin bir husustur; herkesin kendi baktığı yerden gördükleri temelinde yapılan enformasyon alış verişinin, eşitler arasında değil de, aralarında egemenlik ilişkisi, birinin diğeri üzerinde hegemonyası bulunan partönerler arasındaki bir alış veriş olması ölçüsünde ise, üstün konumda bulunanın, ast konumundakinin bildiklerinden hiç de daha bilimsel olmayan amiyane bilgilerinin, evrensel geçerliliğe sahip hakikatlermiş gibi kabûl edilmesi söz konusu olacaktır.

Enformasyon alış verişi, aralarında egemenlik ilişkisi bulunan partönerler arasındaki bir alış veriş olduğu ölçüde, hegemonya altındaki, "daha doğru olana, en doğru olana ulaşıyorum, artık onu benimsiyorum" derken, aslında, değil evrenseli yakalamak, en basit anlamıyla sağduyusunu bile yitiriyor demektir. Bu durumdaki insan, iç-güdüsünü yitirmiş bir hayvandan, diyelim nerede/ne zaman/ne için/ne şekilse anıracağını bilemeyen ya da anırmayı tümden beceremez hale gelmiş bir eşekten hiç de farklı değildir: sağduyu, insanın hayatta yol alırken, yani hayatını idame ettirirken, kendisinin nerede bulunup hangi istikamete gittiğini tespit ve tayin etmede kendilerine dayanacağı nirengi noktalarının bilgisidir; nirengi noktası ise, tanımı gereği, kime nirengi noktalığı ediyorsa, işte onun bulunduğu yerden (de) görünenler arasından seçilmek zorunda olan bir noktadır; dolayısıyla, eğer insan, kendi yolunu kendisi çizip kendisi olarak yol alabilen, yani hacir altında bulunmayan bir varlık olacaksa, kendi nirengi noktalarını da, ister istemez kendi bulunduğu yerden görülebilenler arasından seçmek zorundadır.

Sadece kendi bulunduğu yerden bakıldığında görülebilenleri geçerli sayan bir insanın, türsel belirlenmişliğinin dışına çıkamayan herhangi bir hayvandan pek bir farkı yoktur ama, kendi belirlenmişliğinin ötesine geçmenin yolu da, başkalarının belirlenmişliğini model olarak almak hiç mi hiç değildir: kedi olmak, kendi içinde bir erdem değildir; ama, miyavlamak yerine havlamaya çabalayıp, tabiî onu da beceremeyen bir kedi, artık kedi bile değildir.

KİMLİKLER PANAYIRINDA BİR UCUZ ÇADIR ya da GLOBAL HAYVANAT BAHÇESİ'NİN NESEBSİZLER KAFESİ: FUTBOL(*)

Spor, Fransızca'dan aldığımız bir kelime; Fransızca'ya da İngilizce'den geçmiş; ancak ingilizce 'sport'un kökeninde de eski Fransızca'dan İngiltere'ye taşınmış 'desport' var: 'eğlence/eğlenme/eğlendirme'. Kısacası, kök/köken/kaynak itibariyle Türkçe'yle uzaktan/yakından hiç bir ilişkisi yok. Ancak spor kavramının en kendisine özgü, en karakteristik, ama aynı zamanda da bugün artık, özellikle de futbol söz konusu olduğunda, en fazla unutulmuş, göz ardı edilen yanını en iyi şekilde vurgulayabilmek de Türkçe'ye nasip olmuş: 'herhangi bir şeyi ***spor olsun diye*** ya da ***spor için*** yapmak'; yani, yapılan her ne ise, o işi, yapıldığı sürecin gerek öncesine, gerekse sonrasını bağlamayacak şekilde ele alarak yapmak; dolayısıyla da yapılan işin sonuçlarını, işin yapılma sürecinin ötesine taşımamak, bu sürecin sonrasını bu süreç içinde yapılmış olanlara endekslememek.

Burada niyetimiz Türkçe'yi yüceltmek değil: ama şu da bir vakıa ki, sporun tanımı da şöyle: ferdî veya kollektif oyunlar şeklinde yapılan, genellikle yarışmaya yol açan, bazı kesin -net- kurallara göre uygulanan ve anî -anında, doğrudan, dolaysız- bir yarar getirmesi beklenmeyen beden hareketlerinin tümü (Meydan Larousse).

(*) Global Hayvanat Bahçesi'nin Nesebsizler Kafesi: Futbol, **Yeni Türkiye**, Nisan 1998

Bu sözler dansı tanımlamak isterken de kullanılabilirdi ama, şu farkla: dansın kendi içinde bir sonucu yoktur; oysa sporda bir sonuç vardır, ancak sporu, bir sonuç getirsin diye gerçekleştirilen bütün diğer faaliyetlerden ayıran şey, burada kaale alınan sonucun, söz konusu faaliyetin hemen ardından ya da bir süre sonra ortaya çıkacak bir sonuç değil, sadece faaliyet sürecinde ortaya çıkacak, dolayısıyla da yine sadece faaliyet süresince kendisine değer atfedilen bir sonuç olmasıdır. Diyelim, spor yapan insanın vücudu gelişir, güzelleşir, ama vücudum güzelleşsin diye yapılan faaliyet spor değil, jimnastiktir, idmandır. Daha netleştirelim: söz gelimi, nefesim açılsın diye futbol oynayan birisi spor değil tedavi amaçlı bir egzersiz yapmaktadır; murat edilen sonuç kendisinin dışında/sonrasındadır. Ya da karşısındaki kaleci çok sevdiği, çok yakın bir arkadaşı, dostu olduğu için atabileceği golü atmaktan kaçınan kişi, bunu yapmakla sportif değil, spor-dışı bir değeri gerçekleştirmiş olmakta ve bu, amaçlı/bilinçli bir davranış olduğuna göre de böyle bir şey yaptığı anda da artık spor yapmıyor demektir.

Bu noktada şu da açıkça ortaya çıkar ki, spor, kendi dışındaki değerlere/ölçütlere tâbi kılınmaksızın gerçekleştirilen bir faaliyete/sürece tekabül eder. Bu ise sporun kurallarının herkese eşit mesafede yer alıyor olması anlamına gelir: kaledeki kralsa, ona gol atılmaz/atılan gol sayılmaz veya asistanın attığı basket profesörünkinden daha az puan getirir diye bir şey yoktur. İşte bu açıdan da spor en âlâsından bir toplumsal düzenleyicilik türüdür.

Teorik olarak herkese eşit mesafede yer alan bu kuralların, pratikte de insan bireyinin kendisi dışından verilmiş/belirlenmiş yanları açısından bazıları için avantaj, bu bazıları dışındakiler için de dezavantaj teşkil etmezlikleri ölçüsünde ise, artık sadece bir toplumsal düzenleyicilikle değil, fakat aynı zamanda bir medeniyet eseriyle de karşı karşıyayız demektir. Diyelim, kendi açısından değerli olan sonuçlara ulaşmak açısından, söz gelişi solakları sağlaklara, kısa boyluları uzun boylulara, kol ve bacakları ile gövdesi

arasında belirli bir oran bulunanları bundan farklı bir oran bulunanlara göre peşinen avantajlı kılan bir spor dalı, bu türden farklılıkların peşin bir belirleyiciliğe sahip olmadığı bir spor dalına göre bir medeniyet eseri niteliği taşıyor olmanın çok daha uzağında olacaktır. Başka bir şekilde söylersek, beşerî bir olgu ve bir toplumsal düzenleyicilik türü olarak spor, kendisinin aktörleri durumundaki insan bireylerinin kendi dışlarından belirlenmiş özellikleri arasındaki farklılıkları, spor süreci içinde gerçekleştirilecek değerler açısından herhangi bir işlemsel değere, yani kıymet-i harbiyeye sahip olmaktan çıkartabildiği ölçüde, potansiyel olarak bütün insanları eşit derecede kucaklama yeteneğine sahip bir toplumsal çimento niteliği de taşıyor demektir. Bu ise, futbolun neden diğer spor dallarına göre, neredeyse kıyas kabul etmez bir yaygınlık gösterdiği ve bir takımla ve/veya futbolcuyla özdeşleşme temelinde kollektif vecd halleri yaratılmasına neden fevkelade müsait bir ortam oluşturduğu üzerinde düşünürken mutlaka dikkate alınması gereken bir hususdur.

Futbol gerçekten de insanın bir birey olarak mutlak nesne yanının, yani kendi dışından/öncesinden belirlenmiş fiziko-anatomik (beşer-dışı) varlığının spor süreci çerçevesindeki bağlayıcılığının diğer spor dallarına göre çok daha alt bir düzeye inmesini mümkün kılan bir yapıya sahiptir. Örneğin, boyu 1m.50'leri aşamayan bir Mikro Mustafa ile -eğer yanlış hatırlamıyorsam- 1m.90'lık Ekerbiçer'in aynı dönem, aynı ülke ve aynı kümede en başarılı, hatta yıldız oyuncular arasında yer alabilmiş olmalarını futbolun bu yapısından bağımsız olarak ele alamayız. Aynı şekilde, söz gelimi, neredeyse eni boyuna denk bir Maradona, biraz daha erken doğmuş olsaydı Alain Delon'u işsiz bırakabilecek bir Platini ve bostan sırığı kılıklı bir Cruyff'un bütün bu fiziko-anatomik farklılıklarına rağmen aynı bir spor dalında en üst düzeyde başarı gösterebilmiş olmaları da, futbola ilişkin olarak yukarıda söylediklerimizi destekleyen bir olgudur.

Futbol, diğer spor dallarına göre, bir takım ve/veya bir oyuncuyla özdeşleşmeye çok daha müsaittir ama, insanların böyle bir özdeşleşmeye müsait hale gelmeleri futbolun kendisinden kalkılarak açıklanacak bir şey değildir. Öyleyse burada işe futbolun kendisinden değil, her ne temelde olursa olsun özdeşleşmenin anatomisini ve özdeşleşme ihtiyacının dinamiklerini ortaya koymakla başlamak gerekecektir. İşte bu noktada hemen şunu söyleyelim ki, cansız veya canlı, hayvan veya insan, bütün varlıkların kendisiyle özdeş oldukları bir şeyler vardır; daha doğrusu, bunlar arasında, farklı noktalar temel alınarak özdeşlik kurmak, yani bu varlıkları belirli bir nokta temelinde kimliklendirmek mümkündür: örneğin, buz, su ve buhar, moleküllerinin H_2O olması esasında özdeştirler; bütün canlılar nefes alıp veriyor olmaları esasında özdeştirler; bütün eşekler eşek olmaları esasında özdeştirler, hakeza bütün insanlar da insan türüne mensubiyetleri esasında, bütün kadınlar da dişi olmaları esasında vb... Bu durumda şunu söyleyebiliriz ki, birincisi, özdeşlik özdeş olanların kendi dışlarından belirlenmiş yanları, yani nesne yanları temelinde söz konusu olabilen bir durumdur; ikincisi, her özdeşlik mutlaka ve mutlaka, gerçek varlıktan kalkılarak yapılan indirgeyici bir soyutlama aracılığıyla kurulur: buz, su ve buhar, her üçü de moleküllerinin H_2O olması temelinde birbirleriyle özdeştirler ama, su, buz ve buharın aynı şeyler olmadıkları da bir bedahettir.

Özdeşliğinden söz edilen varlıkların, tümüyle kendi dışlarından belirlenmiş, kendi özgürlük payları zaten bulunmayan varlıklar olmaları durumunda, bunlar arasında özdeşlik kurmak, bunların varlıkları ve varoluşları açısından herhangi bir problem oluşturmaz; zira burada, sadece epistemolojik düzeyde yer alan bir işlem söz konusudur. Ancak insan, kendi belirlenmişliğinin dışına çıkmak, daha doğrusu bu belirlenmişliğini şu ya da bu ölçüde geriletip azaltmak, kısacası özgürleşmek suretiyle doğadan farklılaşıp beşerî sıfatını hak eder hale gelmiş bir varlıktır. Bu durumda, insanın kendi

kendisini belirli bir özdeşlik çerçevesinde tanımlamaya yönelmesi, aynı zamanda kendi kendisini kendi dışından belirlenmiş/tanımlanmış bir 'şey'e, yani özne değil de nesne konumundaki bir varlığa indirgemeye yönelmesi de demek olacaktır. Böyle bir yönelim ise, ister istemez, kendisiyle özdeşleşilecek olan her ne ise, işte o konuda fanatikleşmeyi de kaçınılmaz kılar. Şöyle ki, eşekler zoolojik türleri esasında birbirleriyle özdeştirler ve de anırırlar: eşeğin anırması, aslında pekala havlaya-da-bilecek olduğu halde eşeklikle özdeşleşmek üzere kendi tercihi doğrultusunda gerçekleştirdiği, dolayısıysa kendi özgürlük payını da mündemiç bir davranış değildir; oysa insanın, diyelim belirli bir takımın marşını söylemesi, eşeğin anırması gibi tercih hakkına sahip olmaksızın, kendiliğinden, zaten başka türlüsünü yapma imkan ve ihtimali bulunmaksızın yapmak zorunda kaldığı bir davranış değil, o anda söylediği marşı söylemenin hem hiç bir marşı söylememekten, hem de herhangi başka bir marşı söylemekten daha değerli bir davranış, daha doğrusu bu marşın sembolize ettiği mensubiyetin bütün diğer mensubiyetlerden daha değerli olduğu iddiasını da içeren bir davranış olacaktır.

Her insanın mutlaka ve mutlaka belirli mensubiyetleri olmakla birlikte, birey olarak insan ne sadece mensubiyetlerinden/belirli bir mensubiyetinden ibarettir, ne de insanlar için mümkün mensubiyetlerden hiçbiri insan olmak için zorunludur. İşte, tam tamına bu yüzden de, mümkün mensubiyetlerden herhangi birinin bütün diğerlerinden daha üstün olarak ilan edilmesi fanatizmden başka bir şey olmayacaktır. Belirli bir mensubiyeti sembolize eden bir marşın söylenmesi/marşı söylemek, eşeğin anırması gibi zaten varolan bir özdeşliğin doğrudan/kendiliğinden bir tezahürü olmayıp, tam tersine söz konusu özdeşlik bu marşı söyleyerek/marşın söylenmesi aracılığıyla kurulacağına göre de, özdeşliği gerçekleştirmek açısından bu marşın, gerek diğer marşları söyleyenlerin, gerekse aynı marşı söyleyen diğerlerinin sesini bastıracak şekilde mümkün olan en yüksek sesle haykırılması gerekecektir.

Bu noktada önümüzü daha da aydınlatabilecek bir hususu vurgulayalım: özdeşlik-aynılık kavramlarının Batı dillerindeki karşılığı olan 'idantite (identité, identity vb...)' aynı zamanda 'kimlik' de demektir(*). Bu durumda şunu da söyleyebiliriz: özdeşleşen, özdeşleşmek isteyen, bu yönde çaba harcayan insan kendi kimliğini, kendi kendisinden kalkarak değil, kendisinin dışında ve kendisinden bağımsız olarak var/varlık kazanmış olan, dolayısıyla üzerinde hiç bir belirleyicilik payına sahip olmadığı bir varlık temelinde tanımlamaya yönelmiş demektir. Bu yöndeki çaba mutlak bir başarıya ulaştığı anda, karşımızda artık hiç bir öznelik payı taşımayan, dolayısıyla mutlak nesne niteliğindeki bir canlı bulunuyor olacaktır. Ancak, böylesi bir çaba gösteriyor olmanın bizatihi kendisi bu çabayı gösteriyor olanın özneliğine tekabül ediyor olacağı için, gerçekte ortaya çıkacak olan, mutlak nesne niteliğindeki bir canlı, yani a-moral -ahlakî sorumluluk taşıması varlıksal olarak olanaksız- ve medeniyet-dışı masum bir hayvan değil, kendi olduğu 'şey'i bizatihi bir/tek değer olarak görüp onun dışında başka hiç bir değer, kendi özdeşlerinin dışında da hiç kimseye hiç bir hak tanımayan immoral, yani ahlaksız, daha doğrusu ahlak düşmanı, ancak bunun yanısıra insana ve medeniyete de düşman bir cani/cani adayı olacaktır: fanatiklik, bizatihi bir suç; hem de bir insanlık suçudur.

Burada sözünü ettiğimiz, tabiî, uç bir durumdur; ancak, insan, kendi kimliğini kendi dışındaki bir 'şey'le özdeş/aynı ve ondan ibaret kılmak suretiyle kurduğu ölçüde, söz konusu kimlik, aslında bir 'ne'lik niteliği taşıyor, dolayısıyla kendisi de, kendisinden 'kim?'den ziyade 'ne?' diye bahsedilmeyi hakeden bir varlık, yani bir nesne konumuna yaklaşmış olacaktır.

Tabiî burada sorulması gereken soru, insanları keskin hatlı özdeşleşme çerçevelerinde yer almaya, kendi kendilerini özdeşlikleri

---

(*) Bu anlamdaşlığı tespit edip üzerinde düşünen ve çok önemli bir düşünme aracı olarak hepimize kazandıran sosyolog dostum Prof.Dr.Nilgül Çelebi'ye burada bir kez daha teşekkür ediyorum.

temelinde tanımlamaya neyin yönelttiği, neyin bu türden yönelimlerin yoğunluk ve yaygınlık kazanmasına yol açtığı sorusudur. Ancak bu konuda verilebilecek cevaplardan birisi vardır ki, doğruluğu ya da yanlışlığı tartışma konusu bile yapılmaksızın, gayri-meşrûluk temelinde peşinen reddedilmeyi gerektirir: insanların başka birileri ve/veya başka bir şeylerle özdeşleşme ihtiyacı hissetmeleri ve onlarla özdeşleşmeye yönelmelerinin bir sevk-i tabiî, yani insan tabiatının bir gereği olduğu. Böyle bir cevap gayri-meşrûdur; zira 'beşerî olan', tanımı gereği, bizatihi 'doğal (tabiî) belirleyiciliklerle, yani doğal düzenlilik çerçevesinde açıklanması mümkün olmayan'dır.

İnsan, kendisini dıştan belirlenmiş bir nesne konumuna yaklaştıracak doğal bir yönelim taşıyor ve/veya böyle bir yönelim insan üzerinde nihaî/ağır basan belirleyici konumunda bulunuyor olsa, tarihin sıfır noktası itibariyle insanın kendisi olarak hazır bulduğu şeyin de zaten doğal düzenliliğe tümüyle tâbi, dolayısıyla doğal gerçekliğin uzantısı durumundaki basit bir canlı 'nesne' olduğunu dikkate alırsak, bu durumunu hiç mi hiç değiştirmez, yani doğal düzenliliği oluşturan tekrarlanırlık, süreklilik ve genellikler üzerinde hiç bir değişiklik meydana getirmez, dolayısıyla da, ne tarih üretmiş ve -tarih üretmesinin bir sonucu olarak- doğal gerçekliğe indirgenmesi mümkün olmayan yeni bir gerçekliğe hayat vermiş, ne de salt belirlenmişliğinden/'nesne'liğinden ibaret bir varlık olmaktan çıkıp belirleyicilik payına da sahip, yani 'özne' niteliği de taşıyan bir varlık konumuna gelmiş olurdu.

İnsan zaten/peşinen bir özne, ama bu arada arızen tarihin de öznesi olan bir varlık olmayıp, tam tersine tarih üretebilmiş, yani tarihin öznesi olduğu için/anda/ölçüde özne niteliği kazanabilmiştir. Tarihin sıfır noktası itibariyle kendi kendisinin kendisi olarak hazır/verili bulduğu haliyle, yani 'nesne' yanından ibaret bir varlık olarak basit yeniden üretimiyle yetinmiş olsaydı sadece tarihi üretememiş değil, aynı zamanda bir özne niteliği de kazanamamış olurdu.

İnsan taa en baştan beri, kendi kendisini mevcut ya da mümkün mensubiyetleri temelinde tanımlıyor, yani kendisini sadece belirli bir mensubiyetten gelen özelliklerinden ibaret bir varlık olarak yeniden üretmekle yetiniyor olsaydı, verili durumdaki yegane mensubiyeti türsel mensubiyeti olduğuna göre, kendisi için mümkün yegane kimlik de türsel kimliği olurdu. Böyle bir kimlik ise, ister istemez, tarihsel-beşerî bir kimlik değil doğrudan doğruya doğal-zoolojik bir kimlik olur ve bütün varoluşu bu kimliğin yeniden üretiminden ibaret olan insanın da tarih üretmesi ve beşerî bir varlık niteliği kazanması daha işin başında imkansız hale gelmiş olurdu.

Bu noktada artık şunu diyebiliriz ki, insanların, bireysel mensubiyetleri temelinde tanımladıkları kimlikler çerçevesinde kümelendiği bir dünya,

-insanın artık tarih üretir olmaktan çıktığı, yani Tarihin Sonu'na, dolayısıyla bütün insanlık için geçerli tek ve nihaî düzene ulaşıldığı;

-zoolojik türler temelindeki doğal kompartimantasyonun, bu defa doğal türler değil ama aynen onlar gibi tarihsiz ve birbirleri karşısında geçirimsiz birer mutlaklık statüsüne yükseltilmiş tarihsel-beşerî mensubiyetler düzeyine taşınmış olduğu bir dünya olacaktır.

Buradaki kompartimantasyon, tabiî ki doğadaki gibi kendiliğinden/doğal bir veri olarak değil, ancak kompartımanlarının her biri kendi başına/kendi içinde bir değer, dolayısıyla da bir amaç olarak görülen bir kompartimantasyon olacaktır. İşte bu yüzden, ortaya çıkacak olan manzara da yine doğadakinden farklı olarak, hiç biri mevcut hayvan türlerinin tümünü tek başına barındıramayan bir cangıllar çeşitliliğinden çok, mevcut bütün türlerin farklı farklı kafeslerde, ancak hep birden aynı bir düzenleme ve yönetim modeline tâbi olacak şekilde bir araya getirilmiş oldukları global bir hayvanat bahçesine benzeyecektir.

Belirli bir anın Tarihin Sonu'na tekabül etmesini isteyecek, öyleymiş gibi ilan edecek ve öyle olması yolunda çaba harcayacak olanlar, tabiî ki, o an itibariyle en avantajlı durumda ve kurulu düzenden en fazla çıkarı bulunanlar kimler ise, işte onlar olacaktır. Bu hususu dikkate aldığımızda, mensubiyet temelindeki kimlikler temel/evrensel parametre haline getirilirken, insanın tarihin öznesi olmaktan düşürülüp, tarihin de bugün geldiği nokta itibariyle nihaî/değişmez bir mutlaklık statüsüne oturtulup dondurulduğu, dolayısıyla bundan sonraki zamanların artık ebedî bir şimdiki/geniş zaman olarak yaşanacağı bir dünyanın kimlerin idealindeki dünya olabileceğinin ipucunu da yakalamış oluruz. Şöyle ki, bütün yarınların aynen bugün gibi yaşanmasını isteyecek olan, bugün kim egemense, mevcut düzenek kimi egemen kılıyorsa, işte odur.

Söz konusu ipucu, aynı zamanda, insanın doğuştan ve/ya da sonradan edindiği -özellikle de etno-kültürel- mensubiyetler temelindeki kimliklerin ön plana çıkartılmasını insanın özgürleşimi yönündeki bir gelişme gibi görüp/gösteren yaklaşımlar ile -'Bilgi Toplumu/Çağı' adı altında yüceltilen enformasyon ağı/manipülasyon düzeneğinin finans kapitale sağladığı sınırsız seyyaliyet/akışkanlık sayesinde, o an için neresi işine geliyorsa kendisini hemen orada ürettirebilir hale gelmiş- emperyalizmin Dünya'ya vermek peşinde olduğu Yeni Düzen arasındaki içsel-bünyesel-zorunlu bağın farkına varmamızı sağlayacak olan ipucudur da: en ilerisinden bir tekno-teknolojik rasyonellik adına meşrûlaştırılmak istenen bu yeniden-kompradorlaşma çağının en temel besin kaynağı, insan için mümkün olan en irrasyonel ne varsa, işte odur/onlardır; başka bir ifadeyle, globalleşme çağı kapitalizminin kendisini devam ettirebilmek için insanı da her an daha bir irrasyonel bir canlı mesamesine indirgemekten başka çaresi yoktur.

İşte bu bağlamda ele aldığımızda şu ortaya çıkar ki, futbol, daha önceleri hemen hemen bütün baskıcı rejimlerde görülmüş olan 'kitleleri oyalama' aracı, onbinlerce insana gösteri sunabilen bir 'sirk' olma işlevinin ötesinde, yeni bir işlev daha kazanma yolun-

dadır, hatta şimdiden kazanmıştır bile: klüp/takım merkezli bir özdeşleşme/kimlik kurma işlevi; tabiî artık bir spor dalı/gösteri türü olarak değil, fakat, Global Hayvanat Bahçesi'nin, bir mensubiyet peşinde, ancak nesebi gayri-sahih ya da nesebinden gayri-memnun olanların içine doluşabilecekleri en ehven bedelli, dolayısıyla gerek her bir toplum içinde, gerekse toplumlar arasında 'aşağı' inildikçe gördüğü rağbet de artan -'bon pour le Sud'; Güney'e, yani en geniş anlamıyla 'aşağı'ya uyar- bir kafes türü ya da Kimlikler Panayırı'ndaki çadırların en ucuzlarından biri olarak.